2. BÖLÜM:

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA ARAŞTIRMA EKOSİSTEMİNİN YAPISAL ANALİZİ

STRUCTURAL ANALYSIS OF THE RESEARCH ECOSYSTEM IN TÜRKİYE AND THE WORLD

Muzaffer ŞEKER

Halit YANIKKAYA

Şener AKTÜRK

Önder KUTLU

Hüseyin TUTAR

Mehmet KOÇAK

Firdevs KARAHAN

Cemşafak ÇUKUR

Kevser ÇINAR

Mürsel DOĞRUL

Zeynep AYSAN ŞAHİNTAŞ

Furkan AKBAŞ

TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA ARAŞTIRMA EKOSİSTEMİNİN YAPISAL ANALİZİ

Muzaffer ŞEKER
Türkiye Bilimler Akademisi

Halit YANIKKAYA
Gebze Teknik Üniversitesi

Şener AKTÜRK
Koç Üniversitesi

Önder KUTLU
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Hüseyin TUTAR
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Mehmet KOÇAK
İstanbul Medipol Üniversitesi

Firdevs KARAHAN
Kocaeli Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi

Cemşafak ÇUKUR
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Kevser ÇINAR
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Mürsel DOĞRUL
Milli Savunma Üniversitesi

Zeynep AYSAN ŞAHİNTAŞ
Türkiye Bilimler Akademisi

Furkan AKBAŞ
Türkiye Bilimler Akademisi

Öz

Bu bölüm, araştırma ekosistemini kavramsal ve kurumsal boyutlarıyla ele alarak Türkiye'deki yapıyı küresel bağlam içinde konumlandırmaktadır. İlk olarak, araştırma ekosistemi; bilim politikaları, yasal çerçeve, fonlama mekanizmaları, kurumsal aktörler ve insan kaynağı bileşenlerini içeren çok katmanlı bir yapı olarak tanımlanmakta, üniversiteler, araştırma merkezleri, kamu kurumları, fon sağlayıcı kuruluşlar, sivil toplum ve özel sektör arasındaki etkileşim ağları tartışılmaktadır. Ardından, farklı ülkelerde benimsenen yönetişim modelleri, kurumsal yapılanmalar ve finansman düzenekleri incelenerek, Türkiye'nin bu modeller içindeki yeri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de araştırma ekosistemini şekillendiren temel politika belgeleri, mevzuat düzenlemeleri ve kurumsal reformlar, sosyal bilimler odağıyla analiz edilmekte; karar alma süreçlerinin niteliği, kaynak tahsisi, performans ve teşvik sistemlerinin yapısı eleştirel bir gözle irdelenmektedir. Bölüm, ayrıca, araştırma altyapısı, veri ekosistemi, ulusal ve uluslararası işbirliği ağları ile beyin göçü ve genç araştırmacı profili gibi unsurları da dikkate alarak, Türkiye'deki araştırma ekosisteminin güçlü yönlerini, kırılganlıklarını ve yapısal tıkanma alanlarını ortaya koymaktadır. Böylece çalışma, sosyal bilimlerdeki araştırma üretimini, yalnızca bireysel çabalara indirgemeyen; aksine, kurumsal ve makro düzeydeki düzeneklerle birlikte okuyan bütüncül bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Araştırma ekosistemi, sosyal bilimler, Türkiye, bilim politikası, yönetişim, finansman mekanizmaları, kurumsal yapı

STRUCTURAL ANALYSIS OF THE RESEARCH ECOSYSTEM IN TÜRKİYE AND THE WORLD

Muzaffer ŞEKER
Turkish Academy of Sciences

Halit YANIKKAYA
Gebze Technical University

Şener AKTÜRK
Koç University

Önder KUTLU
Necmettin Erbakan University

Hüseyin TUTAR
Ankara Yıldırım Beyazıt University

Mehmet KOÇAK
İstanbul Medipol University

Firdevs KARAHAN
Kocaeli Health and Technology University

Cemşafak ÇUKUR
Ankara Yıldırım Beyazıt University

Kevser ÇINAR
Necmettin Erbakan University

Mürsel DOĞRUL
National Defence University

Zeynep AYSAN ŞAHİNTAŞ
Turkish Academy of Sciences

Furkan AKBAŞ
Turkish Academy of Sciences

Abstract

This chapter analyses the research ecosystem in its conceptual and institutional dimensions and situates the Turkish case within a broader global context. It first defines the research ecosystem as a multi-layered structure encompassing science policies, legal frameworks, funding mechanisms, institutional actors and human resources, and discusses the interaction networks among universities, research centres, public agencies, funding organisations, civil society and the private sector. It then examines governance models, institutional arrangements and financing schemes adopted in different countries in order to comparatively assess Türkiye's position within these configurations. Focusing on the social sciences, the chapter analyses the key policy documents, legislative regulations and institutional reforms that shape the research ecosystem in Türkiye, and critically reviews decision-making processes, resource allocation, as well as performance and incentive systems. Additionally, it considers research infrastructure, data ecosystems, national and international collaboration networks, and brain drain and early-career researcher profiles to identify the strengths, vulnerabilities and structural bottlenecks of Türkiye's research ecosystem. In doing so, the chapter seeks to provide a holistic framework that refrains from reducing social science research output to individual efforts and instead reads it in relation to the institutional and macro-level arrangements within which it is embedded.

Keywords

Research ecosystem, social sciences, Türkiye, science policy, governance, funding mechanisms, institutional structure

2.1. Giriş

Bu bölümde, sosyal ve kültürel araştırma ekosisteminin yapısal analizi, araştırma kurumları (üniversiteler, kamu kuruluşları, STK'lar, yayıncılar, vs.), kuralları (yönetmelikler, etik düzenlemler vs.) ve kaynakları (insan kaynağı, mali kaynak, veri kaynağı, vs.) açılarından ele alınarak bir çözümleme ve değerlendirme yapılması amaçlanmaktadır. Sosyal bilimler araştırma ekosistemi**,** araştırma faaliyetlerinin gerçekleştiği ortamı, aktörleri, süreçleri, ilişkileri ve destekleyici unsurları kapsayan geniş ve dinamik bir bileşen ağını ifade eder. Ekosistemde karşılıklı ilişkiler, bağımlılıklar, kaynak akışları ve sistem içi denge gibi özellikler olur. Ekosistemin sağlıklı çalışması, araştırmaların sürdürülebilirliği, niteliği ve etkisinin artması açısından kritik öneme sahiptir. Bu nedenle araştırma, ekosistem analiziyle başlamıştır.

Sosyal bilimler alanındaki araştırmacı insan kaynağı daha çok yükseköğretim kurumlarında görev yapan akademisyenler ve lisansüstü öğrenciler olmakla birlikte, araştırmalar sadece üniversitelerde yürütülmemektedir. Bu nedenle, araştırma ekosisteminin yapısal analizi kapsamında kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, özel sektör, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, merkezi ve yerel yönetim birimleri gibi yapıların yanı sıra uluslararası kurum ve kuruluşların da araştırma çalışmalarını, destek ve katkılarını incelemek gerekmektedir. Bu çerçevede, fon sağlayan TÜBİTAK, Yükseköğretim kurumları, Bakanlıklar, Kalkınma Ajansları, sivil toplum kuruluşları, özel sektör, AB ve diğer uluslararası kuruluşlardan oluşan ve geniş bir yelpazede yer alan kurum ve kuruluşlara dair veri toplama, analiz etme ve değerlendirmelerde bulunma yoluna gidilecektir.

Araştırma ekosisteminin yapısal analizi aktörler ile araştırma kaynakları olarak ifade edilebilecek olan insan, finans ve fiziksel, teknik-teknolojik altyapı ve kaynakların birlikte değerlendirilmesini gerektirmektedir. Böylece, sosyal ve kültürel alandaki ana aktörler ve bileşenleri ile kaynak ve çıktıların birlikte ele alınması mümkün olabilecektir. Bu bağlamda söz konusu kurum ve kuruluşların araştırma kaynaklarının tespit edilmesi, nitel ve nicel olarak analiz edilmesi ve kaynak yeterliliği açısından değerlendirilmesi yoluna gidilecektir.

Ancak belirtmek gerekir ki, araştırma aktörleriyle kaynak ve çıktılarını ele almada bazı önemli sorunlar ve kısıtlar bulunmaktadır. En önemli sorun kamuya açık bilgi kaynaklarında yeterli verinin bulunmamasıdır. Kamu kurum ve kuruluşlarına ait veriler hem erişilebilirlikleri hem de güvenilirlikleri bakımından en önemli kaynağı oluşturmakla beraber araştırma süresi içerisinde istenilen kapsam ve ölçekte veriye ulaşılamamıştır. Özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarına ait verilerin elde edilmesinde daha büyük sorunlar yaşanmıştır. Bununla birlikte, özel sektör ve sivil topluma yönelik başta bu alana fon sağlayan kamu kurum ve kuruluşlarının verileri olmak üzere ulaşılabilen veriler esas alınarak analiz ve değerlendirmeler yapılmıştır. Benzer şekilde, uluslararası aktörlere ilişkin verilerin elde edilmesinde de zorluklar yaşanmıştır.

Sosyal ve kültürel alandaki araştırma aktörleri ile kaynak ve çıktılarına ilişkin yeterli ve güvenilir veriye erişiminin yanı sıra karşılaşılan diğer bir sorun, araştırma evren ve örneklemini sınırlandırmada yaşanmıştır. Sosyal bilimler alanının hayatın tüm yönlerini ilgilendirdiği, toplumun tüm kesimlerinin her türlü ilgi alanını kapsama potansiyeli taşıdığı düşünüldüğünde neye bakılması ve nelerin dışarıda tutulmasının gerektiğine karar vermek zorlaşmaktadır. Öyle ki, geniş bir tanımlama esas alındığında, sağlık ve mühendislik ve temel bilim dalları bile sosyal ve kültürel araştırmalarla ilişkilendirilebilecektir. Bu bağlamda, bir sınır çizmek açısından, temel ulusal strateji belgesi olarak 2024-2028 yıllarını kapsayan 12. Kalkınma Planında yer alan öncelik ve hedefler bakımından konuya yaklaşmanın daha uygun olabileceği düşünülmüştür. Planda aile, toplum ve gençlik gibi başlıklar merkeze alınarak ilgili bileşenlerin tamamının çalışma kapsamında ele alınmasına gayret gösterilmiştir.

Bu bölümde hedeflenen temel katkı, sosyal bilimler alanının ekosisteminin analizi kapsamında üretilen araştırma çıktılarının (yayınlarının) analiz ve değerlendirmesi olacaktır. Araştırma yayınlarının etkinliği ve etkililiğini değerlendirmek için en az tartışılacağı değerlendirilen WoS ve TÜBİTAK TR DİZİN kapsamında üretilen yayınlara bakmak makul görünmektedir. Bu indeksler sadece kaynaklara dair bir değerlendirme sunmakla kalmayıp nitelikli yayına dönüştürülen çalışmaların hangi akademik çevreler tarafından yürütüldüğünü, uluslararası iş birliklerini ve potansiyel gelişim ağlarını da vermektedir. Ayrıca dünyada, Türkiye'dekine benzer bir araştırma ve yayın deseni olup, olmadığını göstermesi bakımından da bu veri kaynağı önemlidir. Türkiye'yi dünyadan bağımsız düşünmek mümkün olmadığı için bu indeksler özellikle son 20-30 yıllık dönemde uluslararasılaşma anlamında atılan adımlar ve iş birlikleri genel anlamda sosyal bilimler alanı için yol gösterici olabilir.

Bu bölümde sosyal bilimler alanında araştırmacı konumunda olan insan kaynakları, finansal kaynaklar ve fiziki, teknik ve teknolojik kaynaklara ilişkin değerlendirmeler verilmektedir. Ayrıca, sosyal bilimler alanında üretilen yayınlar WoS ve TR DİZİN merkezli bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Arkasından veriye dayalı analitik değerlendirmelerle Türkiye'deki sosyal bilimler alanına dair altyapı ve çalışmalar ele alınmaktadır. Böylece sosyal bilimlerin mevcut durumu ele alınmakta, alana dair güçlü ve zayıf yönler ortaya konulmakta ve alanda politika yapıcıların dikkate alabileceği hususlar bir perspektif olarak sunulmaktadır.

2.2. Türkiye'de Araştırma Ekosisteminin Unsurları

Türkiye'de sosyal ve kültürel alanlarda araştırma yapan çeşitli kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumlar, Türkiye'de sosyal ve kültürel alanlarda çeşitli konularda araştırmalar yaparak, toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaçlarını anlamaya ve çözüm önerileri geliştirmeye yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bu kurumlar, kamu kurumları, üniversiteler, özel sektör kuruluşları, akademik kurumlar ve sivil toplum kuruluşları olarak sınıflandırılabilir. Bu kategorilere giren bazı önemli kurumlar ve mali ve insan kaynağı büyüklükleri aşağıda açıklanmıştır.

Bu kurumların mali ve insan kaynakları, yürüttükleri projelerin ölçeğine ve kapsamına bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Büyük kamu kurumları genellikle daha geniş bütçelere ve personel kadrolarına sahipken, özel sektör ve STK'lar projelerine bağlı olarak değişken kaynaklara sahiptir. Değerlendirme araştırma ekosistemini yönlendiren kuralların (mevzuat) kurumların ve kaynakların incelenmesi şeklinde yapılmaktadır. Böylece kurumsal kapasite bileşenleri bakımından ekosistem ele alınmakta, değerlendirmede kaynak yönünü ilgilendiren boyutlar ortaya konulmuş olmaktadır.

2.2.1. Kurallar: Yasal Mevzuat ve Düzenlemeler

Türkiye'de sosyal araştırmaların yürütülmesini ve desteklenmesini düzenleyen yasal çerçeve, çeşitli mevzuattan oluşmaktadır. Bu düzenlemeler, kamu kurumlarının araştırma faaliyetlerini nasıl finanse edeceğini, hangi etik kurallara uyulması gerektiğini ve araştırma sonuçlarının nasıl kullanılacağını belirlemektedir. Yasal mevzuatın temel amacı, sosyal araştırmaların güvenilir, şeffaf ve bilimsel standartlara uygun bir şekilde yürütülmesini sağlamaktır.

Sosyal araştırmaların desteklenmesi için kamu kurumları tarafından belirlenen mevzuatlar arasında özellikle Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından düzenlenen Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) yönetmeliği öne çıkmaktadır. Bu yönetmelik, üniversitelerde yürütülen araştırmaların finansmanını belirlerken, projelerin bilimsel kriterlere uygun olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, TÜBİTAK tarafından sunulan fonlar ve teşvikler de sosyal bilimler alanındaki araştırmaların gelişimini destekleyen önemli düzenlemler çerçevesinde yapılmaktadır.

Mevzuatın bir diğer önemli boyutu ise araştırma verilerinin erişilebilirliğini düzenleyen yasal çerçevedir. TÜİK gibi resmi veri kaynağı kurumlar tarafından sağlanan veri setleri, araştırmacılar için kritik bir kaynak oluşturmaktadır. Ancak, verilere erişim konusunda özellikle kişisel verileri koruma amaçlı bazı yasal engellerin bulunduğu ve veri paylaşım süreçlerinin daha etkin hale getirilmesi gerektiği sıklıkla dile getirilmektedir. Açık veri politikalarının geliştirilmesi, sosyal araştırmaların daha geniş bir kapsama yayılmasını ve daha fazla araştırmacının bu verilere erişmesini sağlayacaktır.

Sosyal araştırmaların karar alma süreçlerine entegre edilmesi için yasal çerçevenin güçlendirilmesi gerekmektedir. Halihazırda, sosyal bilimler alanında akademik bilginin üretilmesi, kanıta dayalı analiz yapılarak politika yapım süreçlerine dahil edilmesi sınırlı kalmaktadır. Kamu kurumları ve akademik çevreler arasındaki iş birliğini artıracak yasal düzenlemeler, araştırmaların somut çıktılar üretmesini teşvik edebilecektir. Bu doğrultuda, araştırma sonuçlarının kamu kurumları tarafından daha etkin bir şekilde kullanılması için yeni teşvik mekanizmaları oluşturulmalıdır.

Kurallar açısından bakıldığında, sosyal bilimlere, diğer alanlara verilen desteklere benzer desteklerin verilmesi için düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Örneğin, Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin Uygulama ve Denetim Yönetmeliği, 5. madde 'c' fıkrasına göre "Sosyal bilimlerdeki faaliyetler Ar-Ge kapsamında değildir. Diğer taraftan, toplumsal sorunların çözümünde kilit rol oynayan sosyal bilimlerin, diğer bilimler gibi, yenilikçilik yönünün teşvik edilmesine ve desteklenmesine ihtiyaç vardır. Daha açık bir ifadeyle, sosyal yenilşikçiliğin bir ana akım olarak gelişmesinin teşvik edilmesi için düzenleme yapılması gerekmektedir.

Bununla birlikte, yönlendirme ve teşvikin sadece maddi kaynaklar kullanılarak yapılması yeterli görülmemektedir. Akademik birimlerde Atanma ve Yükseltilme mevzuatı önemli bir yönlendirme ve teşvik kaynağı olarak değerlendirilebilecektir. Atama ve Yükseltme kriterlerinin nicelikten daha çok niteliği öne çıkaracak şekilde değiştirilmesi sosyal bilimlerin gelişmesine önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

2.2.2. Ekosistemde Yer Alan Kurumsal Yapılar ve Katkıları

Türkiye'deki sosyal araştırma ekosistemi, kamu kurumları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları (STK), özel araştırma merkezleri ve uluslararası kuruluşlardan oluşan karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu sistem, bilimsel bilgi üretmek, politika oluşturmak ve toplumsal sorunlara çözümler getirmek amacıyla faaliyet göstermektedir. Ancak araştırma kurumları arasındaki eşgüdüm eksiklikleri, finansman sıkıntıları ve bürokratik engeller, sosyal bilimlerin potansiyelinden tam anlamıyla yararlanılmasını zorlaştırmaktadır. Tablo 1, sosyal bilimler ekosistemindeki kurumsal aktörleri ve rollerini göstermektedir.

Tablo 1

Sosyal Araştırmalar Ekosistemi – Kurumsal Aktörler ve Katmanlar

Katman	Kurumsal Aktörler	Ana Rolü
Politika Yapıcılar	Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB) Bakanlıklar TBMM Komisyonları	Ulusal önceliklerin belirlenmesi, fon tahsisi, mevzuat düzenlemesi
Fonlayıcı ve Yönlendirici	TÜBİTAK SBB Kalkınma Ajansları Avrupa Birliği Organları	Araştırma fonlarının dağıtımı, önceliklerin belirlenmesi
Akademik Kurumlar	Üniversiteler TÜBA Araştırma Enstitüleri	Bilimsel üretim, veri analizi, yöntem geliştirme
Saha Aktörleri	Belediyeler İl Müdürlükleri STK'lar Araştırma Şirketleri	Veri toplama, uygulamalı araştırma, yerel sorunlara odaklanma
Yaygınlaştırıcılar	Medya Kuruluşları Düşünce Kuruluşları Yayıncılar	Bilginin kamuya ulaştırılması, karar alıcılarla bağ kurulması
Uluslararası Paydaşlar	UNESCO OECD World Bank AB Araştırma Programları	Bilgi transferi, karşılaştırmalı analiz, normatif çerçeve sunumu

2.2.2.1. Kamu Kurum ve Kuruluşları

Kamu kurumlarının sosyal araştırmalardaki temel rolleri, toplumsal sorunları belirlemek, kamu politikalarının etkinliğini değerlendirmek ve bilimsel verilere dayalı karar alma süreçlerini desteklemektir. Ancak, bu araştırmaların etkinliği genellikle kaynak dağılımı, koordinasyon eksiklikleri ve bürokratik engeller nedeniyle sınırlı kalmaktadır. Kamu kurumları, sosyal bilimsel araştırmalar yoluyla eğitim, sağlık, istihdam, adalet, göç ve sosyal yardımlar gibi geniş bir yelpazede politika geliştirmeye katkıda bulunmaktadır.

Sosyal araştırma yapan kamu kurumları, özellikle politika oluşturma süreçlerinde bilimsel veriye dayalı analizler yaparak toplumsal gelişimi desteklemektedir. Bu araştırmalar, veri toplama, istatistiksel analiz, saha çalışmaları ve akademik iş birlikleri yoluyla gerçekleştirilir. Kamu kurumları genellikle üniversiteler, düşünce kuruluşları ve uluslararası organizasyonlarla ortak projeler yürütmekte ve araştırmalarının sonuçlarını çeşitli raporlar ve politika belgeleriyle kamuoyuna sunmaktadır. Ancak, sosyal araştırmaların etkin bir şekilde uygulanabilmesi için kurumsal kapasitenin artırılması, araştırma sonuçlarının karar alma süreçlerine daha etkin şekilde entegre edilmesi ve kamu politikalarının bilimsel temellere dayalı olarak şekillendirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'deki sosyal araştırma ekosistemi, fonlama mekanizmaları ve eşgüdüm açısından bazı yapısal zorluklarla karşı karşıyadır. Kamu kurumlarının sağladığı fonların dağılımında, araştırmaların belirli kurumlar ve konular etrafında yoğunlaşması söz konusu olmaktadır. Ayrıca, kamu kurumları arasındaki iş birliği, araştırma verilerinin etkin paylaşımı ve aynı alanda tekrarlanan çalışmaların ortaya çıkmaması açısından elzemdir. Araştırma sonuçlarının politika yapıcılar tarafından daha etkin kullanılması için veri paylaşım mekanizmalarının geliştirilmesi ve şeffaflık ilkesinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Türkiye'de sosyal araştırma yapan kamu kurumları arasında belirli başlıklarda öne çıkan bakanlıklar bulunmaktadır. Özellikle Kültür ve Turizm Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı geniş çaplı sosyal araştırmalar gerçekleştiren en önemli kamu kuruluşları arasında yer almaktadır. Bu kurumlar, hem kendi bünyelerinde oluşturdukları araştırma birimleri aracılığıyla hem de dış araştırmacılar ve akademik iş birlikleri yoluyla geniş veri setleri oluşturmakta ve politika üretiminde kritik rol oynamaktadırlar.

- **Adalet Bakanlığı:** Adalet Bakanlığı, hukuk sistemi, ceza adaleti ve insan hakları alanlarında sosyal araştırmalar yapmaktadır. Hukukun üstünlüğü, mahkemelerin işleyişi, toplumsal adalet algısı ve suç oranları üzerine yapılan çalışmalar, adalet sisteminin iyileştirilmesi için temel oluşturmaktadır. Ayrıca, çocuk adalet sistemi, ceza infaz sistemleri ve mağdur hakları üzerine de araştırmalar yürütülmektedir.
- **Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı:** Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, aile yapısı, demografik eğilimler, sosyal yardımlar gibi konularda geniş çaplı araştırmalar yürütmektedir. Bakanlık bünyesinde yeni oluşturulan Aile Enstitüsü ve Nüfus Politikaları Kurulu, Türkiye'deki aile yapısının değişim dinamiklerini inceleyerek geleceğe yönelik politika önerileri geliştirmektedir. Nüfus Politikaları Kurulu, Türkiye'nin demografik yapısını analiz ederek doğum oranları, yaşlı nüfus artışı ve göç gibi faktörler üzerine çalışmalar yürütmektedir. Bu yeni yapılanmalar, Türkiye'nin sosyal politikalarının bilimsel temele dayalı olarak şekillendirilmesine önemli katkılar sunmaktadır.

- **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı:** Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, iş gücü piyasası, istihdam politikaları, çalışma koşulları ve sosyal güvenlik sistemine yönelik araştırmalar yürütmektedir. Bakanlık, Türkiye'de işsizlik oranlarının analizi, iş gücü dinamikleri ve çalışan haklarına yönelik çeşitli araştırmalar gerçekleştirmektedir. Sosyal koruma programlarının etkinliğini ölçmek ve gelecekteki iş gücü politikalarına yön vermek amacıyla veri odaklı çalışmalar yapılmaktadır.
- **İçişleri Bakanlığı:** İçişleri Bakanlığı, kamu güvenliği, göç, yerel yönetimler ve toplum güvenliği alanlarında araştırmalar gerçekleştirmektedir. Bakanlık bünyesinde bulunan Göç İdaresi Başkanlığı, Türkiye'deki göç dinamikleri ve mülteciler üzerine kapsamlı araştırmalar yapmaktadır. Ayrıca, yerel yönetimlerin etkinliği, kentleşme süreçleri ve toplumsal güvenlik politikalarıyla ilgili analizler İçişleri Bakanlığı tarafından desteklenmektedir.
- **Kültür ve Turizm Bakanlığı:** Kültür ve Turizm Bakanlığı, kültürel mirasın korunması, turizm politikalarının belirlenmesi ve kültürel kimlik konularında çeşitli araştırmalar yürütmektedir. Özellikle Türkiye'nin kültürel değerlerini analiz eden ve kültürel politikaların toplumsal etkilerini değerlendiren çalışmalar bu kurum tarafından yapılmaktadır. Kültürel etkinliklerin toplum üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalar, yerel yönetimlerle iş birliği içinde yürütülmektedir.

Bu kurumlar, sosyal araştırmalar alanında önemli veriler üreterek politika yapıcıların karar alma süreçlerine ışık tutmaktadır. Ancak, bu araştırmaların daha verimli hale getirilmesi için kamu kurumları arasındaki eşgüdüm mekanizmalarının güçlendirilmesi, fonların daha etkin dağıtılması ve araştırma sonuçlarının kamuoyuna daha şeffaf bir şekilde sunulması gerekmektedir. Bu doğrultuda, sosyal araştırma ekosisteminin daha sürdürülebilir ve verimli hale gelmesi için stratejik planlamalar yapılmalıdır.

2.2.2.2. Üniversiteler

Türkiye'deki üniversiteler, sosyal bilimler alanında geniş bir yelpazede akademik ve araştırma faaliyetleri yürütmektedir. Bu faaliyetler, üniversitelerin sahip olduğu kurumsal kapasiteler ve belirli toplumsal konulara odaklanması ile şekillenmektedir. Bu eser, üniversitelerin fakülte ve bölüm sayıları gibi kapasitelerini, araştırma merkezlerinin sayı ve çeşitliliğini, aynı zamanda yoğunlaştıkları tematik alanları kapsamlı bir şekilde ele almaktadır.

Kapasite

Üniversitelerin sosyal bilimler alanında sahip olduğu fakülte, lisans bölümü, enstitü ve araştırma merkezi sayıları, bu alanındaki faaliyetlerin büyüklüğünü ve çeşitliliğini göstermektedir:

- **Toplam Fakülte Sayısı:** 1.217 (Toplam: 2.091)

- **Lisans Bölüm Sayısı:** 6.157 (Toplam: 9.465)
- **Yüksekokul Sayısı:** 1.167 (Toplam: 1.355)
- **Ön Lisans Bölüm Sayısı:** 6.319 (Toplam: 9.701)
- **Enstitü Sayısı:** 369 (Toplam: 568)
- **Araştırma ve Uygulama Merkezi Sayısı:** 1.909 (Toplam: 4.062)

Bu rakamlar, toplam 208 üniversitenin internet sitesinden ve Kurum İçi Değerlendirme (KIDR) raporlarından manuel olarak alındığı için gerçek birim sayılarını doğru olarak yansıtmasalar da Türkiye'deki sosyal bilimler alanındaki araştırma kapasitesini özetlemekte yardımcı olacaklardır. Özellikle sayıları verilen fakülteler, enstitüler ve araştırma/uygulama merkezleri, Türkiye'deki üniversitelerin hem lisans hem de lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) eğitimi düzeylerinde sosyal bilimler alanında geniş bir altyapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma ve uygulama merkezlerinin en az 1.909 civarında olan yüksek sayısı, üretkenlikleri bir yana, sosyal bilimler alanında önemli bir araştırma potansiyelinin mevcut olduğuna işaret etmektedir. Yüksek sayıdaki araştırma ve uygulama merkezlerinin varlığı disiplinler arası çalışma ekosisteminin genişliğine de işaret etmektedir.

Tematik Çalışma Alanları

- **Kadın ve Aile Çalışmaları:** Kadın ve aile teması, Türkiye'deki sosyal bilimler araştırmalarında öncelikli alanlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmalar, kadın-erkek eşitliği, aile dinamikleri, kadınların ekonomik ve sosyal hayata katılımı gibi konuları kapsamaktadır. Geleneksel kültürel yapıların aile üzerindeki etkileri de sıklıkla ele alınmaktadır.
- **Eğitim ve Psikolojik Danışmanlık:** Eğitim alanında yapılan çalışmalar, Türkçe öğretimi, dil eğitimi ve kültürel entegrasyon gibi konuları kapsamaktadır. Bunun yanı sıra, psikolojik danışma ve rehberlik çalışmaları, bireylerin ve ailelerin ruh sağlığı ile sosyal uyumlarını geliştirmeye odaklanmaktadır. Bu merkezler, genellikle öğrenci danışmanlığı ve toplum temelli psikolojik destek programları yürütmektedir.
- **Tarih ve Kültür Çalışmaları:** Tarih ve kültür temalı araştırmalar, yerel mirasın korunması, kültürel değerlerin aktarılması ve bu mirasın ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtılmasını amaçlamaktadır. Geleneksel el sanatları, arkeolojik kazılar ve sanat tarihi çalışmaları bu başlık altında yer alan önemli faaliyetlerdendir. Ayrıca, kültürel çeşitliliği ve yerel toplulukların yaşam tarzlarını belgelemeye yönelik çalışmalar da dikkat çekmektedir.
- **Sosyal ve Stratejik Araştırmalar**: Sosyal politikalar, ekonomik kalkınma ve stratejik analizler, üniversitelerin sosyal bilimlerdeki güçlü yönlerinden biridir. Bu alandaki çalışmalar, toplumsal yapıların ekonomik ve kültürel değişim süreçlerini anlamayı ve bu süreçlere yönelik politika önerileri geliştirmeyi hedeflemektedir. Din, toplum ve sosyal uyum konuları da bu alanda önemli bir yer tutmaktadır.

Türkiye'deki üniversiteler sosyal bilimler alanında geniş bir kapasiteye ve çeşitli tematik alanlara sahip olmakla beraber aşağıdaki noktalara odaklanarak bu potansiyelini daha verimli kullanılabilecektir:

- Araştırma Merkezlerinin Etkinliğini Artırma: Kadın, aile ve eğitim gibi çok disiplinli alanlarda araştırma merkezleri arasında daha fazla iş birliği çerçevesinde araştırmalara daha fazla boyut, derinlik ve çeşitlilik katabilecektir.
- Yerel Çalışmaları Küresel Platformlara Taşıma: Yerel çalışmaları küresel platformlarda tanıtmak için uluslararası işbirliği projeleri daha da artırılabilecektir.
- Tematik Stratejilere Ağırlık Vererek Daha Fazla Toplumsal Katkı Sunma: Üniversiteler mevcut kaynaklarını, bölgelerindeki toplumsal sorunlar ve güçlü oldukları tematik alanlar için daha fazla kullanabilir ve elde edilen araştırma sonuçlarına dayalı stratejiler önerebilecektir.

2.2.2.3. Sivil Toplum ve Düşünce Kuruluşları

STK'lar çeşitli sosyal bilimler araştırmalarına destek veren, bağımsız ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır. Fon ve hibe programları, çeşitli sosyal bilimler projelerine hibe sağlayarak araştırma ve geliştirme faaliyetlerini destekleyerek araştırmacılara eğitim programları ve kapasite geliştirme imkânları sunmak suretiyle bilgi ve becerilerini artırmalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, ortak projeler aracılığıyla üniversiteler ve diğer araştırma kurumları ile iş birliği yaparak, disiplinler arası çalışmaları teşvik eden bu kuruluşlar sosyal bilimler alanında yenilikçi çözümler üretilmesine katkıda bulunmaktadır.

Türkiye'deki sosyal, ekonomik ve kültürel araştırmalar alanında önemli rol oynayan birçok kuruluş bulunmaktadır (Detaylı liste EK 1'de sunulmaktadır). Bağışlar, hibeler ve proje bazlı fonlarla finanse edilen bu kuruluşlar araştırmacılar, analistler ve uzmanlardan oluşan nispeten daha küçük ama uzmanlaşmış ekipler çalıştırırlar. Ayrıca üniversiteler ile akademik kuruluşlar, politika geliştirme süreçlerine akademik katkılarda bulunmaktadır. Tüm bu vakıf ve dernekler, Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısını derinlemesine inceleyerek, sürdürülebilir kalkınma ve sosyal refah hedeflerine ulaşmasına katkı sağlamaktadır. Sanayi ve meslek kuruluşları da sosyal ve kültürel çalışmaları destekler ve araştırmalar yapmakta, bağışlar, üyelik aidatları ve uluslararası fonlarla finanse edilerek profesyoneller, araştırmacılar ve gönüllülerden oluşan çeşitli büyüklükte ekipler çalıştırmaktadırlar.

Kültürel zenginliğin korunması adına kurulan vakıflar da önemli sosyal ve kültürel projeler yürütmekte olup bağışlar, uluslararası fonlar ve proje bazlı hibelerle finanse edilirler. Çoğunlukla gönüllüler, uzmanlar ve proje koordinatörlerinden oluşan ekiplerle çalışırlar. Orta ölçekli bir personel kadrosuna sahiptirler.

Çeşitli özel şirketlerle bağlantılı girişimler de sosyal sorumluluk projeleri kapsamında sosyal bilimler araştırmalarına fon sağlamaktadır. Araştırma bursları ve ödüller, başarılı araştırmacılara teşvik sağlarken, sosyal bilimler alanında yenilikçi ve etkili projelere mali destek sunarak araştırma faaliyetlerini güçlendirirler. Ayrıca, akademik kurumlar ve sivil toplum kuruluşları (STK'lar) ile iş birliği yaparak projelere katkıda bulunarak, bilgi paylaşımını ve kaynakların etkin kullanımını teşvik ederler. Bu iş birlikleri, araştırmaların etki alanını genişleterek sosyal bilimler topluluğuna önemli katkılarda bulunmaya yardımcı olurlar.

2.2.2.4. Özel Kuruluşlar

Kamuoyu araştırmaları, toplumun eğilimlerini, algılarını ve beklentilerini ortaya çıkarmaya ve anlamaya yönelik sistematik çalışmalar, sosyal araştırmaların önemli ve etkili bir dalı olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'de bu tür araştırmalar 1960'lı yıllardan itibaren gelişmeye başlamış olup, günümüzde hem kamuoyu yoklamaları yapmakta hem de toplumsal, siyasal ve ekonomik konularda veri temelli analizler sunmaktadır. Türkiye Araştırmacılar Derneği'nin (TÜAD) 2024 verilerine göre, ülkede kamuoyu araştırmalarıyla ilgilenen 45 araştırma şirketi ve 15 veri toplama şirketi faaliyet göstermektedir. Kamuoyu araştırmaları ayrı bir sektör olarak gelişmekte, her yıl önemli büyüme kaydetmekte ve çeşitli alanlarda veri analizine dayalı hizmetler sunmaktadır.

2023 yılında Türkiye'de araştırma sektörü büyük oranda büyüme gösterirken, araştırma yöntemleri açısından da önemli eğilimler ortaya çıkmıştır. TÜAD'ın yayımladığı sektörel rapora göre, araştırmaların %44,9'u nicel yöntemlerle, %39,5'i panel araştırmalarıyla ve %9,2'si nitel yöntemlerle gerçekleştirilmiştir. Teknolojik gelişmelerle birlikte, araştırma şirketleri giderek daha fazla online ve mobil yöntemleri tercih etmeye başlamıştır. Yüz yüze görüşmelerin oranı %38 seviyesinde kalırken, online ve mobil yöntemlerin kullanımı %45'e yükselmiştir. Bu durum, dijitalleşmenin ve erişilebilirliğin araştırma sektöründeki rolünü artırdığını göstermektedir.

Türkiye'de kamuoyu araştırmalarını yürüten özel araştırma kuruluşları, akademik bağımsızlık, veri sağlama kapasitesi, sektörel etkinlik ve kamuoyuna etkileri gibi kriterlere göre değerlendirilmektedir. Bu alanda faaliyet gösteren araştırma şirketleri, toplumsal dinamikleri analiz ederek politika yapıcılar ve özel sektör için yönlendirici bilgiler sunmaktadır. Bu kuruluşlar, saha araştırmaları, anket çalışmaları ve stratejik veri analizleri yoluyla kamuoyunun beklentilerini tespit ederek, sosyal ve ekonomik politika süreçlerine katkıda bulunmaktadır. Ancak, bu araştırmaların daha etkili olabilmesi için kamu desteklerinin artırılması ve uluslararası iş birliklerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

2.2.2.5. Sendikalar & Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları ve Diğerleri

Türkiye'de sosyal araştırmalara katkıda bulunan önemli aktörlerden biri de sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarıdır. Bu yapılar, çalışan haklarını savunma, sektör bazlı analizler gerçekleştirme ve meslek mensuplarının gelişimine yönelik araştırmalar yapma gibi görevleri üstlenmektedir. Sendikalar, iş gücü piyasalarındaki dinamikleri analiz etmek ve çalışanların ekonomik ve sosyal haklarını geliştirmek amacıyla veri odaklı çalışmalara ağırlık vermektedir.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ise belirli meslek gruplarına yönelik eğitim, istihdam ve sektörel gelişim alanlarında çalışmalar yürütmektedir. Bu kuruluşlar, meslek etiği standartlarını belirlemek, üyelerine yönelik akademik ve profesyonel destek sağlamak ve sektör bazlı politika önerileri sunmak amacıyla araştırmalar yapmaktadır. Bu tür araştırmalar, yalnızca meslek grupları için değil, aynı zamanda ilgili sektörlerin genel kalkınması için de kritik bir rol oynamaktadır.

Sendikalar ve meslek kuruluşları tarafından yapılan araştırmalar, çoğunlukla sosyal diyalog mekanizmalarının geliştirilmesi, iş gücü verimliliğinin artırılması ve toplumsal refah seviyesinin yükseltilmesi gibi alanlara odaklanmaktadır. Ancak, bu araştırmaların etkisini artırmak için kamu kurumları, üniversiteler ve bağımsız araştırma kuruluşları ile daha sıkı iş birlikleri kurulması gerekmektedir. Bu noktada, veri paylaşımı, ortak araştırma projeleri ve uluslararası fonlardan daha etkin yararlanma gibi konular üzerinde durulması önem arz etmektedir.

Özellikle iş gücü piyasası, çalışan hakları ve istihdam politikaları üzerine yapılan araştırmalar, politika yapıcılar için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Meslek kuruluşları ve sendikalar, bu alanlarda yürüttükleri analizler ile iş piyasasında ortaya çıkan değişimleri takip etmekte ve uzun vadeli çözüm önerileri sunmaktadır. Bununla birlikte, bu araştırmaların daha geniş kitlelere ulaşabilmesi ve politika süreçlerine etkin şekilde dahil edilebilmesi için veri erişiminin artırılması gerekmektedir.

Sendikalar ve meslek kuruluşlarının araştırma faaliyetleri, küresel ekonomik gelişmeler ve yerel politikalar çerçevesinde sürekli güncellenmelidir. Dijitalleşme, esnek çalışma modelleri ve yeni istihdam biçimleri gibi değişimler karşısında bu kurumların araştırma kapasitelerini güçlendirmesi gerekmektedir. Akademi ve kamu sektörü ile iş birliklerinin artırılması, bu kuruluşların daha etkin ve kanıta dayalı analizler sunmasını sağlayacaktır.

2.2.2.6. Uluslararası Kuruluşlar

Türkiye'de sosyal bilimler araştırmalarına destek sağlayan birçok uluslararası kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bunlar arasında Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), Avrupa Birliği Programları ve Hibeleri (Erasmus+, Ufuk 2020, COSME, EASI), Avrupa Komisyonu, Dünya Bankası, British Council, European Research Council (ERC),

Fulbright Programı, Ford Vakfı, Carnegie Vakfı, Alexander von Humboldt Vakfı ve Open Society Foundations (Açık Toplum Vakıfları) yer almaktadır. Bu kuruluşlar, çeşitli fonlama programları ve hibeler aracılığıyla araştırmacılara destek sunarak, sosyal bilimler alanındaki projeleri teşvik etmekte ve uluslararası iş birliğini artırmaktadır.

Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı vakıfların sosyal projelere çeşitli destekler verdiği bilinmektedir. Bazı vakıflar, Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarına proje hazırlama eğitimleri ya da yurt dışı aktörlerle iletişim kurma gibi teknik destekler verirken bazıları da doğrudan fon desteğinde bulunmaktadır. Bu desteklerin Türk toplumu üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Hibe verilen konulara yönelik toplumda farkındalık oluşturulması, toplumsal görünürlük kazandırılması ve yeni toplumsal hareketlerin kamusal alanda faaliyet göstermesi bu fonların toplumsal etkileri arasındadır. Aynı şekilde Türkiye'de proje yazma kültürünün sivil toplum kuruluşları düzeyinde Avrupa Birliğine uyum sürecinde yaygınlaştığı bilinmektedir.

2.2.2.6.1. Cinsiyet Eşitliği Projeleri

Bu alanda projelere destek veren vakıfların, kendi ifadelerine göre, daha çok bireysel haklar ve toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yoğunlaştıkları belirtilmektedir. Toplumsal cinsiyet hareketleri, feminist kadın hareketleriyle olduğu gibi özel politika gerektiren gruplarla da kesişmektedir. Bu başlık altında desteklenen projelerin önemli bir kısmında, toplumsal eşitlik talebi altında kastedilenin toplumsal cinsiyet eşitliği ve cinsiyetsizleştirme akımları eşitlik talebi olduğu görülmektedir. Fonlanan projelerin neticesinde ortaya çıkan bilimsel yayınlar nadir olup, projeler çoğunlukla uygulamaya yöneliktir.

2.2.2.6.2. Kadınlara Yönelik Projeler

Modern aile anlayışının hüküm sürdüğü toplumumuzda, ailedeki statü ve roller önemli ölçüde değişmiş olmakla birlikte Türkiye'de kadının statüsünün erkeklere göre hala dezavantajlı konumda olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle hem aile içindeki sosyal rollerini hem de genel olarak toplumsal rollerini ve haklarını eşit bir biçimde kullanamadıklarına dair bir kabul mevcuttur. Bu nedenle kadın hakları ile ilgili birçok alanda yeniliklere ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu kabulden hareketle bu alanla ilgili birçok proje fonlanmaktadır. Kadın hakları üzerine fonlanan projeler, kadınların toplumsal rollerini ve haklarını genişletme amacı taşımaktadır. Bunun yanında kadınlara yönelik şiddet, kız çocuklarının eğitimi, kadın girişimciliği, kadın kooperatifçiliği gibi konular da önemli destek alanları arasında yer almaktadır. Kadınlara yönelik bu tip teknik ve fon destekli projelerin yanında bu başlık altında cinsiyet eşitliği, siyasal karar alma süreçlerine katılım ve kadın STK'ların geliştirilmesi gibi projelerin de desteklendiği gözlemlenmiştir.

2.2.2.6.3. Sivil Toplumun Güçlendirilmesi

Sivil toplum demokratik toplumlarda, devlet ile birey arasında önemli bir katman olarak değerlendirilmektedir. Bireye ulaşmanın en etkili yollarından biri sivil toplum kuruluşlarıdır. Güçlü sivil toplum, aynı zamanda devlet mekanizmasını olumlu etkileyen önemli bir unsurdur.

Sivil toplum, Avrupa Birliği tarafından önemsenmektedir. Bu nedenle Türkiye'de faaliyet gösteren vakıfların önemli bir kısmının sivil toplum kuruluşlarını destekleyerek bu alanı önemsediği gözlenmektedir. Söz konusu vakıfların; kadın, genç, çocuk, yerel veya ulusal dernekleri kendi faaliyet alanları doğrultusunda destekledikleri görülmektedir. Bu destekler fon olabildiği gibi teknik destek niteliğinde de olabilmektedir. Örneğin, sivil toplum kuruluşlarına proje eğitimleri vererek ulusal ya da uluslararası kurumlardan fon elde etme mekanizmalarını öğrettikleri görülmektedir. Yapılan en yoğun eğitimlerin başında proje döngüsü yönetimi eğitimleri gelmektedir.

2.2.2.6.4. Etnik ve Kültürel Gruplar

İncelenen vakıfların faaliyetleri arasında etnik grupların desteklenmesi önemli bir yer tutmaktadır. Bu destekler, bazen doğrudan bir etnik ya da kültür grubunun ismini zikrederken bazen genel kavramların altında bir etnik ya da kültür grubunun varlığı fark edilmektedir. Örneğin kadınlara yönelik şiddeti önleme programının altında belirli etnik gruplara mensup kadınlara yönelik uygulanan şiddet şeklinde konunun daraltıldığı ve ele alındığı görülmektedir. Sanat ve kültür faaliyetlerinin de yoğun olarak bu kapsamda yapıldığı görülmektedir. Yerel düzeyde yapılan faaliyetlerin önemli bir kısmının bu karakterde olduğu gözlenmektedir. Örneğin, Hatay-Adana bölgesine yönelik olarak verilen desteklerin bir kısmı bu niteliğe sahiptir. Ancak bu projelerin, fon sağlayan vakıfların kendileri tarafından yürütülen projeler olmadığı, onların fonladığı derneklerin bu faaliyetleri gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. Etnik/bölgesel/kültürel faaliyetlerin bazen insan hakları ve bireysel özgürlükler çerçevesinde yapılan faaliyetler kapsamında değerlendirildiği gözlenmiş ve bu kapsamda söz konusu projelere fon sağlanmıştır.

Sonuç olarak bu desteklere yönelik bilimsel bir yayın faaliyetinin olmadığı da tespit edilmiştir. Özetle bu projeler, uygulama ile sınırlı kalmaktadır. Bu projelere ait bilimsel bir çıktı tespit edilememiştir. Bu kapsamda yapılan çalıştay veya sempozyumların da bir yayına dönüştürülmediği tespit edilmiştir.

2.2.2.6.5. Çevre/Doğa/Biyolojik Çeşitlilik/Tarım

Endüstrileşme ve kentleşmenin yayılması ile ortaya çıkan çevre sorunları, çevreye duyarlı toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kapsamda ortaya çıkan çevreci hareketler, çevreyi referans alarak birçok alanda faaliyet göstermeye başlamışlardır. Türkiye'de faaliyet gösteren bazı uluslararası vakıfların çevre temelli faaliyet yürüttükleri görülmektedir. Bu kapsamda; iklim değişikliğinin etkileri, sulak alanlar, sürdürülebilir

topluluklar ve nesli tükenen türler; sera gazı emisyonunun azaltılması, tarımsal çeşitlilik, ekolojik tarım ve gıda bağımsızlığı söz konusu vakıfların çalışma alanları arasında yer almaktadır. Ancak bu kapsamda faaliyet gösteren vakıfların resmi rapor, bilimsel kitap ya da bilimsel makale yerine daha çok gazete haberlerinde yer almaya önem verdikleri gözlenmektedir.

2.2.2.6.6. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının Destek Verdiği Faaliyet Alanları

İnternet siteleri incelenen vakıfların destek verdikleri alanlarla ilgili anahtar kavramlar aşağıdaki Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarının Destek Verdiği Faaliyet Alanları

· AB- Türkiye üyelik süreci · Bölgesel farklılıkların giderilmesi · Demokrasi · Demokratik katılım · Demokratik değerler · Engelliler ve Hakları · Etnik azınlıklar · Haklar ve Kültürel Çeşitlilik · Kadına yönelik siddet · Kültürel Haklar · Cinsiyetsizleştirme akımları grupları · Cinsiyetsizleştirme akımları Hakları · Roman/Kürt Kadınları · Roman Topluluğu · Sanat Fonları · Sivil Toplumun Güçlendirilmesi · Siyasal katılım · Suriyeli Göçmenler · Kültür ve sanat · Yerel Düzeyde Kültür ve Sanat · Yerel Güçlenmeye Destek	· Cinsel sağlık · Cinsel şiddet · Şiddeti azaltma · Cinsiyet eşitliği · Çocuk Hakları · Demokrasi · Etnik Gruplar · Gençlik · Göç/Göçmen Kadınlar · Güvenli cinsel sağlık · Kadınlar · Kadınların güçlendirilmesi · Feminizm · Katılımcı gençlik · Mülteci ve Sığınmacı Hakları · Sosyal adalet · Sosyal etki · Sosyal girişimcilik · Toplumsal cinsiyet eşitliği · Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet · Toplumsal farkındalık · Uluslararası ağ geliştirmek · Yoksulluk	· Biyoçeşitlilik · İklim değişikliği · Ormanlar · Gıda ve Tarım · Çevre · Çevresel sürdürülebilirlik · Ekolojik Haklar · Hayvan Hakları · Sağlıklı yaşam · Sağlıklı çevre · Gönüllülük · Uluslararası Programlar · Eğitim · Eğitime erişim · İnsan hakları ve demokrasi · Dijital haklar · İnternet özgürlüğü · Medya özgürlüğü

Yabancı vakıfların sosyal projelere verdiği destekler, daha çok toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsiyetsizleştirme akımları hakları, çocuk hakları, insan hakları, sosyal adalet, basın özgürlüğü, sivil toplumun güçlendirilmesi, iklim, çevre koruma, etnik ve kültürel gruplar gibi konularda yoğunlaşmaktadır. Ancak bu projeler sonucunda ortaya çıkan bilimsel kitap, rapor veya hakemli makale gibi akademik çıktılar sınırlıdır. Özellikle bu projelerin bilimsel bilgi üretme kapsamında zayıf kaldığı ve daha çok saha çalışması veya kısa vadeli uygulamalar ile sınırlı olduğu görülmektedir.

Ülkemizde birçok projeye teknik destek veya fon sağlayan vakıfların yukarıda bahsedilen konular kapsamında pek çok projeye destek verdikleri gözlenmiştir. Bu destek miktarlarının milyon dolarları bulduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu projelerin çok az bir kısmının, sosyal bilimler alanında bilimsel kapasitenin geliştirilmesine yönelik olduğu anlaşılmaktadır. İncelenen vakıfların yıllık faaliyet raporlarına bakıldığında bilimsel anlayışı yerleştirmeye çalışan bir faaliyetleri olmadığı gibi yaptıkları faaliyetler ya da destek verdikleri projeler neticesinde bilimsel nitelikte çıktılarının da yok denecek kadar az sayıda olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, yabancı vakıf ve kuruluşların Türkiye'de uyguladıkları projelerin sivil toplum kuruluşlarının proje geliştirme kapasitelerine, uluslararası ilişki ağlarını inşa etmelerine önemli katkılarda bulunduğu değerlendirilmektedir. Ancak söz konusu vakıf ve kuruluşların Türkiye sosyal bilim yayın faaliyetlerine dair ekosistemin gelişmesine katkılarının çok az olduğu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte söz konusu vakıf ve kuruluşların desteklerinin toplumun aile yapısına, değerlerine ve milli birliğine olumsuz yönde etkilerinin olduğu/olacağı değerlendirilmektedir.

2.2.3. Türkiye'deki Sosyal Araştırma Ekosisteminin Genel Görünümü

Türkiye'deki sosyal araştırma ekosistemi, kamu kurumları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları (STK), özel araştırma merkezleri ve uluslararası kuruluşlardan oluşan çok aktörlü bir yapıya sahiptir. Bu sistem, bilimsel bilgi üretmek, politika oluşturmak ve toplumsal sorunlara çözümler getirmek amacıyla faaliyet göstermektedir. Ancak araştırma kurumları arasındaki eşgüdüm eksiklikleri, finansman sıkıntıları ve bürokratik engeller, sosyal bilimlerin potansiyelinden tam anlamıyla yararlanılmasını zorlaştırmaktadır.

Kamu kurumları, sosyal araştırmalara kaynak sağlayan en önemli aktörler arasında yer almaktadır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK, TÜBA, TÜİK, YÖK gibi kurumlar, akademik projelere fon sağlayarak bilimsel araştırmalara katkı sunmaktadır. Ancak, kaynakların dağıtımında etkinlik konularında bazı eksiklikler mevcuttur. Araştırmacılar, bürokratik engeller nedeniyle fonlara erişimde zorluklar yaşayabilmektedir. Bu da üniversiteler ve diğer akademik kuruluşlar arasında bir rekabet oluşturmakta, ancak kaynakların verimli dağıtılmasını engelleyebilmektedir.

Üniversiteler, Türkiye'de sosyal araştırma ekosisteminin en temel bileşenlerinden birini oluşturmakta ve akademik bilgi üretiminin merkezinde yer almaktadır. Ancak mevcut yapıda üniversiteler arasındaki eşgüdüm eksikliği, kaynaklara erişim dengesizliği ve kurumsal kapasite farklılıkları, sosyal bilimler alanındaki araştırmaların hem nicelik hem de nitelik açısından gelişmesini önemli ölçüde sınırlamaktadır. Özellikle vakıf üniversiteleri ile devlet üniversiteleri arasında gözlemlenen finansman farklılıkları, yalnızca altyapı düzeyinde değil, aynı zamanda insan kaynağı ve idari destek kapasitesi açısından da ciddi farklılıklar yaratmaktadır. Bu fark, üniversitelerin ulusal ve uluslararası araştırma projelerine başvuru yapabilme yeterliliklerini doğrudan etkilemektedir. Örneğin, bazı devlet üniversiteleri nitelikli araştırmacılara sahip olmalarına rağmen, proje ofisi eksikliği ya da bürokratik yetersizlikler nedeniyle Avrupa Birliği Ufuk Avrupa Programı ya da TÜBİTAK destekli projelere başvuruda bulunamamakta veya proje yönetimi süreçlerinde zorlanmaktadır. Benzer şekilde, küçük vakıf üniversiteleri ise öğretim elemanı sayısının azlığı ve araştırma bütçesinin sınırlı oluşu nedeniyle büyük ölçekli araştırma konsorsiyumlarına katılamamaktadır. Bu yapısal sorunlar sonucunda sosyal bilimler alanında yürütülen araştırmalar genellikle bireysel gayrete dayalı, sınırlı ölçekli ve kısa vadeli çalışmalarla sınırlı kalmakta; çok disiplinli ve kurumsal iş birliğine dayalı araştırmalar yeterince teşvik edilememektedir. Oysa sosyal bilimlerin doğası gereği, karmaşık toplumsal meselelerin anlaşılması ve çözülmesi için uzun vadeli, çok aktörlü ve disiplinlerarası çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Sosyal bilimler araştırmalarının etkinliğini artırmak adına; üniversiteler arası iş birliklerinin teşvik edilmesi, ortak proje çağrılarının açılması ve bölgesel kümelenmelerin desteklenmesi gerekmektedir. Buna ek olarak, kaynakları kısıtlı üniversitelerin fonlara erişimini kolaylaştıracak teknik destek mekanizmalarının (eğitim, danışmanlık vb.) kurulması da kritik önemdedir. Aksi hâlde, araştırma politikaları belirli bir grup üniversitenin tekelinde şekillenecek ve sosyal bilimlerde bölgesel çeşitlilik, temsil gücü ve toplumsal etki sınırlı kalacaktır. Dolayısıyla burada hem bir bilim politikası hem de bir toplumsal adalet meselesi söz konusudur. Sosyal bilimlerde eşit katılım ve çok seslilik ancak üniversiteler arası kaynak ve kapasite farklılıklarını gözeten, kapsayıcı bir araştırma destek sisteminin kurulmasıyla mümkün olacaktır.

STK'lar ve düşünce kuruluşları, sosyal bilimlerin topluma dokunan yanlarını daha fazla ortaya koyan bağımsız araştırmalar yürütmektedir. Düşünce kuruluşları, kamu politikalarına yön verecek veri analizleri ve raporlar oluşturarak bilimsel bilginin toplumsal etkisini artırmaktadır. Ancak bu kuruluşların kamu kurumları ve üniversitelerle yeterince eşgüdüm içinde olmaması, araştırma sonuçlarının politika yapıcılarına ulaşmasını zorlaştırmaktadır.

Özel araştırma merkezleri ve kamuoyu yoklama şirketleri de sosyal bilimler alanında kritik bir rol oynamaktadır. Bu alanda faaliyet gösteren şirketler, toplumsal algıyı ölçmek ve siyasal analizler yapmak konusunda etkili olmaktadır. Ancak bu merkezlerin ticari kaygılarla hareket etmesi, akademik tarafsızlığı zedeleyebilecek bir risk taşımaktadır. Sosyal bilimlerin sağladığı verilerin daha nesnel ve bilimsel olması için bu kurumlarla akademik dünya arasındaki bağın güçlendirilmesi gerekmektedir.

Uluslararası kuruluşlar ise sosyal bilimler alanındaki finansal ve bilimsel desteklerin önemli bir kaynağıdır. Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası gibi yapılar, Türkiye'deki araştırmacılara hibe programları ve proje destekleri sağlamaktadır. Ancak bu fonlara erişimde bürokratik engellerin bulunması, Türk araştırmacıların uluslararası projelere yeterince katılamamasına neden olmaktadır.

Araştırmada dikkat çeken bir bulgu, fon sağlayıcıların desteğiyle yapılan yayınların, büyük ölçüde Q1 ve Q2 gibi en yüksek etki faktörüne sahip dergilerde yayımlanmış olmalarıdır. Bu da fon sağlayıcıların araştırma kalitesine etkisini, ülkemizin dünya bilgi üretimine katkısını ve uluslararası sıralamalardaki rekabetçi konumunu önemli ölçüde etkileyeceğini göstermektedir.

Türkiye'deki sosyal araştırma ekosisteminin daha etkin ve verimli hale gelmesi için kamu, akademi, STK'lar, özel araştırma merkezleri ve uluslararası kuruluşlar arasındaki iş birliğini artıracak mekanizmalar geliştirilmelidir. Daha iyi koordine edilen bir sistem, sosyal bilimlerin politika oluşturma sürecindeki rolünü artırarak toplumsal sorunların çözümüne daha fazla katkı sunabilecektir. Tablo 3, Türkiye'de sosyal bilimler alanında araştırma ekosisteminin genel görünümünü özetlemektedir.

Tablo 3

Türkiye'de Sosyal Bilimler Alanında Araştırma Ekosisteminin Genel Görünümü

Aktörler	Temel Rol	Kaynaklar	Eşgüdüm Durumu
Kamu Kurumları	Fonlama, veri sağlama, politika oluşturma	TÜBİTAK, TÜBA, TÜİK, YÖK	Bürokratik engeller mevcut, fon dağılımı yetersiz
Üniversiteler	Akademik araştırmalar, veri üretimi	Üniversite fonları, AB projeleri	Fon erişiminde eşitsizlikler var
STK'lar & Düşünce Kuruluşları	Bağımsız araştırmalar, politika analizi	Bağımsız fonlar, bağışlar	Kamu ile iş birliği eksik
Özel Araştırma Merkezleri	Kamuoyu araştırmaları, piyasa analizleri	Ticari gelirler, özel fonlar	Ticari kaygılar akademik tarafsızlığı etkileyebilir
Uluslararası Kuruluşlar	Fon sağlama, uluslararası projeler	AB, BM, Dünya Bankası	Bürokratik işlemler nedeniyle erişim sınırlı

2.3. Uluslararası Karşılaştırmalar ve Dünya Örnekleri

"Uluslararası Karşılaştırmalar ve Dünya Örnekleri" bağlamında sosyal bilimler ekosistemini tartışırken, farklı ülkelerde bugün gözlemlediğimiz kurumsal modellerin, finansman yapılarının ve politika önceliklerinin tarihsel olarak nasıl biçimlendiğini dikkate almak zorunludur. Zira sosyal bilimlerin hangi amaçlarla, hangi entelektüel gelenekler üzerine inşa edildiği ve devlet–toplum ilişkisi içinde nasıl konumlandırıldığı, günümüzde araştırma özgürlüğü, disiplinlerarası açıklık, eleştirel düşüncenin meşruiyeti ve politika yapım süreçleriyle kurduğu bağ üzerinde belirleyici olmaktadır. Bu nedenle, güncel uluslararası karşılaştırmalara geçmeden önce, modern dönemde sosyal bilimlerin doğuşunu ve kullanım biçimlerini ana hatlarıyla ele almak; farklı ülke örneklerindeki kurumsal farklılıkların arka planını anlamak açısından açıklayıcı bir hareket noktası sunmaktadır.

2.3.1. Modern Dönemde Sosyal Bilimlerin Doğuşu ve Kullanımı

Sosyal bilimsel düşüncenin kökleri; Antik Çin'in devlet yönetimi geleneklerine, İslam medeniyetinin geliştirdiği toplum kuramlarına ve Doğu'nun kadim bilgeliklerine kadar uzanmaktadır. İnsan ve toplum davranışını anlama çabası bu medeniyetlerde derin bir entelektüel mirasa sahip olsa da disiplinlerin bugün tanımlandığı şekliyle metodolojik sınırlarının çizilmesi ve kurumsallaşması, modern dönemde Batı merkezli bir evrilme sürecinin ürünüdür.

Bu bağlamda, her ne kadar siyaset felsefesi gibi binlerce yıllık geçmişi olan alt dalları içeriyor olsa da modern bilim anlamında sosyal bilimlerin doğuşu Fransız Devrimi etrafındaki gelişmelere dayandırılabilecektir. Sosyal bilimlerde dünya sistemleri yaklaşımının mimarı olarak bilinen Amerikalı sosyolog Immanuel Wallerstein, "French Revolution as a World-Historical Event" adlı eserinde, Fransız devriminden dehşete kapılan seçkinlerin toplumsal-siyasal değişimi anlamak ve kontrol altına almak üzere modern sosyal bilimleri inşa ettiklerini iddia eder (Wallerstein, 1989). Bu yaklaşıma göre sosyal bilimlerin modern formunun kökeni olabildiğince muhafazakâr ve toplumsal değişimin siyasi ve ekonomik seçkinlerce anlaşılması ve yönetilmesine odaklıdır.

Genel olarak devletler, özel olarak da siyasi ve ekonomik seçkinler modern sosyal bilimleri ulusal ve uluslararası seviyelerde pek çok açıdan şekillendirmiştir. Örneğin İngilizce konuşan dünyanın tarihsel olarak en köklü ve prestijli üniversitesi sayılabilecek yükseköğretim kurumu olan Oxford Üniversitesi'nde, 1581 yılından itibaren hükümdara ve devletin mezhebi ve kilisesi olan Protestan-Anglikan kilisesine bağlılık yemini etmeyenlerin üniversitede öğretim üyesi veya öğrenci olamayacağına karar verilmişti (Opening Oxford, 2021). Müteakip 273 yıl boyunca Oxford Üniversitesi sadece Protestan mezhebine mensup öğretim üyeleri ve öğrencilere tahsis edilmiş, istisnai bir örnek olarak İngiltere'nin son Katolik kralı 2. James'in (1685-1688) Katolik mezheplileri bazı okullara atamaya yönelik müdahalesi büyük bir tepki çekmiş ve James 1688 devrimiyle tahttan indirilerek Protestan mezhebinin devlette ve eğitim

kurumlarındaki hegemonyası pekiştirilmişti. Oxford Üniversitesi 1854 yılında İngiliz parlamentosunun geçirdiği bir reforma (Oxford University Act, 1854) kadar sadece devletin resmi mezhebi ve kilisesi olan Protestan mezhebinin Anglikan Kilisesi'ne mensup olanları öğrenci olarak alabiliyordu. Hatta bu reform da Anglikan Kilisesine mensup olmayanlara (mesela Protestan mezhebinden oldukları halde resmi Anglikan Kilisesi mensubu olmayanlara) ancak lisans öğrencisi olma imkanını verdi. Daha yüksek derecelerin ve öğretim üyeliklerinin Protestan mezhebinden olmayanlara (mesela Katoliklere) açılabilmesi için 1871'de daha büyük siyasi reformların gerçekleştirilmesi gerekti (Opening Oxford, 2021).

Modern sosyal bilimlerin şekillenmesinde etkili olan çok önemli bir başka siyasi gelişme de Avrupa ülkelerinin Afrika, Amerika ve Okyanusya kıtalarının neredeyse tamamını ve Asya'nın da çok büyük bir kısmını sömürgeleştirmesidir. Küresel ölçüde sömürgecilik, Avrupalılar tarafından "keşfedilen" ve sömürülen ülkelerin ve toplulukların daha iyi yönetilebilmesi için daha iyi anlaşılması ve bilimsel olarak çalışılması gereğini doğurdu. Fransız Devrimi, muhafazakâr seçkinler tarafından toplumsal değişimin dinamiklerinin çalışılarak daha iyi yönetilmesi gereğini doğurduğu gibi, Avrupa kökenlilerin dünyanın geri kalanını keşfedip sömürgeleştirmesi süreci de Avrupa dışındaki toplumların çalışılarak daha iyi yönetilmesi gereğini doğurdu. ABD örneğinde de çok benzer şekilde, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın kazanılması ve ABD'nin küresel süper güç olmasıyla, dünyanın pek çok bölgesine yönelik saha çalışmaları, Savunma Bakanlığı ve hatta Merkezi Haberalma Teşkilatı (CIA) gibi devlet kurumlarının doğrudan teşviki ve finansmanını da arkasına alarak hızla gelişti (Solovey & Daye, 2021).

Tüm bu örneklerde bilimsel çalışmayı yapan ve bilgiyi üreten (Avrupalılar, Batılılar, seçkinler) yönetenler, üzerinde çalışılan ve bilgisi üretilenler de (Batı dışı yerliler ve alt sınıflar) yönetilenler konumundadır. Akademik çalışmanın bir güç ilişkisi olduğu ve çalışan ile çalışılan arasında bir hiyerarşiyi ima ettiği Michel Foucault ve Edward Said gibi önde gelen eleştirel bilim insanların çalışmalarından yola çıkılarak görülebilir (Foucault, 1995; Said, 1978). Said'in Oryantalizm başlıklı eseri, Batı'nın Ortadoğu'yu çalışmasını tam da böyle bir bilgi hiyerarşisinin önemli bir unsuru olarak inceler.

Bir ülkenin ve toplumun çalışılması ve ona dair bilginin üretilmesi ile yönetmek ve hatta daha derin anlamda hükmetmek arasındaki ilişkiden yola çıkılarak, her bir ülkede üretilen akademik bilginin o ülkenin küresel hiyerarşideki yeri hakkında da bir bilgi verdiği söylenebilecektir. Küresel hiyerarşide alt sıralarda olan ülkelerde büyük ölçüde ve hatta sadece o ülkenin kendisi üzerine araştırmalar yapılarak üretilen bilgi, Batı ülkelerindeki akademik merkezler tarafından ampirik hammadde olarak kullanılmakta, oysa Batılı ülkelerde, başta eski sömürgeleri olmak üzere, dünyanın pek çok ülkesi üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Dolayısıyla sosyal bilimlerin küresel hiyerarşisinde üst sıralarda olmanın alametifarikası başka ülkeler üzerine çok sayıda ve nitelikli akademik çalışmaların olmasıdır da denilebilecektir. Bu gözlemin tamamlayıcı bir unsuru olarak, sosyal bilimlerin küresel

hiyerarşisinde üst sıralarda olan ülkelerin bir diğer ayırt edici özelliğinin, dünyanın pek çok ülkesinden toplanan veriler temelinde, evrensel anlamda kavramsal ve kuramsal katkılarda bulunan yayınların yapılması olduğu söylenebilecektir. Dünyanın pek çok ülkesinde saha çalışmaları ve veri toplanmasını içeren böylesi çalışmaların yapılabilmesinin, devletin belirlediği öncelikli alanlar, özel teşvikler ve inisiyatiflerin desteğiyle olduğunu da belirtmekte fayda var. Yine ABD örneğinde, farklı ülkeler ve yabancı diller temelinde yetkinliklerin geliştirildiği "alan çalışmaları" (area studies) İkinci Dünya Savaşı sonrasında doğrudan federal hükümetin yabancı dillerin ve ülkelerin öğrenilmesini finansal olarak desteklediği programlar sayesinde en büyük gelişmesini kaydetmiştir. Jeopolitik önceliklerin motivasyonuyla sağlanan bu devlet desteklerinin yanı sıra, neredeyse tamamı Protestan mezhepli Hristiyan misyonerlerin vakıfları ve küresel altyapıları da yurtdışında yabancı dillerin öğrenilmesini ve saha çalışmalarının yapılmasını desteklemiştir.

Sosyal bilimlerin rolü, gelişimi ve dinamikleri artan oranda ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde tartışmaların odak noktası olmaya devam etmektedir. Küresel ve teknolojik alanda hızlı değişimler sosyal bilimleri farklı açılardan değerlendirme ihtiyacını artırırken, bu alanda olumlu gelişmelerin yanı sıra sosyal bilimlerde ortaya çıkan farklılıklar ve riskler de gündeme gelmektedir. Bu değişime eşlik eden önemli bir değişim de sosyal bilimlerin kapsayıcılığı ve yöntemsel konuların kültürel çerçeveden artan oranda eleştirilmesi ve farklı kurumsal ve yöntemsel yaklaşımların sosyal bilimlerde hem içerden hem dışardan bakış açıların ana akım haline gelmesidir. Bu köklü değişimlerin birbiriyle ilgili ancak zıt diyebileceğimiz iki akımının sosyal bilimlerde aynı anda doğmasına neden olmaktadır: Küreselleşme ve "yerelleşme" eğilimleri.

Batı dışında önemli bir örnekte sosyal bilimlerin gelişimine kısaca değinecek olursak, Japonya'da sosyal bilimlerin gelişimi 19. yüzyılın sonlarında Meiji Restorasyonu sırasında, ülkeyi modernleştirmek için Batılı fikirlerin tanıtılmasıyla başlamıştır. İlk etkiler Karl Marx, Max Weber ve Émile Durkheim gibi Batılı akademisyenleri içeriyordu. Batı sosyal ve siyasi düşüncesini tercüme edip tanıtan Nishi Amane (1829-1897) ve Batı öğrenimini ve bireyciliğini savunan Fukuzawa Yukichi (1835-1901) gibi öncü Japon entelektüeller kilit roller oynamıştır (Yukichi, 2009). Bir diğer önemli isim olan Yoshino Sakuzō (1878-1933) liberalizm ve demokrasiyi teşvik ederek Japonya'nın modernleşmesinin entelektüel temeline katkıda bulunmuştur. 1877'de kurulan Tokyo İmparatorluk Üniversitesi (şimdiki Tokyo Üniversitesi), sosyoloji, ekonomi ve siyaset biliminin tanıtılmasını teşvik ederek sosyal bilimlerin gelişiminde merkezi bir kurum haline gelmiştir (Doğrul & Çemrek, 2023).

2.3.2. Küresel Karşılaştırmalı Performans Analizi

Küresel karşılaştırmalı performans analizi yapılırken hem üniversitelerin hem de sosyal bilimler alanındaki araştırma çıktılarının ölçülmesinde kullanılan göstergelerin sınırlılıklarını akılda tutmak gerekir. Farklı sıralama sistemleri; atıf sayıları, dergi etkisi, uluslararası

işbirliği, öğrenci–öğretim üyesi oranı, gelir ve prestij temelli anketler gibi birbirinden farklı ağırlıklara sahip ölçütler kullanmakta, dolayısıyla ortaya çıkan tablolar kullanılan endeksin metodolojisine göre anlam kazanmaktadır. Bununla birlikte, tüm bu sınırlılıklarına rağmen küresel sıralamalar, ülkelerin ve üniversitelerin sosyal bilimler alanındaki konumunu yaklaşık olarak görmemize, güçlü ve zayıf yönleri karşılaştırmalı bir çerçevede tartışmamıza imkân tanımaktadır. Aşağıda, bu çerçeveyi Türkiye örneği üzerinden somutlaştırmak amacıyla, uluslararası endekslerde Türk üniversitelerinin sosyal bilimler alanındaki yerini ele alacağız.

2.3.2.1. Türkiye'de Sosyal Bilimlerin Küresel Akademik Ekosistemdeki Konumu

Türkiye'de sosyal bilimlerin küresel hiyerarşideki yerini tespit etmek için çok çeşitli ölçütler kullanılabilmektedir. Bir önceki bölümde de belirttiğimiz üzere, sosyal bilimlerin küresel hiyerarşisinde üst sıralarda olmanın alametifarikası başka ülkeler üzerine çok sayıda ve nitelikli akademik çalışmaların olmasıdır da denilebilecektir. Bu açıdan maalesef Türk sosyal bilimcilerin etki faktörü yüksek sayılabilecek yayınlarının dahi çok büyük kısmının Türkiye üzerine olduğu, Türkiye dışındaki ülkeler ve toplumlar üzerine karşılaştırmalı çalışmaların ve böylesi karşılaştırmalı çalışmalardan kaynaklanan evrensel bilime kavramsal ve kuramsal katkıların sınırlı olduğu söylenebilecektir.

Genel olarak üniversitelerin ve özel olarak sosyal bilimler alanında çalışmaların yapıldığı üniversitelerin küresel hiyerarşideki yerini niceliksel olarak tespit etme iddiasında olan pek çok uluslararası endeks mevcuttur. Bu endekslerin tamamını taramak ve değerlendirmek bu bölümün kapsamında mümkün olmasa da böylesi uluslararası akademik endeksler arasında en bilinen örneklerden bazılarının sonuçlarına sosyal bilimlere odaklanarak kısaca değinmek bir fikir vermesi açısından faydalı olacaktır. Bu endekslerin bazılarında, örneğin Şangay ve URAP endekslerinde, bir bütün olarak sosyal bilimler için bir sıralama yoktur (Shanghai Ranking 2024; URAP 2024). Bu uluslararası endekslerin en bilinenlerinden olan ve sosyal bilimler alanında da üniversiteleri sıralayan Times Higher Education ("THE" olarak da bilinen) World University Rankings (World University Rankings, 2023) ve QS World University Rankings endeksinin en güncel sonuçlarını sosyal bilimlere odaklanarak kısaca değerlendirebiliriz.

Times Higher Education (THE) World University Rankings 2024 verilerine göre "sosyal bilimler" kategorisinde ilk 100 üniversite arasında herhangi bir Türk üniversitesi bulunmamaktadır. THE sosyal bilimler sıralamasında en üst sıradaki 200 üniversite arasında ise Türkiye'den sadece iki üniversite, 175-200 bandında sıralanan Koç Üniversitesi ve Sabancı Üniversitesi, yer almaktadır. Bu iki vakıf üniversitesine ek olarak, 201-250 bandında sıralanan Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) ve 301-400 bandında sıralanan Boğaziçi Üniversitesi ve 501-600 bandında sıralanan Bilkent Üniversitesi dünyada sosyal bilimler alanında ilk 600 üniversite arasında sıralanan diğer Türk üniversiteleridir. 6 Türk üniversitesi de 600-800 bandında sıralanmaktadır. İlk 800'de yer alan 11 üniversite Tablo 4'te görülmektedir. 800-1000 bandında yer alan 11 Türk üniversitesi de dahil edildiğinde sosyal bilimler kategorisinde ilk 1000 üniversite arasında toplam 21 Türk üniversitesi yer almaktadır.

Tablo 4

THE sıralamasında "Sosyal Bilimler" alanında ilk 800'de yer alan Türk üniversiteleri

Üniversite	Sıralama aralığı
Koç Üniversitesi	175-200
Sabancı Üniversitesi	175-200
Ortadoğu Teknik Üniversitesi	201-250
Boğaziçi Üniversitesi	301-400
Bilkent Üniversitesi	501-600
Anadolu Üniversitesi	601-800
Bahçeşehir Üniversitesi	601-800
Dokuz Eylül Üniversitesi	601-800
Hacettepe Üniversitesi	601-800
İstanbul Üniversitesi	601-800
Özyeğin Üniversitesi	601-800

QS World University Rankings 2024 verilerine göre de "sosyal bilimler ve işletme" kategorisinde ilk 100 üniversite arasında herhangi bir Türk üniversitesi bulunmamaktadır. QS sosyal bilimler sıralamasında en üst sıradaki 200 üniversite arasında ise Türkiye'den sadece Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) 189. sırada yer almaktadır. İlk 300 üniversite arasında ise 253. sırada Boğaziçi Üniversitesi, 262. sırada Koç Üniversitesi ve 276. sırada Bilkent Üniversitesi yer almaktadır. QS listesinde ilk 500 arasında yer alan diğer Türk üniversiteleri ise 331.sırada İstanbul Üniversitesi, 354. sırada İstanbul Teknik Üniversitesi, 401-450 sıralama bandında yer alan Sabancı Üniversitesi ve 451-500 sıralama bandına yer alan Hacettepe Üniversitesi'dir. İlk 500'de yer alan 8 Türk üniversitesi Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 5

QS sıralamasında "Sosyal Bilimler ve İşletme" alanında ilk 500'de yer alan Türk üniversiteleri

Üniversite	Sırası veya sıralama aralığı
Ortadoğu Teknik Üniversitesi	189
Boğaziçi Üniversitesi	253
Koç Üniversitesi	262
Bilkent Üniversitesi	276
İstanbul Üniversitesi	331
İstanbul Teknik Üniversitesi	354
Sabancı Üniversitesi	401-450
Hacettepe Üniversitesi	451-500

THE sıralamasına göre sosyal bilimler alanında en iyi 10 üniversite arasında 7'si ABD'de, geri kalan 3'ü de Birleşik Krallık'ta yer almaktadır. En iyi 20 üniversite arasında ise ABD 13, Birleşik Krallık 4, Singapur, Çin ve Hollanda da birer üniversiteyle temsil edilmektedir (Tablo 6). QS sıralamasında da sosyal bilimler ve işletme alanında en iyi 10 üniversite arasında 7'si ABD'de, diğer 3'ü de Birleşik Krallık'ta yer almaktadır. QS sıralamasına göre en iyi 20 üniversite arasında ABD 11, Birleşik Krallık 4, Kanada 2, Singapur, İtalya ve Çin birer üniversiteyle temsil edilmektedir (Tablo 7). Özetle, ABD hem THE hem de QS sıralamalarında gerek ilk 10 ve gerekse de ilk 20 üniversite arasında çoğunluğa sahiptir ve Birleşik Krallık da belirgin bir şekilde ikinci sırada gelmektedir.

Tablo 6

THE sıralamasında "Sosyal Bilimler" alanında ilk 20 üniversite ve bulundukları ülkeler

Sıralama	Üniversite	Ülke
=1	Massachusetts Teknoloji Enstitüsü	ABD
=1	Stanford Üniversitesi	ABD
3	Oxford Üniversitesi	Birleşik Krallık
4	Harvard Üniversitesi	ABD
5	Princeton Üniversitesi	ABD
6	Cambridge Üniversitesi	Birleşik Krallık
7	Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley	ABD
8	Londra Ekonomi ve Siyaset Bilimi Okulu	Birleşik Krallık
9	Michigan Üniversitesi	ABD
10	Yale Üniversitesi	ABD
11	Chicago Üniversitesi	ABD
12	Columbia Üniversitesi	ABD
13	Pennsylvania Üniversitesi	ABD
14	Üniversite Koleji Londra	Birleşik Krallık
15	Kaliforniya Üniversitesi, Los Angeles	ABD
16	Singapur Ulusal Üniversitesi	Singapur
17	Pekin Üniversitesi	ÇHC
=18	Amsterdam Üniversitesi	Hollanda
=18	Johns Hopkins Üniversitesi	ABD
20	Cornell Üniversitesi	ABD

Tablo 7

QS sıralamasında "Sosyal Bilimler ve İşletme" alanında ilk 20 üniversite ve bulundukları ülkeler

Sıralama	Üniversite	Ülke
1	Harvard Üniversitesi	ABD
2	Oxford Üniversitesi	Birleşik Krallık
3	Stanford Üniversitesi	ABD
4	Massachusetts Teknoloji Enstitüsü	ABD
5	Cambridge Üniversitesi	Birleşik Krallık
6	Londra Ekonomi ve Siyaset Bilimi Okulu	Birleşik Krallık
7	Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley	ABD
8	Yale Üniversitesi	ABD
9	Chicago Üniversitesi	ABD
10	New York Üniversitesi	ABD
11	Columbia Üniversitesi	ABD
12	Toronto Üniversitesi	Kanada
13	Kaliforniya Üniversitesi, Los Angeles	ABD
14	Singapur Ulusal Üniversitesi	Singapur
15	Pennsylvania Üniversitesi	ABD
16	Bocconi Üniversitesi	İtalya
17	Princeton Üniversitesi	ABD
18	Peking Üniversitesi	Çin
=19	Üniversite Koleji Londra	Avustralya
=19	British Columbia Üniversitesi	Kanada

İlk 10 ve ilk 20 üniversitenin ötesine geçerek sosyal bilimler kategorisinde en iyi 100 üniversite ülkelere göre tasnif edildiğinde, THE sıralamasında toplam 20 ülkeden üniversitenin listeye girdiği, fakat bu çeşitlenmeye rağmen ABD'nin 38 üniversite ile ilk 100'de açık ara liderliğinin devam ettiği görülmektedir. Üstelik ABD ve Birleşik Krallık üniversitelerinin ilk 100 listesinin yarısından fazlasını (53 üniversite) oluşturduğu da görülmektedir. QS sıralamalarında ise ilk 100 üniversite arasında ABD'nin 27 üniversite ile açık ara birinci, Birleşik Krallık'ın da 13 üniversite ile açık ara ikinci olduğu, bu iki ülkenin ilk 100 üniversitenin 40 tanesine ev sahipliği yaptığı görülmektedir. Sosyal Bilimler

kategorisinde ilk 100 üniversite arasında, ABD ve Birleşik Krallık dışında, THE sıralamasına göre sadece Hollanda, Avustralya, Almanya ve Hong Kong dahil edilirse Çin'in 5 veya daha fazla üniversitesi olduğu, QS sıralamasına göre ise ABD ve Birleşik Krallık dışında ilk 100 üniversite arasında sadece Avustralya, Çin ve Fransa'nın 5 veya daha fazla üniversitesi olduğu görülmektedir (Tablo 8 ve Tablo 9).

Tablo 8

THE listesine göre Sosyal Bilimler kategorisinde ilk 100 üniversitenin yer aldığı ülkeler

Ülke	İlk 100'deki üniversite sayısı	Ülkenin en üst sıradaki üniversitesi	Ülkenin en üst sıradaki üniversitenin uluslararası sırası
ABD	38	Massachusetts Teknoloji Enstitüsü; Stanford Üniversitesi	1.
Birleşik Krallık	15	Oxford Üniversitesi	3.
Hollanda	8	Amsterdam Üniversitesi	18.
Avustralya	6	Avustralya Ulusal Üniversitesi	31.
Almanya	5	Berlin Özgür Üniversitesi	36.
Çin+Hong Kong	(2+3)	Pekin Üniversitesi	17.
Kanada	3	Toronto Üniversitesi	24.
İsveç	3	Lund Üniversitesi	53.
Singapur	2	Singapur Ulusal Üniversitesi	16.
İsviçre	2	ETH Zürih	25.
Danimarka	2	Aarhus Üniversitesi	46.
Japonya	2	Tokyo Üniversitesi	40.
Fransa	2	Sciences Po	66.
Belçika	1	KU Leuven	40.
Avusturya	1	Viyana Üniversitesi	45.
Norveç	1	Oslo Üniversitesi	61.
İspanya	1	Barselona Otonom Üniversitesi	85.
Finlandiya	1	Helsinki Üniversitesi	91.
Güney Kore	1	Yonsei Üniversitesi	96.
Güney Afrika	1	Cape Town Üniversitesi	100.

ABD ve Birleşik Krallık üniversitelerinin açık ara liderliği ve ilk 100 üniversitenin yaklaşık yarısına ev sahipliği yapmalarının yanı sıra, beş veya altı ülkenin ilk 100 üniversite arasında belirgin bir ağırlığı oluşu açısından da THE ve QS sıralamaları benzerlik arz etmektedir. Öte yandan, zirvedeki bu yoğunlaşmanın ötesine geçtiğimizde, dünyanın geri kalan üniversitelerinin ilk 100 arasında temsili açısından THE ve QS listelerinin belirgin farklılıkları da vardır. THE sıralamalarında ilk 100'de 20 ülkeden üniversite yer alırken, QS sıralamalarında ilk 100'de 27 ülkeden üniversite yer almaktadır. THE sıralamasında ilk 100'de üniversitesi olan İsveç, Norveç, Finlandiya, Avusturya ve Güney Afrika'dan hiçbir üniversite QS sıralamalarında ilk 100 üniversite arasına girememiştir. Buna karşılık, QS sıralamasında ilk 100'de üniversitesi olan İtalya, Meksika, Şili, Brezilya, Arjantin, Kolombiya, Suudi Arabistan, Malezya, Yeni Zelanda, Rusya, Tayvan ve İrlanda'dan hiçbir üniversite THE sıralamalarında ilk 100 üniversite arasına girememiştir. Dahası, THE listesine göre QS listesinde Fransa'nın üniversite sayısı çok daha fazla (2 yerine 5), Almanya'nın (5 yerine 2) ve Hollanda'nın (8 yerine 4) üniversite sayısı ise çok daha az ve daha düşük sıralamalarda yer almaktadır. Bu gözlemlerden yola çıkarak THE listesinin Germen-İskandinav-Protestan Kuzey Avrupa ülkelerine daha çok ve yüksek sıralamalarda yer verip Latin-Katolik-Güney Avrupa ve Amerika üniversitelerine daha az ve düşük sıralamalarda yer verdiğini, QS listesinin ise tam tersi şekilde Latin-Katolik-Güney Avrupa ve Amerika üniversitelerine daha çok ve yüksek sıralamalarda yer verip Germen-İskandinav-Protestan Kuzey Avrupa ülkelerine daha az ve düşük sıralamalarda yer verdiğini söyleyebiliriz (Tablo 8 ve Tablo 9).

Tablo 9

QS listesine göre Sosyal Bilimler ve İşletme kategorisinde ilk 100 üniversitenin yer aldığı ülkeler

Ülke	İlk 100'deki üniversite sayısı	Ülkenin sıralamada en üstteki üniversitesi	Sıralamada en üstteki üniversitesinin sırası
ABD	27	Harvard Üniversitesi	1.
Birleşik Krallık	13	Oxford Üniversitesi	2.
Avustralya	6	Melbourne Üniversitesi ve UNSW Sydney	25.
Çin+Hong Kong	5+5	Pekin Üniversitesi ve Hong Kong Üniversitesi	18. ve 32.
Fransa	5	INSEAD	36.
İtalya	4	Bocconi Üniversitesi	16.
Hollanda	4	Amsterdam Üniversitesi	32.
Güney Kore	4	Seul Ulusal Üniversitesi	34.
Kanada	3	Toronto Üniversitesi	12.
Japonya	3	Tokyo Üniversitesi	35.
İspanya	3	Navarra Üniversitesi	65.
Singapur	2	Singapur Ulusal Üniversitesi	14.
Meksika	2	Meksika Ulusal Otonom Üniversitesi (UNAM)	23.
Şili	2	Şili Papalık Katolik Üniversiesi	24.
Rusya	2	Yüksek Ekonomi Üniversitesi (HSE)	72.
Almanya	2	Humboldt Üniversitesi	77.
Brezilya	1	Sao Paulo Üniversitesi	41.
Arjantin	1	Buenos Aires Üniversitesi	52.
İsviçre	1	ETH Zürih	54.
Belçika	1	KU Leuven	59.
Kolombiya	1	And Dağları Üniversitesi	60.
Suudi Arabistan	1	Kral Abdülaziz Üniversitesi	62.
Malezya	1	Malaya Üniversitesi	65.
Yeni Zelanda	1	Auckland Üniversitesi	69.
Danimarka	1	Kopenhag İşletme Okulu	71.
Tayvan	1	Ulusal Tayvan Üniversitesi	75.
İrlanda	1	Trinity Koleji, Dublin	100.

Ekonomik ve jeopolitik güç unsurları sosyal bilimlerde ilk 100 üniversitenin sıralamasına ilişkin bu listelere ne ölçüde yansımaktadır? Bir ülkenin askeri ve siyasi gücünün, ekonomik kaynaklarının ve nüfus büyüklüğünün, küresel ölçekte etkin üniversiteleri kurup geliştirmesinde etkili olduğu düşünülebilir, fakat yukarıdaki tablolardan yola çıkarak bu askeri ve siyasi, ekonomik ve demografik varsayımların ancak kısmen küresel üniversiteler sıralamasıyla örtüştüğünü söylemek mümkündür. Örneğin dünyanın ileri ekonomiye sahip 7 ülkesini bir araya getiren G7 grubunun üyelerinden olan Fransa'nın ve Japonya'nın THE sıralamasında ilk 100'de sadece ikişer üniversiteleri olduğunu, bir başka G7 ülkesi olan İtalya'nın ilk 100'de tek bir üniversitesi olduğunu, yine bir G7 ülkesi olan Almanya'nın da QS listesinde ilk 100 üniversite arasında en iyisi ancak 77. sırada yer alan sadece iki üniversitesi olduğunu göz önüne alacak olursak, eğitimin kalitesinde en etkili faktörlerden biri olduğu varsayılan ekonomik gelişmişliğin küresel ölçekte çok etkili üniversitelere sahip olmak için yeterli bir unsur olmadığı da düşünülebilecektir.

Benzer şekilde Batı dışındaki beş büyük siyasal ekonomik güç sahibi ülkeyi bir araya getiren BRICS grubunun üyelerinden Brezilya, Rusya ve Hindistan'ın THE listesinde sosyal bilimlerde ilk 100'e giren tek bir üniversitesi dahi olmaması, QS listesinde ise Rusya'nın iki, Brezilya'nın bir üniversitesi olduğu halde Hindistan ve Güney Afrika'nın tek bir üniversitesi dahi olmaması da ilginçtir. Bu örneklerden daha iyi durumda olmakla birlikte, Güney Kore gibi dünyanın ilk 15 ekonomisi arasında sayılan bir ülkenin THE listesinde sosyal bilimlerde ilk 100'e girebilen tek bir üniversitesi olması da şaşırtıcı sayılabiliecektir. Bu gözlemler topluca değerlendirildiğinde, bir ülkenin askeri, siyasi ve hatta ekonomik büyüklüğünün ve gelişmişliğinin, sosyal bilimler alanında ilk 100 üniversite arasında yer alabilecek üniversiteleri olmasına yetmeyebileceği söylenebilecektir.

Ülkelerin nüfus büyüklüğüne göre bakıldığında ise dünya nüfusunun yarısından fazlasını temsil edilen geniş bir coğrafyadaki ülkelerde sosyal bilimler alanında ilk 100 üniversite arasına girebilmiş tek bir üniversite olmadığı görülmektedir. Gerek THE listesinde gerekse QS listesinde, dünya nüfusunun yaklaşık dörtte birinin yaşadığı Hindistan, Endonezya, Pakistan ve Bangladeş'te ilk 100'e girebilen üniversite yoktur. Dahası, yaklaşık 1,5 milyar nüfusuyla Afrika kıtasında da sadece THE sıralamasında 100. sırada yer alan Cape Town Üniversitesi hariç hiçbir üniversite sosyal bilimler sıralamasında ilk 100 üniversite arasında yer almamaktadır. Yine 2 milyara yaklaşan Müslüman nüfusuna karşılık, QS listesinde Müslüman çoğunluklu ülkelerden sadece Suudi Arabistan ve Malezya'dan birer üniversite ilk 100 listesine girmişken, THE listesinde Müslüman çoğunluklu ülkelerden hiçbir üniversite sosyal bilimlerde ilk 100 arasına girememiştir.

2.3.2.2. Dünya Sosyal Bilim Raporu'nda Sosyal Bilimlerin Kurumsal Coğrafyası

Küreselleşme ve yerelleşme eğilimlerini farklı ölçütler ile değerlendirmeden dünyada sosyal bilimlerin mevcut durumunu ortaya koymak önemlidir. Bu alanda en kapsayıcı çalışmalardan bir tanesi UNESCO tarafından desteklenen Uluslararası Sosyal Bilimler Kurulu (USBK) (The International Social Science Council, ISSC) tarafından 2010'da yayınlanan Dünya Sosyal Bilim Raporudur (The 2010 World Social Science Report). Bu raporun temel teması, verilerden ve gözlemlerden yola çıkarak, "ayrıştıran bilgi"dir (knowledge divides). Farklı bir deyişle, sosyal bilimlerin üretimi, yayılması (paylaşılması) ve kullanımda dünyada çok farklı ve adil olmadığına işaret etmektedir. Özellikle, eğitim, araştırma ve uygulamada fırsat ve imkânların ülke ve bölgesel olarak ciddi ölçüde farklılaştığı yönündedir. Bu rapora göre farklı indeksler (SSCI, Scopus, vb.) çalışmalar (1998-2007) incelendiğinde tüm dünyadaki yayınların yaklaşık %50 si ABD ve yüzde 40'ı ise Avrupa merkezlidir. Üçüncü sırada ise Asya ülkelerinin yer aldığı görülmektedir. Son yıllarda dikkat çeken temel eğilimlerden biri, Asya ülkelerinin sosyal bilimler alanındaki katkılarında gözlemlenen artış eğilimidir. Buna karşılık, Afrika, Güney/Latin Amerika ve Ortadoğu/Arap ülkeleri gibi diğer bölgelerin payları oldukça düşük kalmakta; bu bölgelerde kayda değer bir artış ya da yapısal dönüşüm izlenmemektedir. Bu tablo, sosyal bilimlerin hâlâ büyük ölçüde Kuzey/Batı dünyasının egemenliğinde yürütüldüğünü ortaya koymaktadır.

Bu durumu destekleyen bir diğer veri ise, hakemli sosyal bilimler yayınlarının yaklaşık %85'inin İngilizce dilinde üretilmiş olmasıdır. Ülke bazlı dağılım incelendiğinde, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Kanada ve Avustralya'nın bu alandaki baskın konumu dikkat çekmektedir. Son dönemlerde Kuzey Amerika'nın toplam payında bir miktar azalma gözlemlense de bu düşüş temel olarak Avrupa ülkelerinin katkılarındaki artıştan kaynaklanmaktadır.

Bu değişim dinamikleri içinde en dikkat çekici istisna, Asya'nın—özellikle Çin'in—hızla yükselen katkısıdır. Çin'in sosyal bilim üretiminde nicel anlamda ciddi bir sıçrama göstermesi, küresel bilimsel dengelerin yeniden şekillenmekte olduğuna işaret etmektedir.

Dünya Sosyal Bilimler Raporu (2010) sosyal bilimler alanlarında mevcut durumu küresel ve karşılaştırmalar bağlamında ortaya koyarken aynı zamanda bölgesel düzeyde de gelişmelere de işaret etmektedir. Bu bölgesel analizler yeterli düzeyde detaylı ve kapsayıcı olmasa da dünyanın farklı bölgelerinde (ABD ve Avrupa dışında) sosyal bilimlerin durumu ve gelişimi örüntülerini anlamak için değerlidir. Latin Amerika Sosyal Bilimler Kurulunun da işaret ettiği gibi Latin Amerika (Meksika, Orta-Güney Amerika ve Karayipler) bölgesinde sosyal bilimlerin özellikle yoksulluk ve eşitsizlik konularına odaklandığını ve bu bağlamda (eğitim, demokrasi ve ekonomik gelişim gibi) evrensel sosyal bilimlere önemli katkılar yaptığına işaret etmektedir. Ancak son dönemlerde araştırma konusunda kaynak eksikliği yüzünden bu katkının azaldığını ve daha içe kapanık hale geldiğine işaret etmektedir. Benzer bir durum

Arap ülkelerinde de göze çarpmaktadır. Arap ülkelerinde sunulan kaynakların yavaşladığı veya farklılaşan milli öncelikler yüzünden sosyal bilimsel çalışmaların bütünlükten yoksun daha parçalı bir görüntü sergilediğini Arap Sosyal Bilimler Kurulu da işaret etmektedir. Arap ülkeleri ile sınırlı olmasa da bu ülkelerin siyasi iklimi tüm sosyal bilimler alanında, özellikle küresel öncelikler alanlarında (örneğin, kadınların güçlendirilmesi, demokratik süreçler, vb.) çalışmaları güçleştirmektedir.

Asya Sosyal Araştırmalar Kurulu'nun işaret ettiği gibi Asya bölgesi ülkeler (Çin, Hindistan, Japonya, vb.) arasında sosyal bilimlerin gelişimi ciddi farklılıklara işaret etmektedir. Ancak özellikle Çin merkezli sosyal bilim araştırmalarının farklı kaynaklardan sistematik destek aldığını ve özellikle dünya sosyal bilimlerine katkılarının önemli olduğuna işaret etmektedir. Diğer taraftan küresel ısınma, göç ve demografik değişimler gibi küresel olarak çalışılan konularda sınırlı ilgiye işaret etmektedir. Kuzey Afrika dışındaki Afrika ülkelerinde yoksulluk, kadın, HIV, bölgesel çatışmalar ve son dönemlerde vatandaşlık ve liberal politikaların eleştirisi öne çıkan çalışma alanlarıdır. Afrika Sosyal Bilimleri Geliştirme Kurulunun işaret ettiği gibi Afrika ülkelerinde sosyal bilim alanında altyapı (araştırma merkezleri, üniversite) eksiklikleri sosyal bilimlerin gelişimi önündeki en büyük engeldir. Bu yüzden bu ülkeler de ağırlıklı olarak Batılı ülke araştırmacıların veri toplama alanına dönüşmüştür.

Batı dışındaki bölgelerde öne çıkan eğilimler, başlangıçta kültürel farklılıkların anlaşılmasına ve bu doğrultuda daha 'evrensel' sosyal kurumların geliştirilmesine odaklanmaktadır. Ancak zamanla bu farklılıkların yalnızca kültürel değil; aynı zamanda ekonomik, cinsiyet temelli, teknolojik, etnik ve çevresel faktörlerle birlikte ele alınması gerektiği yönünde bir anlayış gelişmiştir. Benzer şekilde Batı dışındaki bu bölgelerin çoğunda, özellikle üniversite bünyesinde, diğer alanlar ile karşılaştırıldığında "yeterli/dengeli" sosyal bilimci veya araştırmacı olduğuna ancak bu sosyal bilim uzmanlarının ağırlıklı olarak ders verme gibi eğitim faaliyetlerine odaklandığına işaret edilmektedir. Bu bölgelerde araştırma için sınırlı kaynaklara işaret edilmektedir. Özellikle işlevsel, geniş ve kapsayıcı araştırma merkezlerinin yokluğuna işaret edilmektedir. Dünya Sosyal Bilimler Raporunda (2010) doğrudan Türkiye'deki sosyal bilimlerin durumu ile ilgili analiz bulunmamaktadır.

Dünya Sosyal Bilimler Raporu'nun (2010) genel değerlendirmesini destekleyen, sosyal bilimlerin birçok alanında yürütülmüş çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Anheier, 2023). Bu bulgular; sosyal bilimlerde Batı ülkelerinin kuramsal, yöntemsel ve özellikle çalışma konularının önceliklendirilmesinde üstlendiği 'liderlik' ve belirleyici taraf rolünün tarihsel olarak devam ettiğine işaret etmektedir. Diğer taraftan, özellikle son yıllarda sosyal bilimlerin evrenselliğine yönelik kültürel ve siyasi eleştirilerin ardından, çoğu alanda (psikoloji, eğitim, sosyoloji, işletme vb.) çok sayıda ülkeyi kapsayan büyük ölçekli çalışma sayısının arttığı gözlenmektedir (Çukur, 2007).

Çok ülkeli çalışmalara verilebilecek en önemli örneklerden biri, "Dünya Değerler Araştırması"dır (World Values Survey - WVS). 1981 yılında Avrupa Değerler Araştırması olarak yola çıkan ve kâr amacı gütmeyen bu oluşum; günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık %94,5'ini oluşturan 120 ülkede faaliyet göstermektedir. WVS, yaklaşık her beş yılda bir (2024 itibarıyla 8. Dalga başlamıştır) tekrarlanan araştırmalarla, değişen dünya koşullarında katılımcıların sosyal, siyasi ve ekonomik değerlerini ölçen kapsamlı veri tabanları oluşturmaktadır. Başlangıçta uluslararası bir proje olarak kurulan bu çalışma, zamanla veri topladığı ülke ağını genişleterek kurumsal bir yapıya evrilmiştir. WVS'nın dikkat çekici bir özelliği araştırmaların hem uluslararası (Dünya Bankası) hem de ülke bazında (İsveç Bankası) resmi ve özel fonlar aracılığıyla geniş ve değişen finans desteği sağlanmasıdır. WVS web sitesinde özet bir şekilde sunulan istatistiklere göre WVS veri tabanına göre yayınlanan makale sayısı 30 bin, veri indirimi 800 bin üzeri ve aldığı atıf sayısı 60 bin üzerindedir. WVS araştırmalarında, Türkiye Bahçeşehir Üniversitesi aracılığıyla temsil edilmektedir.

Dünya Sosyal Bilimler Raporunun yanı sıra, sosyal bilimlere ilişkin yayınlar arasında, ALLEA (All European Academies) sosyal bilimler ve beşerî bilimler alanında çeşitli yayınlar sunmaktadır (ALLEA 2024). Dünya genelindeki bilim ve mühendislik akademilerinin oluşturduğu bir ağ olan InterAcademy Partnership (IAP) sosyal bilimler alanında da raporlar yayımlamaktadır (IAP 2024). İslam Dünyası Bilimler Akademisi (IAS) bilim ve teknolojinin sosyo-ekonomik kalkınmadaki rolüne dair konferanslar düzenlemiştir (IAS 2024).

2.3.2.3. Batı Merkezci Düşünce Kalıplarının Etkisi: İyi ve Kötü Örnekler, Endeksler ve Ekolleşme

İngilizcenin küresel bilim dili haline gelmiş olması, şüphesiz ABD ve Birleşik Krallık başta olmak üzere ana dili İngilizce olan (Avustralya ve Kanada gibi) veya anadili olmadığı halde İngilizceyi adeta ikinci resmi dili haline getirmiş olan (Hollanda ve İskandinav ülkeleri gibi) ülkelerin küresel bilimsel hiyerarşideki lider konumlarını desteklemektedir. Öte yandan, Batı dışı toplumlardaki çalışmaların önemli bir kısmı da dâhil olmak üzere sosyal bilim araştırmalarının soruları ve tasarımları, büyük ölçüde Batı merkezci düşünce kalıplarının etkisi altında şekillenmektedir. Örneğin, günümüzde Batılı ülkelerde daha yaygın olan ve "olumlu" kabul edilen herhangi bir unsurun (kişi başına düşen gelirin yüksekliği, demokrasi endekslerinde üst sıralarda yer alma vb.) neden Batılı ülkelerde Batı dışı ülkelere kıyasla daha fazla geliştiğini sorgulayan pek çok araştırma bulunmaktadır. Bu tür araştırmaların sonuçları ise, neredeyse soruların doğası gereği, yine Batılı toplumlarda Batı dışı toplumlara oranla daha fazla bulunan bir faktörü bu olumlu gelişmelerin temel sebebi olarak göstermektedir.

Kısacası, araştırma sorusu ve tasarımı, daha en baştan, araştırma sonuçlarının da bir tür "Batı övgüsü" şeklinde yorumlanmasına zemin hazırlamaktadır. Oysa bunun tam tersine, "Batılı olmayan vakaların veya Batılı olmayan toplumlarla ilişkili faktörlerin Batılı vakalardan daha

iyi, imrenilecek, üstün sonuçlara sahip olduğu bulmacaları düşünebilme yeteneği, Batılı olmayan toplumlarda sömürgeciliğin dayattığı zihinsel engellerin ve entelektüel mirasın aşılmasında gerçek bir turnusol testidir" (Aktürk, 2023, s. 6).

Batı merkezci düşünce ve soru kalıplarının araştırma tasarımının çoğuna rengini veren hâkimiyetine rağmen, Batı dışı toplumların ve Batı dışı toplumsal öğelerin sebep olduğu olumlu sonuçları ortaya koyan sosyal bilim araştırmaları da mevcuttur. Örneğin Mikhail Alexseev ve Sufian Zhemukov (2015, 2017) bu konuda yayınladıkları bir makale ve kitapta, hacca giden Müslümanların hacı olduktan sonra hem farklı Müslüman etnik gruplardan kişilere hem de gayrimüslimlere karşı daha hoşgörülü olduklarını tespit etmişlerdir. Benzer şekilde, Steven Fish (2011), tüm diğer faktörler sabit tutulduğunda, Müslüman ülkelerin Müslüman olmayan ülkelere göre daha düşük cinayet oranlarına ve daha düşük ekonomik eşitsizliğe sahip olduklarını küresel ölçekte karşılaştırmalı bir kitap çalışmasında ortaya koymuştur. Bir başka deyişle, ekonomik eşitsizlik ve cinayet endekslerinde Müslüman ülkelerin, örneğin Hristiyan ülkelere göre, anlamlı derecede daha iyi sonuçlar elde ettiği görülmüştür. Öte yandan, genel olarak Batılı olmayan toplumların ve özellikle Müslüman toplumların Batılı toplumlara göre daha hoşgörülü, daha eşit ve daha güvenli olduğunu gösteren bu çalışmalar küresel akademik üretimin bütünü göz önüne alındığında istisnai örnekler olarak değerlendirilebilecektir.

Oysa Batılı toplumların Batılı olmayan, özellikle Müslüman, toplumlara göre daha üstün özellikleri olduğunu iddia eden çalışmalar ise, ampirik ve metodolojik olarak çok zayıf temellere dayansalar dahi, maalesef çok daha fazla yankı bulmaktadır. Bu durumun bir örneği olarak Türk kamuoyunda da hatırı sayılır bir yankı bulan fakat ampirik ve metodolojik temelleri itibarıyla son derece sorunlu bir örnek olarak İslamîlik endeksi ele alınabilir (Islamicity Indices 2024). ABD'de yaşayan İran asıllı Hüseyin Askeri ve Hüseyin Muhammedhan tarafından "Islamicity Indices: The Seed for Change (İslamîlik Endeksleri: Değişimin Tohumu)" başlığıyla 2015 yılında yayınlanan ve aynı kişilerin 2018'de İran asıllı Mustafa Umidi ve Malezyalı Liza Mydin ile birlikte İslamîlik Vakfı'nı (Islamicity Foundation) kurarak bu vakıf tarafından her yıl yayınlamaya devam ettikleri bu endekse göre 2015 ve 2022 yılları arasında dünyanın İslamî ilkelere en uygun ülkeleri 2015'te Hollanda, 2016-2021 arasında Yeni Zelanda ve 2022'de Danimarka olarak belirlenmiştir (Çağrıcı 2024; Islamicity Indices 2024). Yine bu 8 yıllık süreçte en İslamî dört ülke arasına girebilen diğer ülkeler de İsveç, İsviçre, İrlanda ve İzlanda olmuştur (Çağrıcı 2024). Görüleceği üzere aynı üç İskandinav ülkesi (Danimarka, İsveç, İzlanda) ve diğer üç kuzeybatı Avrupa ülkesi (İrlanda, İsviçre, Hollanda) ve Yeni Zelanda dönüşümlü olarak İslamî prensipleri toplumsal hayata en iyi uygulayan ilk dört ülke olarak sıralanmıştır. Müslüman çoğunluklu ülkeler ise hiçbir yıl İslamîlik endeksinde ilk 38 ülke arasına girememiş, 2015'te 39. olan Katar, 2016'da 41. olan Malezya ve 2019'da 44. olan Birleşik Arap Emirlikleri, İslamî prensiplere en uygun Müslüman

ülkeler olarak sıralanmıştır (Çağrıcı 2024). İslamîlik endeksi ampirik ve metodolojik olarak eleştiri konusu da olmuş, İslam ve diğer dinler arasında ortak olan fakat hiçbir dine özgü sayılamayacak çok sayıda iktisadi, hukuki ve insani başarının İslamîlik kriteri olarak endekse dahil edildiği, oysa namaz, oruç ve hac gibi İslam dinine özgü unsurların endekse dahil edilmediği vurgulanmıştır (Demir 2022). Dahası, 2022 tarihli en güncel endekste İsrail gibi on yıllardır pek çok insanlık suçuna karışmış, ekonomik, siyasi ve insani açılardan üstün bir düzen kurduğu hayli tartışmalı olan bir devlet dahi Malezya hariç tüm Müslüman ülkelerden daha İslamî bir ülke olarak değerlendirilmiştir (Islamicity Indices 2024).

Batı merkezci düşünce kalıplarının etkisi altında sorulan sorular, hazırlanan araştırma tasarımları ve üretilen endeksler, sosyal bilimlerde mevcut küresel hiyerarşinin sonuçları olarak görülebileceği gibi, aynı hiyerarşiyi tahkim eden unsurlar olarak da değerlendirilebilecektir. Özellikle öznel değer yargılarına dayanan uzman görüşlerine başvurularak hazırlanan küresel endekslerin hazırlandığı merkez veya merkez ülkelerin değer yargılarını yansıtması riski yüksektir. Bu bağlamda, olabildiğince geniş bir uluslararası yelpazede katılımı ve temsili sağlayan Türkiye adresli küresel endekslerin üretilmesi ve böylesi endekslerin düzenli olarak hazırlanmasının kurumsal ve finansal olarak desteklenmesi, Türkiye'nin küresel sosyal bilimler üretimine yaptığı katkının ve Türkiye adresli yayınların etkisinin artmasında önemli ve olumlu bir rol oynayabilecektir. Yine bu minvalde, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinde Türkiye merkezli ekollerin oluşumu da ülkemizin küresel sosyal bilimler üretimine yaptığı katkının bir göstergesi olacaktır. Sosyal bilimler alanında Türkiye merkezli ekolleşmenin gerçekleşebilmesi için de evrensel anlamda sosyal bilimlerin gelişimine Türkiye'deki bazı üniversiteler ve araştırma kurumlarından çok önemli ve özgün kavramsal ve kuramsal katkıların yapılması, yapılmakta olan böylesi katkıların da teşvik ve taltif edilerek dünya çapında tanıtılması ve atıf alması gerekmektedir.

Japonya örneği de sosyal bilimlerin küresel ölçekteki konumunu tartışmak açısından öğretici bir vakadır. Sosyal bilimlerde uluslararası ölçekte kabul gören başarı göstergelerinden biri olan Nobel Ödülleri üzerinden yapılan analizler, ülkelerin bu alandaki küresel görünürlüğünü değerlendirmek için sıkça başvurulan bir araçtır. Bu çerçevede, Avrupa ve Kuzey Amerika dışında yer alan; ekonomik bakımdan ileri düzeyde kalkınmış ve G7 ülkeleri arasında bulunan Japonya'nın durumu dikkat çekicidir. Japonya, geleneksel sosyal bilimler kategorilerinde (örneğin iktisat veya yakın alanlar) Nobel Ödülü sahibi bulunmayan nadir ülkelerden biridir (Nobel Prize – Laureates, n.d.).

Örneğin iktisat alanında Profesör Yasuo Matsushita ve Profesör Masahiko Aoki son derece saygın akademisyenler olmakla birlikte, her ikisi de Nobel Ödülü ile taltif edilmemiştir. Nobel benzeri uluslararası prestije sahip ödüller bağlamında, Japon olmasa da Amartya Sen'in (Hindistan) kalkınma ekonomisi ve sosyal adalet alanlarındaki çalışmaları, Japon

akademisyenler üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. Sosyal bilimlerde Japonya'ya özgü katkılar açısından bakıldığında ise özellikle kurumsal iktisat ve karşılaştırmalı ekonomik sistemler alanındaki çalışmalarıyla öne çıkan Masahiko Aoki gibi isimler büyük saygı görmektedir. Öte yandan sosyoloji, siyaset bilimi veya antropoloji gibi diğer sosyal bilim dallarında zaten Nobel Ödülü verilmediği de ayrıca not edilmelidir.

Akademik disiplinlerdeki araştırma katkılarıyla bilinen Japonya'nın en iyi 20 üniversitesi aşağıda sıralanmaktadır. Bu üniversiteler mühendislik, tıp, sosyal bilimler ve teknoloji gibi alanlara yaptıkları katkılarla tanınmakta ve daha önce de değinilen QS Dünya Üniversite Sıralaması ve Times Higher Education (THE) Sıralaması gibi küresel ve bölgesel üniversite sıralamalarında genellikle üst sıralarda yer almaktadır.

Aşağıda sıralanan Japonya'nın en iyi üniversiteleri sosyoloji, siyaset bilimi, ekonomi ve hukuk gibi alanlar da dahil olmak üzere sosyal bilimlerdeki güçleriyle bilinmektedir:

- **Tokyo Üniversitesi:** Tokyo Üniversitesi hukuk, siyaset bilimi, sosyoloji ve ekonomi gibi sosyal bilimler fakülteleriyle ünlüdür. Hem ulusal hem de uluslararası sıralamalarda sosyal bilimler alanında sürekli olarak Japonya'nın en iyisi olarak yer almaktadır.
- **Kyoto Üniversitesi:** Beşerî ve sosyal bilimlerdeki güçlü araştırma çıktılarıyla tanınan Kyoto Üniversitesi sosyoloji, hukuk, siyaset bilimi ve ekonomi alanlarında öne çıkmaktadır.
- **Hitotsubashi Üniversitesi:** Sosyal bilimler alanında uzmanlaşan Hitotsubashi Üniversitesi özellikle ekonomi, işletme ve hukuk alanlarında güçlüdür. Japonya'da sosyal bilimler alanında en iyi kurumlardan biridir.
- **Keio Üniversitesi:** Keio Üniversitesi, özellikle ekonomi, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanlarında önemli sosyal bilimler programlarına sahip Japonya'nın önde gelen özel üniversitelerinden biridir.
- **Waseda Üniversitesi:** Waseda, sosyal bilimlere odaklanan ve hukuk, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler ve ekonomi alanlarında üst düzey programlar sunan bir diğer önde gelen özel üniversitedir.
- **Osaka Üniversitesi:** Osaka Üniversitesi, sosyal bilimleri teknoloji ve tıp gibi diğer alanlarla birleştiren disiplinler arası yaklaşımıyla tanınmaktadır. Sosyoloji, hukuk ve ekonomi programları oldukça saygındır.
- **Tohoku Üniversitesi:** Bu ulusal üniversite, özellikle ekonomi ve hukuk olmak üzere sosyal bilimler araştırmalarında güçlüdür.
- **Kobe Üniversitesi:** Kobe Üniversitesi özellikle ekonomi ve işletme programlarıyla tanınmaktadır. Ayrıca siyaset bilimi ve sosyoloji alanlarında da güçlü bir üne sahiptir.

- **Nagoya Üniversitesi:** Nagoya Üniversitesi sosyal bilimler, özellikle de hukuk, ekonomi ve siyaset bilimi alanlarında rekabetçi programlar sunmaktadır.
- **Sophia Üniversitesi:** Tokyo'da özel bir kurum olan Sophia Üniversitesi, uluslararası çalışmalar, siyaset bilimi ve sosyoloji programları ve güçlü küresel odağı ile büyük ilgi görmektedir.

2.3.3. Sosyal Araştırmaların Desteklenmesinde ABD, Avrupa, Çin ve Japonya Deneyimleri

Sosyal araştırmaların desteklenmesi ve politika süreçlerine entegrasyonu konusunda ülkeler farklı stratejiler benimsemektedir. Özellikle eğitim alanındaki araştırmalara yapılan yatırımlar, uzun vadede toplumun genel refah seviyesini artıran ve ekonomik büyümeyi destekleyen unsurlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle, ABD ve Avrupa'da eğitim araştırmalarına yönelik destekleyici mekanizmaların güçlü bir şekilde kurumsallaştığı görülmektedir.

ABD ve Avrupa'da eğitim araştırmalarını destekleyen kurumlar ve ödül sistemlerine özellikle yer verilmesinin temel nedeni, bu bölgelerde eğitim araştırmalarına yapılan yatırımların sosyal politika üretiminde önemli bir rol oynamasıdır. Eğitim alanındaki araştırmalar, yalnızca akademik çalışmalarla sınırlı kalmayıp, eğitim sistemlerinin iyileştirilmesi, öğrenci başarılarının artırılması ve toplumsal eşitsizliklerin giderilmesi gibi önemli hedeflere de hizmet etmektedir.

ABD'de Ulusal Eğitim İstatistikleri Merkezi (NCES), Eğitim Bilimleri Enstitüsü (IES) gibi kurumlar, sosyal bilim araştırmalarına önemli ölçüde fon sağlamakta ve bu araştırmaların doğrudan eğitim politikalarıyla ilişkilendirilmesini sağlamaktadır. Avrupa'da ise Avrupa Eğitim Vakfı (ETF) ve Horizon Europe gibi fon mekanizmaları, eğitim araştırmalarını teşvik ederek sosyal kalkınmaya yönelik politika önerileri geliştirilmesini desteklemektedir.

Bu odaklanmanın bir diğer nedeni, eğitim araştırmalarının toplumun uzun vadeli gelişimine doğrudan etkide bulunmasıdır. Eğitim, bireylerin ekonomik ve sosyal statülerini belirleyen temel faktörlerden biri olup, toplumsal eşitsizlikleri gidermede kritik bir rol oynar. Aynı zamanda, eğitim alanındaki bilimsel çalışmalar, insan sermayesi gelişimine katkı sağlayarak yenilikçi ve rekabetçi toplumların oluşumunu desteklemektedir. Bu bağlamda, eğitim politikalarının bilimsel verilerle şekillendirilmesi amacıyla, ABD ve Avrupa'da eğitim alanındaki araştırmalara yönelik geniş çaplı teşvik mekanizmaları oluşturulmuştur. Bu durum, diğer sosyal bilim alanlarına kıyasla eğitim araştırmalarının daha fazla desteklenmesini ve ödüllendirilmesini açıklamaktadır.

Türkiye'nin sosyal araştırma ekosistemi için ABD ve Avrupa'daki eğitim araştırmalarına verilen desteğin örnek alınması, sosyal bilimlerin diğer alanlarında da benzer yapıların oluşturulmasına katkı sağlayabilecektir. Bu model, yalnızca eğitim değil, ekonomi, sosyoloji ve

politika gibi diğer sosyal araştırma alanlarında da bilimsel üretkenliği artırarak karar alma süreçlerine entegre edilmesini sağlayabilir. Eğitim araştırmalarının toplumsal dönüşüm ve sosyal kalkınma üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, Türkiye'de benzer bir sistemin geliştirilmesi, uzun vadeli sosyal politika hedeflerine ulaşmada önemli bir adım olacaktır.

Sosyal araştırma ekosisteminin gelişimi ve politika yapım süreçlerine entegrasyonu konusunda başarılı örnekler sunan ülkeler belirlenirken, farklı ekonomik, kültürel ve yönetimsel sistemlere sahip bölgeler seçilmiştir. ABD ve Avrupa, bilimsel araştırmalara ayrılan yüksek fon miktarları, akademik kurumlarla kamu politikaları arasındaki güçlü bağlantılar ve eğitim alanındaki araştırmalara sağladıkları yapısal destekler nedeniyle ele alınmıştır. Çin ve Japonya ise, disiplinlerarası araştırmaların teşvik edilmesi, yenilikçi veri analiz yöntemlerinin kullanılması ve sosyal bilimlerin ekonomik büyüme stratejileri ile bütünleştirilmesi açısından önemli örnekler sunmaktadır.

Bu ülkeler, sosyal bilimlerin kurumsal yapılarla nasıl etkin bir şekilde bütünleştirilebileceğini, araştırma sonuçlarının politika yapım süreçlerinde nasıl kullanılabileceğini ve akademik çıktılarla toplumsal faydanın nasıl artırılabileceğini göstermesi bakımından incelenmeye değer görülmüştür. Her bölgenin sosyal bilimler alanındaki farklı yaklaşımları, Türkiye'nin kendi araştırma ekosistemini geliştirmesi için yol gösterici olabilecek dersler içermektedir.

2.3.3.1. Sosyal Bilimlerde Yüksek Etkili Yayınların Üretim Süreci

Sosyal bilimler kategorisindeki üniversitelerin küresel sıralaması, bu alanlardaki yüksek etki faktörüne sahip eserlerin dağılımında da kendini göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) kaynaklı eserler Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler ve Ekonomi dâhil Türkiye'de İktisadi ve İdari Bilimler (İİBF) kategorisinde değerlendirilen disiplinlerdeki yüksek etkili yayınların en büyük kısmını oluşturmaktadır. Bu özet değerlendirmede, alanında dünya çapında çok ses getiren bazı çalışmaların üretim sürecinden örnekler de verilerek, sosyal ve kültürel alanda akademik araştırmaların desteklenmesi ve ödüllendirilmesine ilişkin kurumsal ve ulusal altyapı, bir başka deyişle alanının zirvesindeki eserleri üreten ekosistem incelenecektir.

İİBF kategorisinde değerlendirilen bilim dalları arasında sadece Ekonomi alanında Nobel Ödülü verilmektedir. 1969 yılından bu yana 55 yıldır verilen Ekonomi Nobel ödüllerinin ezici çoğunluğuna ABD'deki üniversitelerde çalışan akademisyenler layık görülmüştür. Hatta sadece Chicago Üniversitesi Ekonomi Bölümü 16 Nobel Ödülü sahibi ekonomiste ev sahipliği yapmıştır. Ekonomi alanında Nobel ödülünün verildiği 55 yılın 50 yılında ödülü alanlardan veya paylaşanlardan en az birisi ABD adresli bir üniversiteyle ilişkili olmuştur ("All prizes in economic sciences", n.d.). 2023 yılında 11 milyon İsveç Kronu (yaklaşık 36 milyon Türk Lirası veya 1 milyon ABD dolarından fazla) olarak belirlenmiş olan Nobel Ödüllü bilim insanlarının yaşamlarını ekonomik olarak kimseye muhtaç olmadan devam ettirebilmelerini sağlamayı da amaçlamaktadır ("The Nobel Prize Amounts", n.d.).

Yine İİBF kategorisinde değerlendirilen bilim dalları arasında sayılan Siyaset Bilimi alanında bir Nobel ödülü verilmiyor olsa da Nobel ödülüyle karşılaştırılan uluslararası ödüller mevcuttur. Bu ödüllerden biri olan ve yine Nobel ödülü gibi İsveç'de yerleşik bir kurum tarafından verilen Skytte Ödülü 1995 yılından günümüze 30 yıldır verilmektedir. Verildiği süre boyunca bu ödülü alan 26 kişi en az bir ABD adresli üniversiteyle ilişkili iken geri kalan 4 ödül sahipleri de Almanya, Fransa ve Avustralya'daki üniversitelerle ilişkilidir ("PrizeLaureates", n.d.). Elbette ne Ekonomi alanındaki Nobel Ödülü ne de Siyaset Bilimi alanındaki Skytte Ödülü küresel ölçekte en iyi akademik çalışmaların yegâne veya başlıca ölçütü sayılamaz ve kendi içinde önyargıları ve liyakat harici ölçütleri olduğu kuvvetle muhtemeldir. Fakat yine de her ikisi de İsveç merkezli olarak verilen bu ödüllere layık görülen akademisyenlerin yüzde 90'a varan ezici bir çoğunluğunun ABD üniversiteleriyle ilişkili olmaları ABD'nin ödüllü ekonomi ve siyaset bilimi çalışmaları konusunda tekele yaklaşan hegemonik bir üstünlüğü olduğunu gösteren çarpıcı bir veridir.

Alanında çığır açıcı çalışmaların desteklenmesi ve yayınlanmış eserlere dönüşmesi süreçlerindeki kurumsal ve ulusal destek mekanizmaları ile ortaya çıkan çığır açıcı ve yüksek etkisi olan eserlerin ve araştırmacıların ödüllendirilmesi süreçleri birbirlerini tamamlayan süreçler olarak incelenebilecektir.

Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler ve Ekonomi alanından örneklerle, başta ABD olmak üzere, yukarıdaki ödüllerden bazıların layık görülen araştırmacıların kısmen veya tamamen ilişkili oldukları üniversitelerin yer aldığı Almanya, Avustralya, Britanya, Fransa, Hollanda, İsrail, İsveç, İtalya ve Norveç örneklerine de kısaca değinilecektir. İsrail ve İtalya hariç bu on ülkenin sekizi THE endeksinde sosyal bilimler kategorisinde ilk 100 üniversitenin bulunduğu ülkeler arasındadır. Bu ülkelerin çığır açıcı araştırmaları destekleme konusunda oluşturdukları destek altyapıları ve ödüllendirme mekanizmaları Türkiye için de faydalı olabilecek emsaller içermektedir.

Dünya Sosyal Bilim Raporu'nun (2010) da işaret ettiği üzere, sosyal bilim araştırmaları ağırlıklı olarak üniversiteler ve üniversitelere bağlı araştırma merkezleri tarafından yürütülmekte; kamu kurumları ile üniversitelere tahsis edilen kamu kaynaklarıyla finanse edilmektedir. Buna karşılık, eski komünist ülkelerde (özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri) ve Rusya'da, sosyal bilim çalışmalarında üniversite dışı enstitülerin ve araştırma kurumlarının (merkezlerinin) öne çıktığı görülmektedir.

Son dönemde, bu alanda özel vakıfların ve kâr amaçlı özel sektör aktörlerinin rolünün de arttığı; özellikle küresel ölçekteki çalışmaların desteklenmesinde bu eğilimin belirginleştiği ifade edilebilir. Sosyal bilimlerde liderlik rolü üstlenen ABD ise, sosyal bilimlerin finansmanında oldukça çeşitli kaynakların (federal–bölgesel, kamu–özel vb.) kullanılması bakımından özgün bir örnek teşkil etmektedir.

Ayrıca, genel bilimsel desteklerin yanı sıra, belirli konulara ve bilim dallarına özgü kurumsal ve finansal destek mekanizmaları da bulunmaktadır. Bu bağlamda ABD'de, temel bilimler ve sosyal bilimler alanındaki çok sayıdaki araştırmanın finansmanında, devletin özerk bir ajansı olan Ulusal Bilim Kurumu (National Science Foundation, NSF) öne çıkmaktadır.

Avrupa'da ise genel olarak kamu desteği daha belirgin bir rol oynamaktadır. METRIS (2009) raporu, Avrupa'da sosyal bilimler alanında ABD'ye benzer kurumsal yapılanmalar ve finansal destek reformlarının hayata geçirildiğini işaret etmektedir. Özellikle, ABD'de olduğu gibi proje temelli sosyal bilimsel çalışma geleneğinin Avrupa'da da giderek daha fazla öne çıktığı görülmektedir.

2.3.3.2. Çalışmaların Desteklenmesi ve Eserlerin Üretim Süreci: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkilerden Örnekler

ABD'de siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, ekonomi ve ilişkili sosyal bilimler dâhil çok sayıda araştırmanın finansmanını devletin bir özerk bir ajansı olan National Science Foundation (NSF) üstlenmekte, NSF'nin yanısıra çoğunluğu kar amacı gütmeyen vakıf statüsünde olup sosyal bilimler araştırmalarını destekleyen Social Science Research Council (SSRC), Russell Sage Foundation, Guggenheim Memorial Foundation, Carnegie Corporation, Ford Foundation, Rockefeller Foundation gibi pek çoğu hayırsever milyarderlerin ismiyle anılan kurumlar da yer almaktadır. NSF'nin "Toplumsal, Davranışsal ve İktisadi Bilimler Direktörlüğü" (Directorate for Social, Behavioral and Economic Sciences) kendi ifadelerine göre ABD'de "toplumsal ve psikolojik bilimlerdeki tüm akademik çalışmaların finansmanının %63'ünü" sağlamaktadır ("About SBE," n.d.). Sosyal bilimler dışındaki tüm bilim dallarını da içerecek şekilde NSF'nin tüm yıllık bütçesinin ABD federal bütçesinin binde birine karşılık gelen yaklaşık 10 milyar 780 milyon USD olduğu bildirilmiştir ("National Science Foundation," 2024). Bu bağlamda, bir önceki bölümde Fransa, Güney Kore, İtalya ve Japonya örnekleri üzerinden de görülebileceği gibi, asıl meselenin yalnızca ekonomik büyüklük ya da buna bağlı bütçe hacmi olmadığı açıktır. Önemli olan, mevcut kaynakların evrensel bilime kalıcı katkılar sunabilecek, kavramsal ve kuramsal düzeyde yenilikçi ve nitelikli çalışmaların desteklenmesine yönlendirilmesi ve bu tür özgün üretimlerin etkin biçimde ödüllendirilmesidir.

Çığır açıcı ve alanında büyük etkisi olan eserlerin neredeyse tamamının ortak bir özelliği de çok yıla yayılan uzun vadeli bir araştırma ve yayın sürecinin sonucu olmalarıdır. Bu da araştırmacıların çalışma koşullarının ve araştırma destek koşullarının çok yılı kapsıyor olması anlamına gelmektedir. Örneğin Northwestern Üniversitesi'ne Ekonomi Tarihi, Siyaset Bilimi ve Sosyoloji profesörü olan James Mahoney, çok sayıda ödül alan ve 15 Latin Amerika ülkesinin yüzyıllar boyunca siyasi ve ekonomik gelişmesine odaklanan meşhur eseri Colonialism and Postcolonial Development: Spanish America in Comparative Perspective başlıklı kitabının önsözünde, National Science Foundation (NSF) tarafından aldığı "Kariyer Ödülü"nün kendisine "beş yıllık bir sürede seyahat ve araştırma için finansal destek

sağladığını" ve "bu ödül olmasaydı, bu çalışmayı asla tamamlayamayacağını" yazmaktadır (Mahoney, 2010). Ekonomi tarihi alanında ödüllü ve etkili ve nispeten yeni dönemde yayınlanmış kitaplardan Chosen Few: How Education Shaped Jewish History, 70-1492 başlıklı kitaplarında ABD, İsrail ve İtalya'daki kurumlarda çalışmış yazarlar Maristella Botticini ve Zvi Eckstein, "on yılı aşkın süredir" bu soru üzerine çalıştıklarını yazdıkları gibi, National Science Foundation, Israel Science Foundation, Boston Üniversitesi, Bocconi Üniversitesi, Torino'daki Collegio Carlo Alberto, John M. Olin Junior Faculty ve Alfred P. Sloan araştırma burslarından faydalandıklarını yazmışlardır (Botticini & Eckstein, 2012).

Araştırma sürecinin yanı sıra bilhassa araştırmanın esere dönüşmesini destekleyen, "kitap çalıştayı" başta olmak üzere finansal destekler de göze çarpmaktadır. Uluslararası İlişkiler alanından Realist ekolün yaşayan en önemli temsilcisi sayılan John J. Mearsheimer, meşhur eserlerinden The Tragedy of Great Power Politics kitabının teşekkür faslında, New York'daki Council on Foreign Relations (CFR) tarafından 1998-99 döneminde kendisine sağlanan bir yıllık Whitney H. Shepardson Fellow bursunun "yazarların üzerinde çalıştıkları kitap projelerini tamamlamalarına yardımcı olmak üzere tasarlanmış harika bir burs" olduğunu yazmaktadır (Mearsheimer, 2014). CFR'ın bu burs kapsamında Mearsheimer'ın yazmakta olduğu kitabının değişik kısımlarını tartışmak üzere üç defa alanında ileri gelen yazarları bir araya getirdiği kitap değerlendirme çalıştayları düzenlediğini yazmaktadır. Benzer şekilde, Mearsheimer 2018 tarihli kitabı The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities kitabının önsözünde de Charles Koch vakfının kitabın yazılmasını desteklemek üzere bir kitap çalıştayını fonladığını yazmaktadır (Mearsheimer, 2019). The Great Delusion kitabının yazım süreci yine ABD'de sıklıkla karşılaştığımız bir başka destek mekanizmasının örneğini barındırmaktadır: Mearsheimer, Yale Üniversitesi'nin davetiyle özel bir fonla ihdas edilmiş bir konuşma serisi olan Henry L. Stimson Lectures adlı konuşma serisinde halen yayınlanmamış kitabının taslağını müteakip üç konuşma şeklinde sunmuş ve dinleyicilerden geri bildirim almıştır. Kısacası, çalışmaların desteklenmesi sürecinde çok sayıda kamu kurumu ve özel vakfın yanı sıra, çalışmaların doğrudan kitap gibi bir yayına dönüşmesi sürecini destekleyen kitap çalıştayı ve konuşma serisi gibi fonlama mekanizmaları da mevcuttur.

Tüm bu süreçte açıkça belirtilmemiş olsa bile, araştırmacıların çalışma koşulları açısından uzun yıllara yayılan veya ömür boyu iş garantisi olduğunu, dolayısıyla beş yıl ve on yıl gibi çok uzun süreli çalışmalar sonucu üretilebilecek eserlere odaklanabildikleri de gözlemliyoruz. Hatta bazı üniversiteler ve diğer akademik kurumlarda sadece araştırmaya odaklanmak üzere veya sadece yüksek lisans ve doktora öğrencileri yetiştirmek üzere ihdas edilmiş profesörlük kürsüleri yer almaktadır. İtalya'nın Floransa şehrindeki European University Institute sadece yüksek lisans ve doktora öğrencisi yetiştirmeye ve araştırmaya odaklı profesörlük kürsüleri bulunan bir kurum örneğidir. Almanya'daki Max Planck Enstitüleri değişik üniversitelerden öğretim üyelerine sadece araştırmaya odaklanabilecek bir ortamı sunmaktadır. ABD, Almanya, Fransa, Hollanda, İsrail, İsveç ve Güney Afrika'da üyeleri bulunan Some Institutes for Advanced Study (SIAS) konsorsiyumu, rekabetçi bir süreçle seçilmiş öğretim üyelerinin

çoğunlukla bir yıl (fakat bazen daha uzun sürelerde) ücretli olarak sadece araştırmalarını tamamlayarak eserlerini yazmalarını destekleyen İleri Araştırma Enstitüsü statüsündeki kurumların irtibatını sağlamaktadır ("Institute for Advanced Study", n.d.). Sadece araştırma ve eser üretmeye yönelik kurumlar olarak şekillenen "İleri Araştırma Enstitüleri" (Institutes for Advanced Study) sadece SIAS üyesi yüksek gelir düzeyindeki ülkelerde değil, Bulgaristan, Romanya ve Macaristan gibi Türkiye'yle karşılaştırılabilir ekonomik kalkınmışlık düzeyindeki Güneydoğu Avrupa ülkelerinde de mevcuttur. Dolayısıyla bu modeli, sadece Kuzeybatı Avrupa, Kuzey Amerika veya bölgelerinin en kalkınmış ve yüksek gelir seviyesindeki ülkelerine has bir sosyal bilimsel üretim modeli olarak görmek doğru olmaz.

2.3.3.3. Eserlerin Ödüllendirilmesi Süreci: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Örnekleri

Sosyal bilimler alanındaki bilimsel çalışmaların desteklenmesi, araştırma süreciyle sınırlı kalmamakta, çeşitli kategorilerde eserlerin ödüllendirilmesi de etkisi ve değeri yüksek çıktıların üretilmesinde teşvik edici rol oynamaktadır. Sosyal bilimlerin farklı alanlarında en etkili bilimsel ürünlerin değişik oluşundan dolayı Ekonomi gibi bazı disiplinlerde en iyi makale, Tarih gibi bazı disiplinlerde en iyi kitap, Siyaset Bilimi gibi bazı disiplinlerde ise hem en iyi makale hem de en iyi kitap ödülleri öne çıkmaktadır. Siyaset Bilimi, diğer sosyal bilim dallarıyla kesiştiği alt dalları da göz önüne alındığında (örneğin siyasal ekonomi, siyasal psikoloji, siyasal sosyoloji, siyasal tarih, vs.), ödüllendirme süreçlerine bir örnek olarak ele alınabilecektir.

Siyaset Bilimi ve onun bir alt dalı olarak bilinen Uluslararası İlişkiler alanlarında verilen ödüller arasında doğrudan bir esere verilen "en iyi makale" ödülleri ve "en iyi kitap" ödülleri öne çıkmakla birlikte, öğretim ödülü, öğrenci yetiştirme (mentorluk) ödülü, kamu hizmeti ödülü, veri tabanı ödülü ve kariyer ödülü gibi ödüller de yer almaktadır. Amerikan Siyaset Bilimi Derneği (American Political Science Association-APSA) her yıl genel olarak ve daha özel alt şubeleri aracılığıyla çok sayıda kitap ve makale ödülü vermektedir. Örneğin, derneğin başlıca hakemli akademik yayınları olan American Political Science Review ve Perspectives on Politics dergilerinde bir önceki takvim yılında yayınlanan tüm araştırma makaleleri Heinz I. Eulau en iyi makale ödülü için doğal aday sayılır ve bu makalelerden biri ödüle layık görülür ("2024 APSA Award Winners", 2024). APSA'nın tematik şubeleri arasında yer alan, örneğin, Comparative Politics, Politics and History, European Politics and History, International History and Politics ve Qualitative Research Methods gibi şubelerin her biri de kendi alanlarında geçen yılda veya geçen iki yılda yayınlanan en iyi makale ve/veya en iyi kitaba ödül vermektedirler.

2.3.3.4. Japonya'da Sosyal Bilimler Araştırma-Geliştirme Sistemi: Çalışmaların Desteklenmesi ve Ödüllendirilmesi Süreçleri

Önceki alt bölümlerde sosyal bilimler araştırmalarının küresel ve bölgesel ölçekte nasıl desteklendiği ve örgütlendiği ele alınmıştır. Bu genel çerçeve içinde Japonya, Batı-dışı ama yüksek gelirli, güçlü Ar-Ge kapasitesine sahip bir ülke olarak, sosyal bilimleri destekleme biçimiyle dikkat çeken özgün bir örnek sunmaktadır. Özellikle doğa ve mühendislik bilimlerinin ağırlıklı olduğu bir akademik ortamda, sosyal bilimleri kurumsal olarak nasıl konumlandırdığı ve hangi araçlarla teşvik ettiği, Türkiye açısından da karşılaştırmalı olarak öğretici niteliktedir.

Doğa, temel ve mühendislik bilimlerinin oldukça baskın hale geldiği İkinci Dünya Savaşı sonrası Japonya'sında, sosyal bilimler de belirli kurumlar tarafından önceliklendirilmiştir. Doğa bilimlerinin Japon akademisindeki baskın konumu göz önüne alındığında, sosyal bilimler uzun zamandır çeşitli politika girişimleriyle teşvik edilen ve desteklenen bir alan olarak kabul edilmektedir. Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (文部科学省-Monbu kagaku shō-MEXT) eğitim ve bilim politikasından sorumlu devlet kurumudur. Sosyal bilimleri teşvik etmek için MEXT ile birlikte üç kuruluş çalışmaktadır: (1) Japonya Bilim Konseyi (日本学術会議-Nihon gakujutsu kaigi-SCJ) bilimsel topluluğu temsil eder ve gerekli bilimsel tavsiyeleri sağlar, (2) Japonya Bilim ve Teknoloji Ajansı (科学技術振興機構-Kagaku gijutsu shinkō kikō-JST) bilim ve teknoloji politikalarını geliştirmek ve bilim ve teknoloji araştırmalarında bilim iletişimi yoluyla uluslararası işbirliğini teşvik etmek için çalışır ve (3) Japan Society for the Promotion of Science (日本学術振興会-Nihon gakujutsushin kōkai-JSPS) araştırma finansmanı, konuya özel çerçeveler ve ikili ve çok taraflı uluslararası programlarla ilgilenir. Ayrıca Tokyo Üniversitesi'nde 1946 yılında Sosyal Bilimler Enstitüsü gibi kurumların kurulması, bu alandaki araştırmaları daha da ilerletmiştir. Japonya Sosyal Bilimler Derneği gibi kuruluşların yanı sıra Japonya Sosyoloji Derneği'nin kurulması, ülkede sosyal bilimlerin çalışılmasını ve yaygınlaştırılmasını resmileştirmiştir. Bu çok katmanlı yapı, sosyal bilimlerin yalnızca "tahammül edilen" değil, stratejik olarak desteklenen bir alan haline gelmesini sağlamaktadır.

Günümüzde Japonya'da sosyal bilimler çalışmalarına yönelik destek, çeşitli burs ve hibelerle lisans düzeyinde başlamaktadır. Japonya Öğrenci Hizmetleri Organizasyonu (JASSO), sosyal bilimler alanında eğitim almak isteyen hem yerli hem de yabancı öğrencilere mali yardım sağlamaktadır ("Japan student services organization", n.d.). Ayrıca üniversiteler, genellikle araştırma fırsatları ve stajlar içeren güçlü lisans programları sunarak öğrencilerin akademik deneyimlerini geliştirmektedir. Lisansüstü düzeyde destek, araştırma hibeleri ve burslar yoluyla devam etmektedir. Japonya Bilimi Geliştirme Derneği (JSPS), sosyal bilimler de dahil olmak üzere yüksek lisans ve doktora araştırmaları için hibeler sunmaktadır ("Grants-in-Aid

for scientific research", n.d.). MEXT (Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı) Burs Programı, Japonya'da lisansüstü eğitim gören uluslararası öğrencilere fon sağlamaktadır ("Japanese government (MEXT) scholarship", n.d.). Böylece araştırma kariyeri, lisans düzeyinden başlayarak süreklilik arz eden bir destek hattı içinde ilerleyebilmektedir.

Japonya, doktora sonrası araştırmacılar ve profesörler için çeşitli fon mekanizmaları aracılığıyla önemli destekler sağlamaktadır. JSPS Doktora Sonrası Bursları, kariyerinin başındaki araştırmacılar için iki yıla kadar destek sunmaktadır ("Postdoctoral Fellowships for Research in Japan", n.d.). Profesörler, JSPS ve Japonya Vakfı'ndan daha büyük araştırma hibelerine erişebilir ve kurumsal kaynaklardan ve profesyonel gelişim fırsatlarından yararlanabilirler ("Japan Foundation Program Guidelines", n.d.). Bu yapı, akademik yaşam döngüsünün tüm aşamalarını kapsayan bir destek mimarisinin sosyal bilimler için de geçerli kılındığını göstermektedir.

2022 yılında Japonya'nın toplam araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) harcamaları yaklaşık 138 milyar dolara (20,7 trilyon Yen) ulaşarak çeşitli bilimsel ve teknolojik alanlarda önemli bir yatırıma işaret etmiştir ("Results of the Survey of Research and Development", 2023). Sosyal bilimler için spesifik bütçe verileri daha az vurgulansa da kilit finansman kurumları bu alandaki araştırmaların desteklenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Sosyal bilimler alanındaki araştırmaların finansmanı, bilimsel araştırmalar için hibe sağlayan ilk akla gelen kurum JSPS'tir ve 2024 yılı için toplam bütçesi yaklaşık 2 milyar $ (297,7 milyar Yen) olup, bu bütçe içinde bir kısmı sosyal bilimleri destekleyen Bilimsel Araştırma Yardımları için ayrılan 514 milyon $ (76,6 milyar Yen) da bulunmaktadır. "İleri Beşeri ve Sosyal Bilimler Araştırmalarını İlerletmek için Konu Belirleme Programı" (Topic-Setting Program to Advance Cutting-Edge Humanities and Social Sciences Research) gibi programlar sosyal bilimlerde öncelikli temaların belirlenerek odaklı ve yenilikçi projelerin teşvik edilmesi açısından dikkate değer bir uygulamadır ("Results of the Survey of Research and Development", 2023; "Organization", n.d.).

1879'da kurulan Japonya Akademisi (日本学士院) sosyal bilimler de dahil olmak üzere disiplinler arasında akademik mükemmelliği teşvik eden prestijli bir organ olarak hizmet vermektedir ("Japan Academy", n.d.). Akademi, öncelikle seçkin araştırmacıları ve akademisyenleri onurlandırmakta; sosyoloji, siyaset bilimi ve ekonomi gibi alanlara yapılan önemli katkıları ödüller yoluyla tanıyarak sosyal bilimleri dolaylı olarak desteklemektedir. Bu tanınma, doğrudan finansmandan ziyade sembolik ve mesleki sermayenin güçlenmesine katkı sağlamakta, araştırmacıların alan içindeki statüsünü yükseltmektedir.

1949'da kurulan Japonya Bilim Konseyi (日本学術会議-SCJ) sosyal bilimler de dahil olmak üzere bilimsel konularda Japon hükümetine önde gelen bir danışma organı olarak faaliyet göstermektedir ("Science Council of Japan", n.d.). SCJ, sosyal bilimler de dahil olmak üzere

çeşitli disiplinlerdeki Japon bilim insanlarını temsil eder ve bilimin politika oluşturma ve toplumsal sorunları ele alma konusundaki rolünü geliştirmek için çalışır. SCJ, sosyal bilim perspektiflerinin kamu politikalarının oluşturulmasına dahil edilmesini aktif olarak savunmakta ve Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (MEXT) gibi devlet kurumlarıyla iş birliği yaparak finansmanı sağlamaktadır. Böylece sosyal bilimler, sadece akademik üretim alanı olmaktan çıkıp ulusal politika tasarımının bilgi kaynağı haline gelmektedir.

Sosyal bilimlerle ilgili uluslararası entelektüel değişimleri ve akademik projeleri destekleyen önemli bir kurum Japon Vakfıdır (国際交流基金) ve bu alanda hem yerel hem de uluslararası iş birliklerinin geliştirilmesinde kritik bir rol oynamıştır ("Japan Foundation", n.d.). 1986'da kurulan Sasakawa Barış Vakfı (笹川平和財団), barış, güvenlik ve bölgesel iş birliği odaklı araştırma ve girişimlere fon sağlayarak sosyal bilimlerin desteklenmesinde önemli bir rol oynamaktadır ("Sasakawa Peace Foundation", n.d.). Vakıf, küresel sosyal sorunlar, demokrasi, yönetişim ve insan güvenliği ile ilgili projeleri desteklemektedir. 1962'de kurulan Nippon Vakfı (日本財団) da sosyal bilimlere önemli katkılarda bulunmaktadır ("Nippon Foundation", n.d.). Yoksulluk, engellilik ve eğitim gibi sosyal sorunlarla mücadele eden projeleri hibe ve fon girişimleri yoluyla desteklemektedir. Bu vakıflar, kamu kaynaklarının yanında sivil ve yarı-özel bir finansman kanalının da sosyal bilimlere yönelmesini sağlayarak ekosistemi çeşitlendirmektedir.

Japonya'da yazarlar ve araştırmacılar için çeşitli kitap yayını burs programları ve destek seçenekleri de mevcuttur. Temel programlar arasında beşerî ve sosyal bilimlerde araştırma ve yazımı destekleyen Japonya Vakfı Burs Programı; akademik kitap yayını için yardım sağlayan Japonya Bilimi Geliştirme Derneği (JSPS) Bursları; ve sanat ve kültür projeleri için hibeler sunan Japonya Hükümeti Kültür İşleri Ajansı yer almaktadır. Japonya Yayıncılık Endüstrisi Kültür Vakfı (JPIC) kültürel değişime katkıda bulunan yayınları desteklerken, Tokyo Yabancı Çalışmalar Üniversitesi (TUFS) Yayın Sübvansiyonu yabancı çalışmalarla ilgili eserlere yardımcı olmaktadır. Ayrıca, Japonya Vakfı'nın Yurtdışı Yayın Desteği Programı (Japonca kitapların yurtdışına çevrilmesine ve yayınlanmasına yardımcı olurken, Suntory Vakfı da kültürel ve akademik projelere fon sağlamaktadır. Çeşitli yerel ve bölgesel kültürel hibeler de mevcuttur ve Japonya Uluslararası İş birliği STK Merkezi (JANIC) ve Nippon Vakfı gibi STK'lar kitap yayını ve araştırması için daha fazla destek sağlamaktadır. Böylece sosyal bilimcilerin makale dışında kitap ve çeviri gibi çıktılar için de kurumsal destek bulabildiği görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında Japonya örneği, sosyal bilimler alanında; merkezi bir bakanlık (MEXT) etrafında koordine edilen çok kurumsallı bir yapı, lisans düzeyinden profesörlüğe kadar uzanan sürekli ve çok katmanlı burs/hibe mekanizmaları, sosyal bilimler için özel olarak tasarlanmış konu belirleme programları ve uluslararası burslar, kamu fonlarını tamamlayan vakıf ve sivil toplum destekleri ve akademik itibar/ödüllendirme sistemleriyle öne çıkmaktadır. Bu yönleriyle Japonya, sosyal bilimlerin doğa ve mühendislik bilimlerinin gölgesinde kalmadan, ulusal Ar-Ge politikasının bütünleşik bir parçası haline

getirilebileceğini gösteren başarılı bir uygulama örneği sunmakta; Türkiye'nin sosyal bilimler araştırma-geliştirme sistemine ilişkin tartışmalar açısından da karşılaştırmalı ve ilham verici bir referans noktası oluşturmaktadır.

2.3.4. Uluslararası Eğilimler, Fırsatlar ve Riskler

Sosyal bilimlerin tüm disiplinlerine ilişkin tüm güncel uluslararası eğilimleri özetlemek ve değerlendirmek mümkün olmasa da anlamlı bir örnek olarak, bazı başka sosyal bilim alanları gibi dünyada siyaset biliminin amiral gemisi olarak görülebilecek Amerikan siyaset bilimini de en azından 2000'li yılların başlarından itibaren etkisi altına alan yöntembilimsel eğilimlerin Türkiye için barındırdığı fırsatlara ve risklere değinmek mümkündür. 2000'li yılların başlarından itibaren etkisini gitgide artıran bir şekilde istatistiki yöntemler, oyun teorisi, formel modeller ve deneysel tasarımlar gibi yöntemler ABD kaynaklı siyaset bilimi çalışmalarında egemen hale gelmiş, niteliksel araştırma yöntemlerine dayanan çalışmalar alanının lider üniversiteleri ve dergilerinde gitgide azalarak marjinal bir konuma itilmiştir. Hatta bu durum daha 2000 yılında "Mr. Perestroika" mahlasıyla yazılarak kitlesel olarak gönderilen bir epostada, Amerikan Siyaset Bilimi Derneği ve onun başlıca yayını olan American Political Science Review (APSR) dergisinin büyük ölçüde ekonomi alanından ödünç alınmış ve kötü bir şekilde uygulanan niceliksel yöntemler ve formel modeller kullanılarak yazılan makaleleri yayınladığı iddiaları dahil 10 madde halinde eleştirilmişti. Bu e-posta kısa sürede alıcıları tarafından binlerce kişiye iletilmiş ve 2010'lu yıllarda dahi tartışılmaya devam etmiştir (Luke & McGovern, 2010). Hatta tam da bu sebeple, APSA 2000'li yılların başında yöntembilimsel olarak daha fazla çeşitlilik barındıran ve dolayısıyla niteliksel araştırma yöntemlerine daha açık bir seçenek olarak Perspectives on Politics dergisini yayınlamaya başlamıştır ("How cult internet character Mr. Perestroika divided N.Y.U.'s political science department," 2002). Bazıları yüzeysel vitrin değişiklikleri olarak eleştirilen bu gelişmelere rağmen istatistiki yöntemler, niceliksel ve niteliksel yöntemlerin formel modellerle birlikte kullanıldığı bir "üçlü model" üstün seçenek olarak ileri sürülmüştür (Laitin, 2003). Fakat üçlü model de esasında kuramın geliştirilmesinde ve test edilmesinde formel ve istatistiki yöntemleri önceleyen bir seçenek olarak eleştirilmiştir. İleri istatistiki yöntemlerin ve oyun teorisi dahil formel modellerin Amerikan siyaset bilimi üzerindeki etkisi 2020'li yıllarda da devam etmekte ve başlıca yöntembilimsel tercihi niteliksel araştırma yöntemleri olan siyaset bilimciler APSR dahil çok sayıda siyaset bilimi dergisinde çok kısıtlı yayın imkânı ve bununla ilişkili olarak kısıtlı iş imkânı bulabilmektedirler.

Amerikan siyaset biliminde görülen bu yöntembilimsel tekdüzeleşme temayülü ve niteliksel araştırma yöntemlerinin marjinalleştirilmesi, Türkiye açısından da fırsatlar ve riskler barındırmaktadır. Bir yandan Amerikan akademisinin yöntembilimsel olarak tekdüzeleşmesine karşın Türkiye'de yöntembilimsel çeşitlilik korunarak, niteliksel araştırma yöntemleri konusunda ileri derecede yetkinliğe sahip akademisyenlerin yetiştirilmesi ve istihdamı sağlanabilecektir. Eğer bu uzun vadeli bir politika olarak uygulanabilirse Türkiye'yi yöntembilimsel çeşitliğiyle küresel bir çekim noktası haline getirebilecektir. Fakat niteliksel

araştırma yöntemlerinin ve genel olarak nedensel analizlerin Türk siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler yayınlarındaki zayıflığını göz önüne aldığımızda bahsettiğimiz bu potansiyel fırsat şimdilik iyimser bir ihtimalden ibarettir (Aktürk, 2018). Öte yandan ABD'deki yöntembilimsel tekdüzeleşme Türkiye açısında somut ve yakın bir riski beraberinde getirmektedir. Doğası gereği çok sayıda ülkeden niceliksel veri toplanmasını ve bunların istatistiki analizini gerektiren ve dolayısıyla çoğunlukla çok yazarlı olan uluslararası yayınlarda Türk yazarların ampirik veri toplama ve yerel irtibatı kurma gibi ikincil ve üçüncül seviyede ortak yazarı olduğu eserlere yoğunlaşılması, Türk yazarların kendilerine ait kavramsal ve kuramsal katkılar yapmasını daha da zorlaştıracaktır.

Çok ülkeli çalışmalar sosyal bilimler alanında artan oranda farklı üniversite ve farklı ülkeler arasındaki bilim insanları arasında iş birliğini artırmak hem de evrensel olarak daha geçerli ve güvenilir veri ve kuramsal gelişime önemli katkı sunma potansiyeli taşımaktadır. Ancak sosyal bilimler alanında Batının baskın rolünü bu tür çalışmalarda tekrar üretildiği konusunda da artan eleştiriler bulunmaktadır. Bu tür büyük ölçekli ülkeler arası (kültürel) karşılaştırma çalışmalarında çoğu zaman finansal desteğe sahip gelişmiş ülke araştırmacıların konu ve çalışma içeriğini belirlemekte belirleyici olduğu yönündedir (Çukur, 2007). Az gelişmiş ve Türkiye'nin de içinde olduğu gelişmekte olan ülkelerin araştırmacılarının rolü çoğunlukla veri toplama ile sınırlı kalmaktadır. Hatta bazı çalışmalarda, verilerin toplandığı ülkelerden araştırmacı ve bilim insanlarının, ortaya çıkan yayınlarda yazar olarak yer almadıkları ifade edilmektedir. Bu tür durumlar "yazarlık parazitliği" olarak adlandırılmaktadır (Rees vd., 2021). Örneğin Rees ve arkadaşlarının (2021) sağlık alanında yaptıkları çalışmada, yaklaşık 32 bin yayınlanmış makale incelenmiş ve verinin toplandığı Sahra Altı Afrika ülkelerinin %14,8'inde (toplam 4.754 çalışmada) bu ülkelerden hiçbir araştırmacının yazar listesinde yer almadığı tespit edilmiştir. Sosyal bilim çalışmalarında yazarlık hakları ve temel araştırmacı rolü üzerine yürütülen etik tartışmalar da sosyal bilimsel araştırmaların küreselleşmesiyle birlikte giderek daha fazla gündeme gelmektedir.

Önceki bölümlerde de vurgulandığı üzere, birinci derece bilimsel katkılar çoğunlukla kavramsal ve kuramsal düzeyde ortaya çıktığı için, Türkiye'de sosyal bilimler alanında tek yazarlı yayınların ayrıca teşvik edilmesi; çok yazarlı eserlerde ise teşvik ve etki faktörü hesaplarının en azından yazar sayısına bölünerek yapılması, burada işaret edilen risklerin asgari düzeye indirilmesine katkı sağlayabilir.

Sosyal bilimlerde küreselleşme ve çok uluslu araştırma eğiliminin bir diğer önemli göstergesi, ekonomik ve sosyal gelişmişlik ölçütlerini kapsayan ulusal ve özellikle uluslararası indeks çalışmalarının artışıdır. Örneğin, Uluslararası Sosyoloji Derneği'nin yayımladığı dünya indeks rehberinde; insani gelişmişlik, mutluluk, sosyal gelişme, cinsiyet eşitliği, din özgürlükleri ve akademik özgürlük gibi yüzlerce başlık altında sosyal bilim alanıyla ilişkili uluslararası indeks çalışmaları listelenmektedir ("ISA", n.d.). Bu alanda özellikle OECD ve Dünya Bankası tarafından üretilen veri setleri öne çıkmaktadır.

Söz konusu indekslerde konu başlıklarının belirlenmesi, kavramsallaştırma, ölçüm çerçeveleri ve veri toplama süreçlerinde ağırlıklı olarak Batı ülkelerinin baskın olduğu dikkati çekmektedir. Bu veri tabanları ve sıralamalar, giderek artan biçimde hem Batı'daki hem de düşük ve orta gelirli ülkelerdeki araştırmacılar tarafından makro veri analizlerinde yoğun biçimde kullanılmaktadır. Benzer şekilde, çok ülkeli çalışmalar ve küresel indeks araştırmalarında olduğu gibi, bilimsel çalışmaların görünürlüğünü inceleyen analizlerde de veri tabanları (SSCI, Scopus, ERIC vb.) ve ülke temsili kaynaklarda (dergiler, kitaplar, konferans sunumları vb.) üst gelir grubu ülkelerin belirgin bir ağırlığından söz etmek mümkündür.

Son dönemde sosyal bilimler dâhil olmak üzere bilimsel alanlarda daha fazla gündeme gelen "açık bilim" uygulamalarının, sosyal bilimlerdeki gelişmeleri ve mevcut eşitsizlikleri nasıl etkileyeceğine ilişkin daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Türkiye'nin de içinde yer aldığı orta gelirli ülkelerde ülke düzeyinde kapsamlı veri tabanlarının bulunmaması, mevcut çalışmaların sınırlı kapasiteyle yürütülmesi veya üretilen verilerin ülke ve dünya genelinde erişilebilir olmaması, bu ülkelerdeki araştırmaların görünürlüğünü azaltmakta ve sosyal bilim alanındaki gelişmelerin bilimsel olarak değerlendirilmesini güçleştirmektedir.

Bilimsel veya sosyal bilim açısından yerelleşmenin oldukça farklı tanımları bulunmaktadır. Yöntemsel tartışmaların ötesinde üç ana tür yerlileşmeden bahsedebiliriz: Yapısal, içeriksel ve kuramsal (Çukur, 1999). Yapısal yerelleşmede öne çıkan ilgili ülkelerin öne çıkan toplumsal ve bireysel sorunların çözümü için sosyal bilim alanlarında kurumsal ve örgütsel yapıların ortaya çıkmasıdır. İçeriksel yerlileşme ise sosyal bilimler alanında hangi konuların çalışılacağı konusunda ülke ihtiyaçlarına göre önceliğin belirlenmesini içerir. Son olarak, kuramsal yerelleşme sosyal bilim alanlarında ilk iki yerelleşme dinamikleri bağlamında kavramların tanımlanmasında, ölçülmesinde ve kuramsal çerçevenin belirlenmesinde özgün kültürel dünya görüşlerinin bilimsel çerçevede öne çıkarılmasına işaret etmektedir. Bu mekanizmalar sayesinde ülke içinde üretilen bilgilerin ekolojik geçerliliğini ve uygulanabilirliğini artırmak hem de uzun zamanda sosyal bilim alanının dünyada gelişmesinde daha aktif rol alınmasına katkı sunabilecektir.

Sosyal bilim alanında üst-gelir grubu ülkelerinin (Batı) baskınlığı ve birçok açıdan gözlenen eşitsizlikler yüzünden az veya orta gelir ülkelerdeki araştırmacıların ve ilgili kurumların genellikle karşılaştıkları ikilem Batı merkezli sosyal bilim dünyasının bir parçası olmak veya sınırlı imkanlar doğrultusunda özgün, yerel çalışmalar üretmektir. Örneğin Dünya Sosyal Bilimler Raporunda (2010) sunulan vaka örnekleri, Çin'de her iki eğilimi de destekler yönde politikalar uygulandığına işaret etmektedir. Benzer şekilde Çin, Hindistan ve bazı Güney Avrupa ülkelerinde yerel sosyal bilim yaklaşımlarının artan oranda gündeme geldiğine işaret etmektedir. İlginç bir örnek ise Kuzey Afrika ülkelerinde yabancı dilde yayın yapan (çoğunlukla İngilizce) araştırmacıların Batı'nın öncelediği veya liderlik ettiği konu ve yaklaşımlara odaklandığını vurgularken, kendi dillerinde yapılan yayınlarda ise yerelde öne çıkan konuların ağırlıklı olarak işlendiğine işaret etmektedir.

Sosyal bilimler alanında kronikleşmiş yöntem tartışmaların ötesinde hem küresel düzeyde hem de ülke düzeyinde sosyal bilimlerin genel olarak bilimsel çalışmalardaki rolü ve topluma katkısı konusunda tartışmalar artan oranda gündeme gelmektedir (Schoenegger & Pils, 2023). Bu bağlamda hem ülke düzeyinde hem de bölgesel/küresel düzeyde doğrudan sosyal bilimler alanında kurumsal yapılar ve organizasyonlar ortaya çıkmaktadır. Bu konudaki en önemli gelişmelerden biri 1952 yılında UNESCO bünyesinde kurulan Uluslararası Sosyal Bilim Kuruludur. Tarih içerisinde değişiklikler ile 2018 yılında Uluslararası Bilim Kurulu adını almıştır. Benzer şekilde bölgesel düzeyde sosyal bilimleri öne çıkaran (Avrupa, Afrika, Asya, Arap, Latin Amerika, vb.) kuruluşların sayısı ve etkinliği öne çıkmaktadır. Ayrıca, ülke düzeyi sosyal bilim alanında kamu ve özel girişimlerin rol aldığı kurumlar artan oranda ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde bu alanda ülke temsili kurumsal altyapısı sınırlıdır.

Siyasetçilerin veya sosyal politika alanında karar vericiler ile bu süreçte sosyal bilimcilerin rolü çoğu zaman tartışmalı da olsa kamuoyunda özellikle geniş kitleleri etkileyen ve kamu kaynakları tarafından desteklenen sosyal programların geliştirilmesi, uygulanması ve etkinliğinin araştırılmasında kanıt temelli veriler ile desteklenme eğilimi artan oranda kabul görmektedir. Bu eğilim ülkelerin demokratik gelişmişlikleri ile ilgili olsa da tüm dünyada ve ülke bağlamında sosyal bilimlerin önemini artırmaktadır. Avrupa temelli METRIS raporunda da (2009) Avrupa'da hesap verilebilirlik bağlamında program değerlendirme (etkinlik) ve sonuç (problem) odaklı çalışmalarda hızlı artışa dikkat çekilmektedir.

Bu konuda önemli bir örnek ABD'de federal devlet tarafından 1965 yılında başlatılan "Erken Başlangıç" (Head Start, HS) erken dönem sosyal müdahale programlarıdır. Sonrasında kapsamı geliştirilen HS programlarının temel amacı 3 ile 5 yaş arasında yoksul çocuk ve ailelerine bütüncül bir yaklaşımla (eğitim, sosyal ve sağlık hizmetleri, danışmanlık, vb.) yoksulluk yüzünden düşük gelişimsel düzeylerini dikkate alarak destek mekanizmaları oluşturarak yoksul çocukların okula hazır oluşlarını artırmak ve güçlendirmektir. Oldukça yüksek bütçelere sahip HS programları çoğu zaman programın etkinliği konusunda ABD'de siyasi tartışmalara neden olmuştur. Hem HS programlarının etkinliğini göstermek için ABD kongresine sunulmak üzere resmi olarak desteklenen çalışmalar hem de alandaki diğer araştırmacıların çalışmaları devlet bütçesi ile desteklenen sosyal politikaların etkinlik analiz çalışmalarının gelişmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. HS programlarının etkinliği üzerine farklı sosyal bilim disiplinlerinde (psikoloji, iktisat, eğitim, sosyoloji, sosyal hizmet) yapılan ilk ve model çalışmalar sosyal bilim alanında program değerlendirme ve sosyal politika alanlarının gelişmesine önemli katkılar sunmuştur (Kline & Walters, 2016; Lubeck vd., 1997). Bu gelenek, ABD ve Avrupa'da kamu ve özel sektör destekli sosyal politika ve programların geliştirilmesini, izlenmesini ve etki analizlerini standart bir uygulama haline getirmiştir. Daha da önemlisi bu tür çalışmalar aynı zamanda temel sosyal bilim çalışmalarının gelişimine de destek olmuştur.

Küresel düzeyde sosyal bilimler alanında öne çıkan eğilimlerin en önemlilerinden birisi de hem sosyal bilimler içerisinde bulunan disiplinler arasında iş birliğini artırmak hem de sosyal bilimler ile Fen Bilimleri (Sağlık, Mühendislik, Doğa Bilimleri, vb.) arasında işbirliğini artırarak, özellikle küresel düzeyde ortaya çıkan sorunlarda (çevre, salgın hastalıklar, yoksulluk, göç, suçu önleme, ekonomik gelişme, vb.) sosyal bilimlerin önemi ve uygulanabilirliğini artırmaktır. Örneğin, NSF'nin kimlik gelişiminde ve farklılıklara toleransta beyin ve çevresel faktörlerin etkisi konusunda sağladığı önemli destek geleneksel sosyal bilimler ile sağlık bilimlerin etkileşimine iyi bir örnek teşkil etmektedir (METRIS, 2009). Özellikle, psikoloji ve ekonomi disiplinler arası iş birliğinde öne çıkan sosyal bilim alanlarıdır.

2.4. Bilim Alanlarının Karşılaştırmalı Görünümü

WOS veri tabanına göre 5 ana başlıkta bilimsel çalışmaların (makale, bildiri, kitap ve kitap özeti) yıllık miktarları ve zaman içindeki trendi grafikler halinde aşağıda gösterilmektedir. Aksi belirtilmediği takdirde aşağıdaki veriler WOS veri tabanında alınmıştır.

2.4.1. Makaleler

Şekil 1, 1990 yılından 2023 yılına kadar farklı araştırma alanlarında dünyadaki makale sayısını göstermektedir. Başta Teknoloji ve Sosyal Bilimler olmak üzere tüm alanlarda makale sayısında kayda değer bir artış görülmektedir. Teknoloji alanındaki makale sayısı 1990 yılında 142.970 iken 2023 yılında 1.317.530'a yükselmiştir. Sosyal Bilimler alanındaki makale sayısı 1990 yılında 61.010 iken 2023 yılında 462.649'a yükselmiştir. Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal, 1990 yılında 396.678 makale ile en yüksek başlangıç değerine ve 2023 yılında 1.556.378 makale ile en yüksek bitiş değerine sahiptir. Bu disiplin 2023 yılı hariç dönem boyunca yükselen bir eğilim göstermektedir. Fen Bilimleri dönem boyunca istikrarlı bir büyüme göstermiştir, ancak Teknoloji'den daha yavaştır. Sanat ve Beşerî Bilimler diğer alanlara kıyasla çok daha az sayıda makaleye sahiptir ve artış oranı çok sınırlıdır.

Şekil 1

Dünyada Farklı Araştırma Alanlarındaki Makale Sayısı (1990-2023)

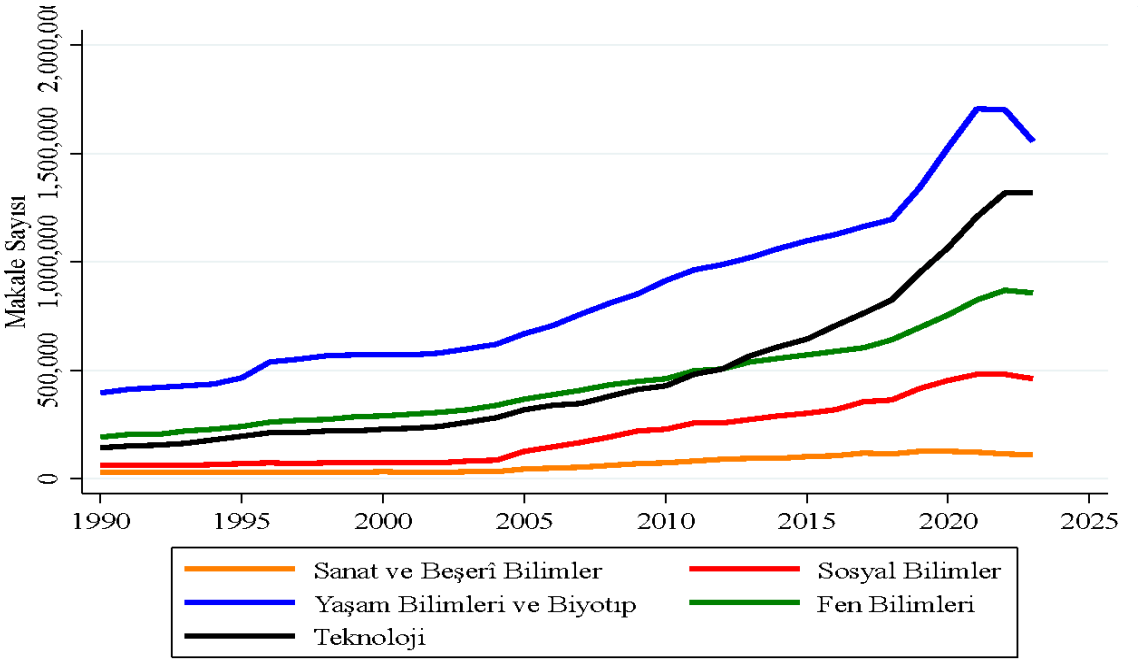

Şekil 2, 1990-2023 yılları arasında dünyadaki makalelerdeki araştırma alanlarının payını göstermektedir. Yaşam Bilimleri ve Biyotıp 1990 yılında %48 ile en büyük paya sahipken, bu pay zaman içinde azalarak 2023 yılında %36'ya düşmüştür. Fen Bilimlerin payı sürekli olarak %23-25 civarında dalgalanmış ancak 2023'te %20'ye düşmüştür. Teknolojinin payı 1990'da %17'den 2023'te %32'ye yükselmiştir. Sosyal Bilimlerin payı da benzer bir artış eğilimi göstermiş ve 1990'da %7 olan payı 2023'te %10'a yükselmiştir. Öte yandan, Sanat ve Beşerî Bilimlerin payı 1990'da %4 iken 2023'te %2'ye düşmüştür. Bu Şekil 2, Teknoloji ve Sosyal Bilimlerin yükselişini ve Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal ile Fen Bilimlerin azalan payını vurgulamaktadır.

Şekil 2

Dünyadaki Makalelerde Araştırma Alanlarının Payı (1990-2023)

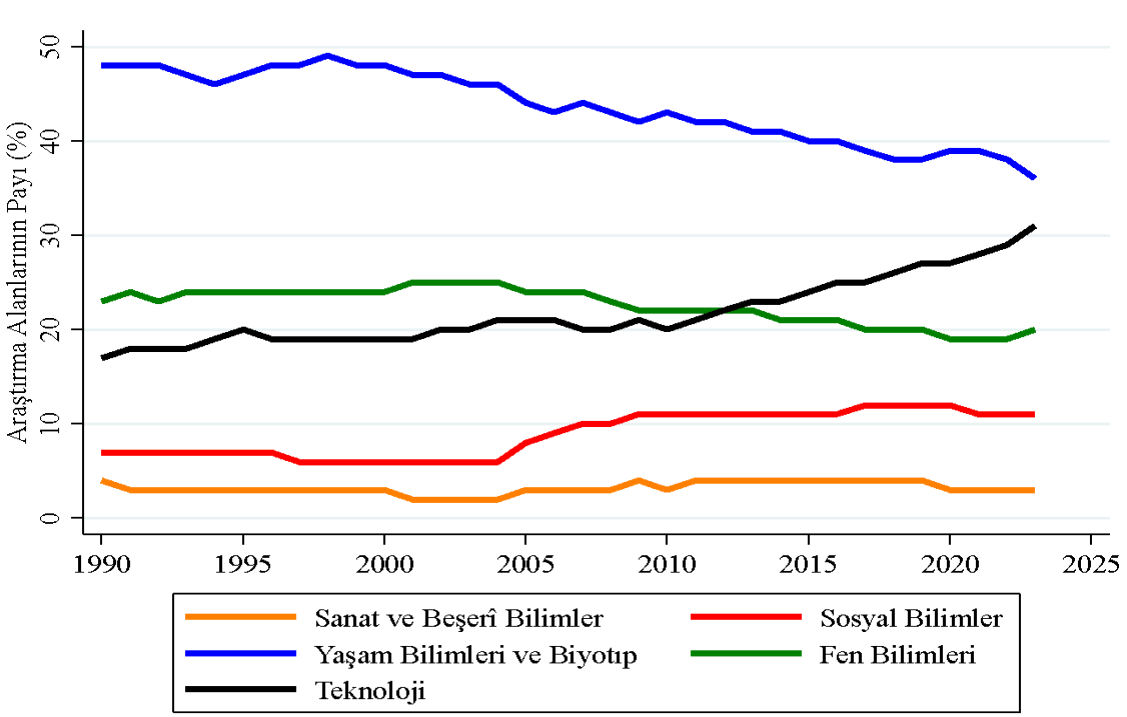

Şekil 3, 1990 ve 2023 yılları arasında farklı araştırma alanlarında dünyadaki makale sayısının artış oranını göstermektedir. Artış oranları farklı alanlar arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Sanat ve Beşerî Bilimler 2005 yılında %39'luk büyük bir sıçrama yaşamış, ancak 2023 yılında %-3'lük bir daralma ile genel olarak çok değişken bir büyüme oranına sahip olmuştur. Sosyal Bilimler 2005 yılında %51'lik hızlı bir artış yaşamıştır, ancak artış oranı son yıllarda yavaşlamış ve 2023 yılında %-4'lük bir daralma yaşanmıştır. Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal 1990'larda ve 2000'lerin başında istikrarlı bir şekilde büyümüş, ancak son yıllarda artış oranı düşmeye başlamış ve 2023'te %9'luk bir daralmayla sonuçlanmıştır. Fen Bilimlerin yıllık büyüme oranları genel olarak %2 ile %10 arasında değişmiş, özellikle 2000'li yılların ortalarından itibaren büyüme yavaşlamış ve 2023 yılında hafif bir daralma (%-1) yaşanmıştır. Teknoloji alanı 2005 yılında %13'lük büyük bir artışla istikrarlı bir artış göstermiş, ancak 2023 yılında %0'a düşmüştür. Genel olarak, 2005 yılında tüm alanlarda önemli bir artış görülürken, son yıllarda büyüme oranları yavaşlamış, hatta bazı alanlarda negatif büyüme yaşanmıştır.

Şekil 3

Farklı Araştırma Alanlarında Dünyadaki Makale Sayısının Artış Oranı (1990-2023)

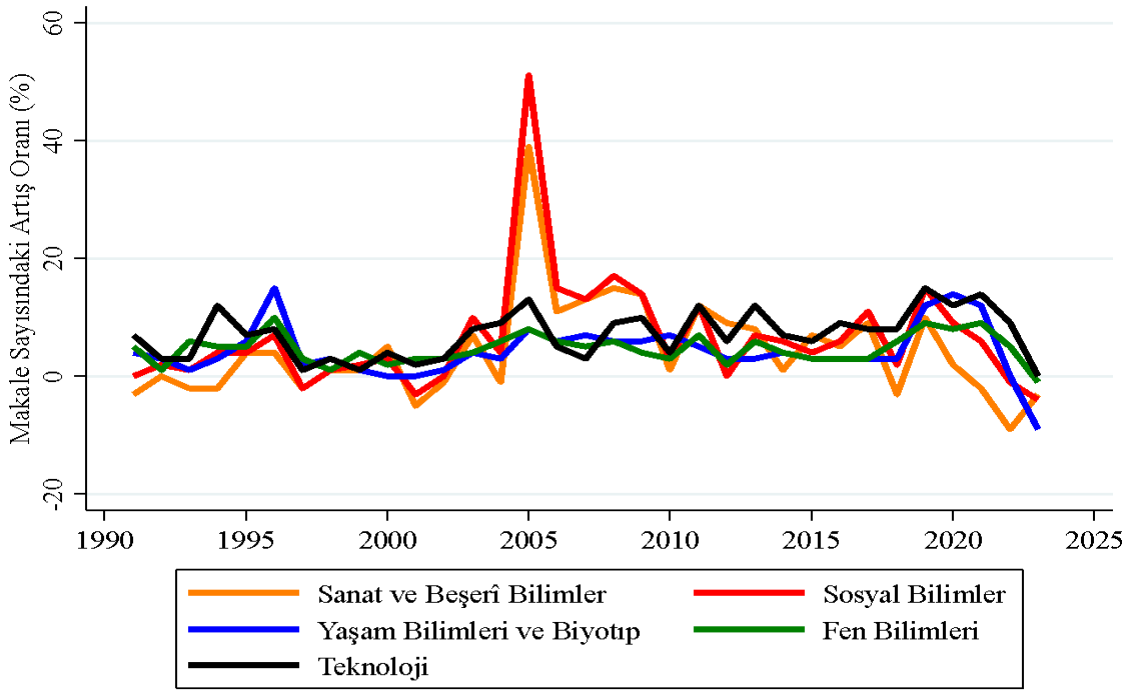

Şekil 4, 1990 yılından 2023 yılına kadar Türkiye'de farklı araştırma alanlarındaki makale sayılarını göstermektedir. Şekildeki veriler beş ana disipline ayrılmıştır. Başta Sanat ve Beşerî Bilimler ile Sosyal Bilimler olmak üzere tüm alanlarda makale sayısında kayda değer bir artış görülmektedir. Bu araştırma alanlarındaki artış özellikle dikkat çekicidir. 1990'da 54 olan makale sayısı 2023'te 11.631'e yükselmiştir. Bu durum, on yıllar boyunca bu araştırma alanlarına verilen önemin arttığını yansıtmaktadır. Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal, 1990 yılında 643 makale ile en yüksek başlangıç değerine ve 2023 yılında 43.823 makale ile en yüksek bitiş değerine sahiptir. Bu disiplin 2017, 2018 ve 2023 yılları hariç dönem boyunca yükselen bir eğilim göstermektedir. Bu düşüşler finansman, araştırma öncelikleri veya araştırma çıktısını etkileyen dış faktörler hakkında soru işaretleri doğurabilecektir. Teknoloji ve Fen Bilimleri dönem boyunca istikrarlı bir büyüme göstermiştir.

Şekil 4

Türkiye'de Farklı Araştırma Alanlarındaki Makale Sayısı (1990-2023)

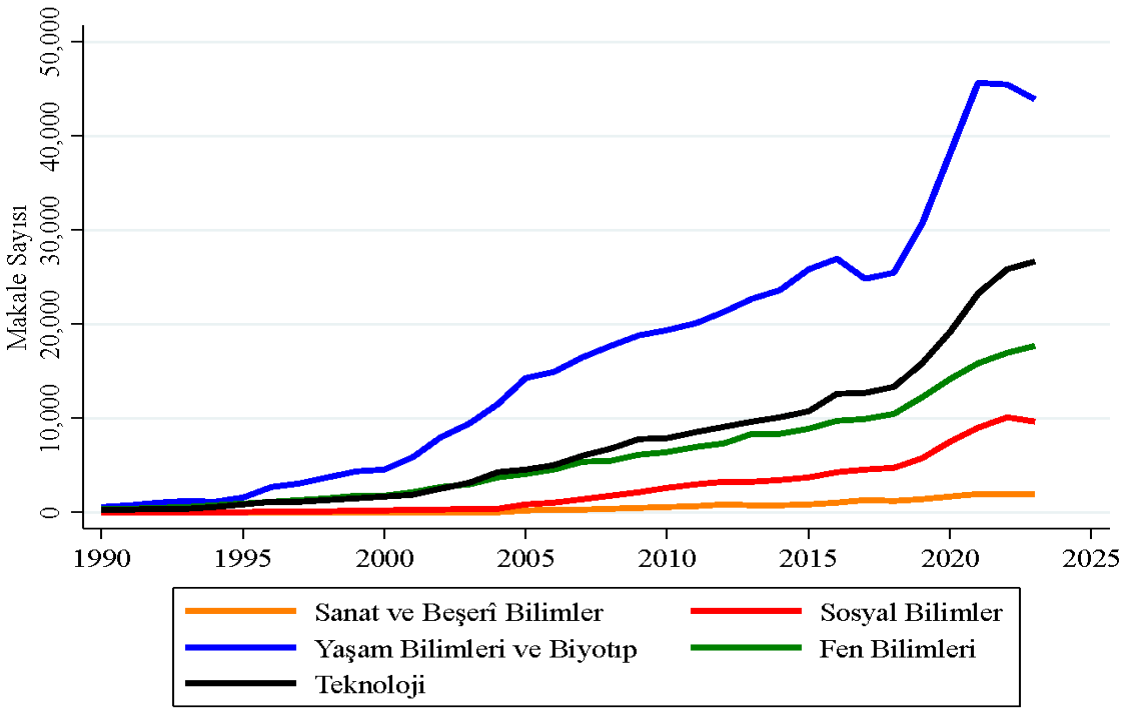

Şekil 5, 1990-2023 yılları arasında Türkiye'deki makalelerde araştırma alanlarının payını göstermektedir. Yaşam Bilimleri ve Biyomedikalin payı 2002 yılında %59 ile zirveye ulaşmış, daha sonra zaman içinde azalarak 2023 yılında %44'e düşmüştür. Teknolojinin payı %20 civarında dalgalı bir seyir izlemiş ve 2023 yılında %27'ye ulaşmıştır. Fen Bilimlerin payı zaman içinde azalmış ve 2023'te %18 olmuştur. Sosyal Bilimler makalelerinin payı istikrarlı bir şekilde artmış ve 2023 yılında %10 olmuştur. Sanat ve Beşerî Bilimlerin payı %1-2 civarında düşük seviyelerde kalmıştır. Genel olarak, Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal ile Fen Bilimlerinin payı azalırken, teknoloji ve sosyal bilimler Türkiye'deki makalelerde daha fazla öne çıkmıştır.

Şekil 5

Türkiye'deki Makalelerde Araştırma Alanlarının Payı (1990-2023)

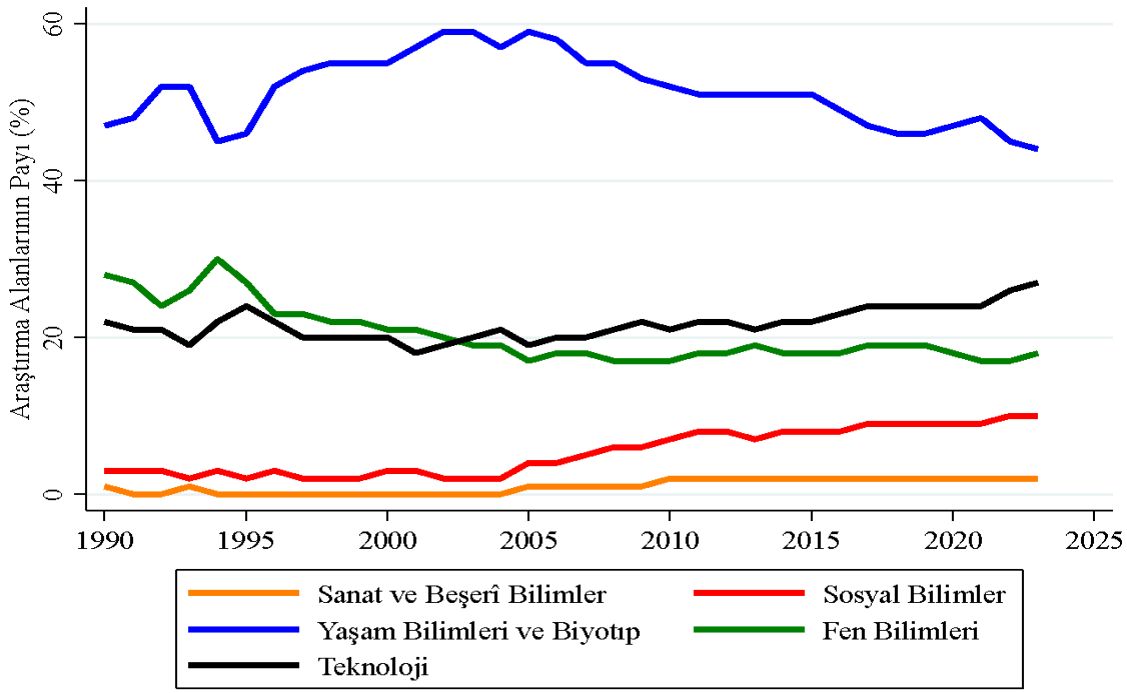

Şekil 6, 1990-2023 yılları arasında Türkiye'de farklı araştırma alanlarındaki makale sayısının artış oranını göstermektedir. Sanat ve Beşerî Bilimler, özellikle 1990 ve 2005 yılları arasında büyük dalgalanmalar göstermektedir. Ancak bu artışları düşüşler takip etmiş ve büyüme oranı diğer alanlara göre daha değişken olmuştur. Bu alan %33 ile en yüksek ortalama artış oranına sahiptir. Sosyal Bilimler de kayda değer dalgalanmalar göstermiştir. Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal, Fen Bilimleri ve Teknoloji, büyük dalgalanmalar olmaksızın nispeten istikrarlı bir artış oranı göstermiştir. Genel olarak, tüm alanlar zaman içinde büyüme oranlarında benzer bir istikrar göstermekte ve 2020'lere yaklaşırken büyüme oranları düşmektedir.

Şekil 6

Türkiye'de Farklı Araştırma Alanlarındaki Makale Sayısının Artış Oranı (1990-2023)

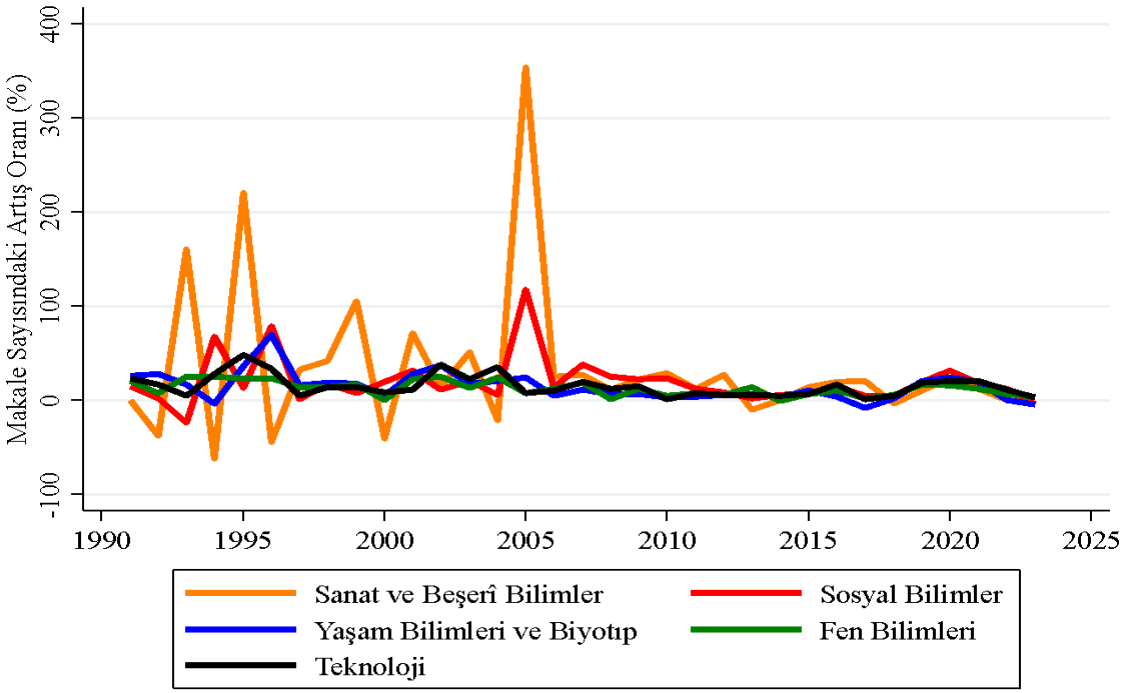

Şekil 7, 1990 yılından 2023 yılına kadar farklı araştırma alanlarındaki Türk makalelerinin dünyadaki payını göstermektedir. Tüm disiplinler yıllar boyunca, özellikle de 2000 ve 2020 yılları arasında dünya paylarında önemli artışlar göstermiştir. Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal, Türkiye'nin küresel katkısındaki en güçlü büyümelerden birini göstermiştir. Bu oran 1990 yılında %0,16 iken 2023 yılında %2,82'ye yükselmiştir. Türkiye'nin Teknolojiye küresel katkısı da istikrarlı bir artış eğilimindedir. Türkiye'nin 1990 yılında %0,21 olan Teknoloji payı, 2023 yılında %2,02'ye ulaşmıştır. Türkiye'nin dünya genelinde Fen Bilimlerindeki payı 1990'da %0,19 iken 2023'te %2,06'ya yükselmiştir. Sosyal Bilimler 1990 yılında dünya genelindeki tüm makalelerin %0,08'i Türkiye'den gelirken, bu oran 2023 yılında %2,08'e yükselmiştir. Sanat ve Beşerî Bilimler 1990 yılında %0,03 gibi çok düşük bir paya sahipken, yıllar içinde kademeli olarak artmış ve 2023 yılında %1,80'e ulaşmıştır. Genel olarak, Türkiye'nin makale sayısı tüm alanlarda önemli ölçüde artmış ve her bir araştırma alanında küresel payını önemli ölçüde yükseltmiştir. Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal ile Teknoloji alanlarındaki büyüme özellikle dikkat çekicidir.

Şekil 7

Farklı Araştırma Alanlarında Türkiye Adresli Makalelerinin Dünyadaki Payı (1990-2023)

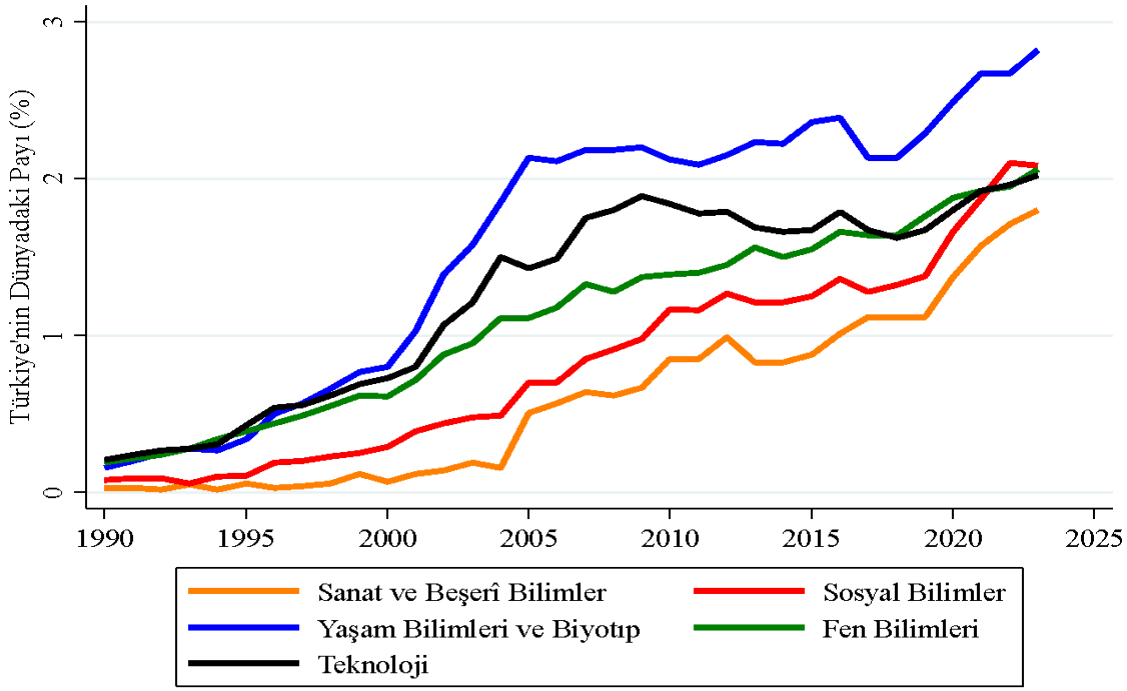

Şekil 8, Türkiye'de 1990-2019 yılları arasında farklı araştırma alanlarındaki TR Dizin'de listelenen makale sayısını göstermektedir. Genel olarak, bazı alanlarda zamanla artış trendi dikkat çekmektedir. Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal kategorisi, özellikle 1995'ten itibaren hızlı bir artış göstermektedir 2000'li yılların başından itibaren diğer disiplinlerle karşılaştırıldığında, bu alanın öneminin giderek arttığı görünmektedir. Fen Bilimleri ve Teknoloji alanlarında da belirgin bir artış vardır; ancak bu alanlar, Yaşam Bilimleri kadar hızlı bir büyüme göstermemiştir. Özellikle 2016 ve 2017 yıllarında Teknoloji kategorisinde önemli bir sıçrama yaşanmıştır. Sosyal Bilimler ve Sanat ve Beşerî Bilimler de belirgin bir artış sergilemiştir. 2000'li yılların ortalarından itibaren sosyal alanlarda da gözlemlenen önemli artışlar vardır.

Şekil 8

Türkiye'de Farklı Araştırma Alanlarında TR Dizin'de Listelenen Makale Sayısı (1990-2019)

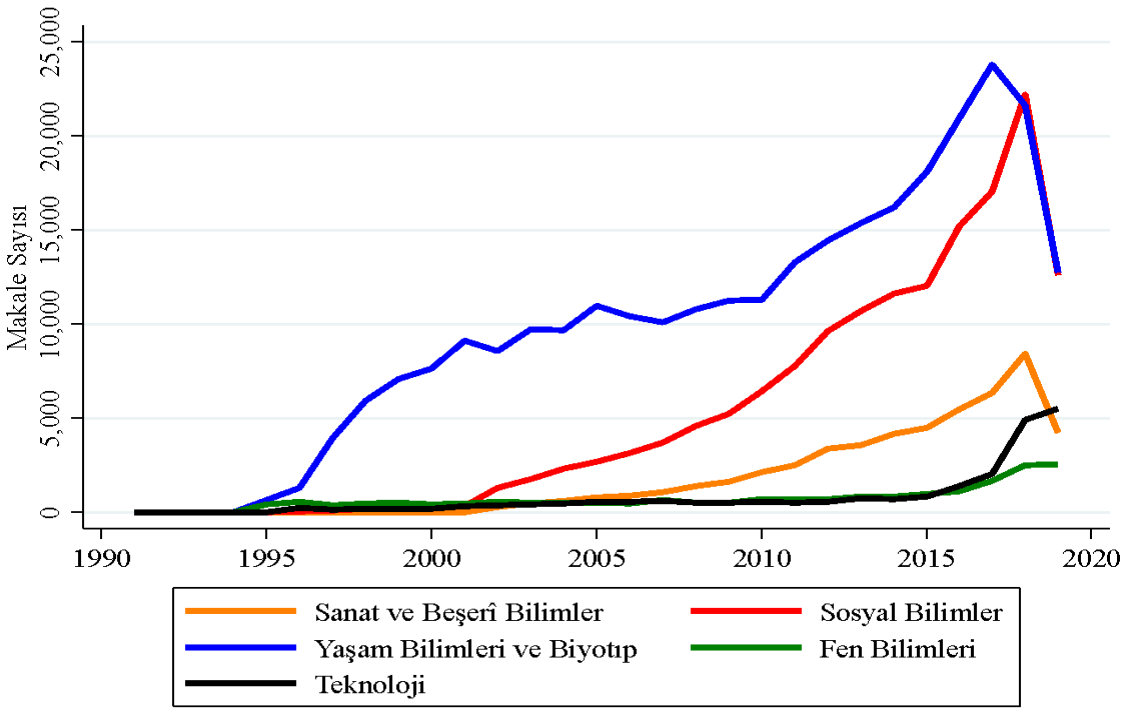

Şekil 9, Türkiye'deki TR Dizin' de listelenen makalelerde araştırma alanlarının payını 1990-2020 yılları arasında göstermektedir. Bu veriler, yıllar içerisinde farklı disiplinlerin makale sayılarını ve oranlarını yansıtarak, akademik araştırma eğilimlerini analiz etmemize olanak tanımaktadır. Özellikle Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal ile Teknoloji alanlarındaki artışlar dikkat çekici bir şekilde öne çıkarken, Sanat ve Beşerî bilimler ile Sosyal Bilimlerin daha düşük olsa da 2000 sonrasında önemli artışlar sergilediği görülmektedir.

Şekil 9

Türkiye'de TR Dizin'de Listelenen Makalelerde Araştırma Alanlarının Payı (1990-2019)

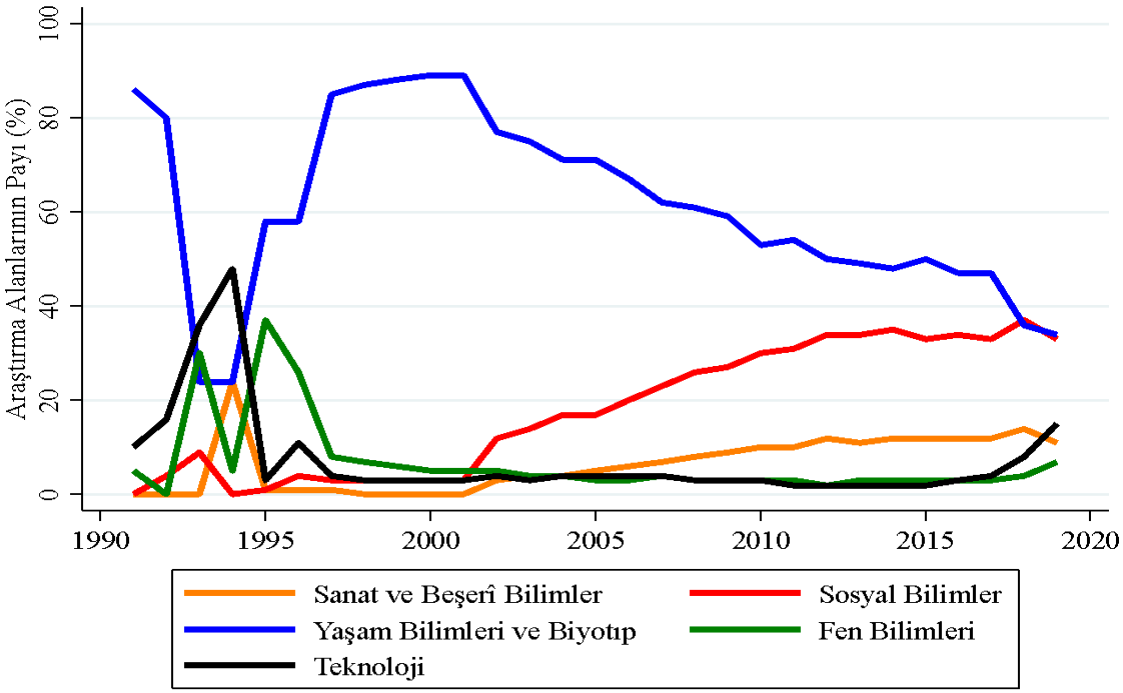

Şekil 10, Türkiye'deki farklı araştırma alanlarındaki TR Dizin' de listelenen makalelerin artış oranını 1990-2019 yılları arasında göstermektedir. Bu verilere göre, yıllar içinde alanlar arasında büyük dalgalanmalar gözlemlenmektedir. Özellikle Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal alanında 1996 ve 2011 yıllarında dikkat çekici artışlar yaşanırken, Sanat ve Beşerî Bilimler ile Sosyal Bilimlerde 2018'de kaydedilen düşüşler, bu disiplinlerin istikrarsız bir büyüme sergilediğini ortaya koymaktadır. Fen Bilimleri ve Teknoloji alanlarında ise belirli yıllarda yüksek artış oranları gözlemlenmiş, özellikle 2016'da Teknolojideki %65'lik artış dikkat çekicidir. Ancak, 2019 yılında birçok alanda negatif artış oranları görülmektedir; bu da araştırma faaliyetlerinin zaman zaman gerileyebileceğini göstermektedir.

Şekil 10

Türkiye'de Farklı Araştırma Alanlarındaki TR Dizin'de Listelenen Makale Sayısının Artış Oranı (1990-2019)

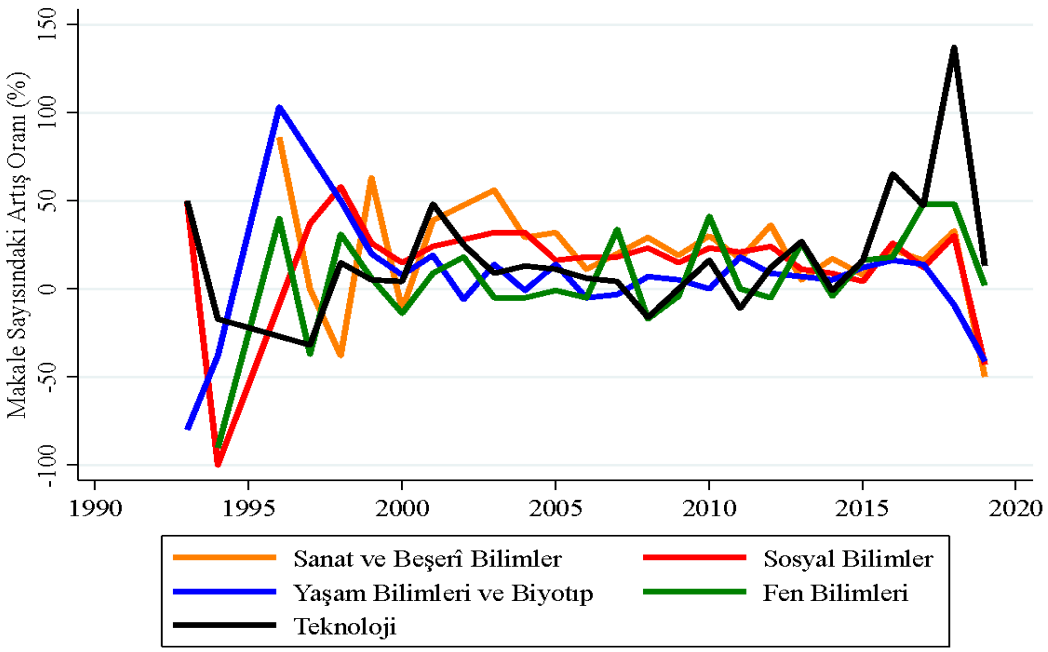

Şekil 1–10 birlikte değerlendirildiğinde, dünyada tüm alanlarda makale sayılarındaki artışın, yükseköğretimin kitleselleşmesi, araştırma üniversitelerinin yaygınlaşması, performansa dayalı akademik değerlendirme sistemleri ve WoS kapsamının genişlemesi gibi unsurlarla yakından ilişkili olduğu söylenebilmektedir. Yaşam Bilimleri ve Biyotıp ile Fen Bilimlerinde büyüme hızının son yıllarda yavaşlaması, bir yandan bu alanlardaki doygunluk ve uzmanlaşma düzeyiyle, diğer yandan da teknoloji ve sosyal bilimler gibi alanlara yönelen yeni araştırma öncelikleriyle bağlantılı görülebilir.

Türkiye için elde edilen bulgular, küresel eğilimlerle genel olarak uyumlu olmakla birlikte, bazı açılardan onlardan ayrışmaktadır. 2000'li yıllarla birlikte yeni üniversitelerin açılması, lisansüstü programların hızla artması ve performans/atama–yükseltme kriterlerinde uluslararası makalelere verilen ağırlık, Türkiye'nin tüm alanlarda makale sayısını ve dünya payını çarpıcı biçimde artırmıştır. Özellikle sosyal bilimler ile sanat ve beşerî bilimlerdeki artış, bu alanların uzun süre görece zayıf kaldığı bir ortamda, son yirmi yılda hızla güçlendiğini göstermektedir. Öte yandan hem dünyada hem Türkiye'de makale sayısındaki artışa rağmen, payların zaman içinde yeniden dağıldığı; Yaşam Bilimleri ve Fen Bilimlerinin göreli pay kaybederken, teknoloji ve sosyal bilimlerin hem küresel hem ulusal ölçekte daha görünür hale geldiği anlaşılmaktadır. Bu durum, araştırma gündeminin iklim krizi, dijital dönüşüm, sosyal eşitsizlikler ve yönetişim gibi yeni sorun alanlarına doğru kaymasıyla da uyumludur.

2.4.2. Bildiriler

Şekil 11, dünyadaki 1990 yılından 2023 yılına kadar farklı araştırma alanlarındaki bildiri sayılarını göstermektedir. Teknoloji alanındaki bildiriler 2000 ve 2017 yılları arasında önemli ölçüde artarak 2017 yılında 552.442 ile zirveye ulaşmıştır. Ancak, bu alanda 2020'den bu yana keskin bir düşüş yaşanmış ve bildiri sayısı 2023'te 200.231'e düşmüştür. Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal alanındaki bildiriler önemli ölçüde artarak 2019 yılında 511.836 yayınla zirve yapmıştır. Alan, 2020'deki düşüşe rağmen 2022 ve 2023'te nispeten hızlı bir toparlanma göstermiştir. Fen Bilimleri alanı da daha yüksek sayıda bildiri sunmaya devam etmiş, ancak bunlar 2020'den itibaren önemli ölçüde azalmıştır. Sosyal Bilimler 2016 yılına kadar istikrarlı bir büyüme göstermiş ve 90.914 bildiri ile zirve yapmıştır. Ancak 2020 yılında keskin bir düşüş yaşanmış ve bunu takip eden yıllarda bildiri sayılarında istikrarlı bir azalma görülmüştür. Sanat ve Beşerî Bilimler alanındaki bildiri sayısı, 2000-2019 yılları arasında 3.000 ila 10.500 arasında dalgalanarak diğer alanlara kıyasla nispeten düşük kalmıştır.

Şekil 11

Farklı Araştırma Alanlarında Dünyadaki Bildiri Sayısı (2000-2023)

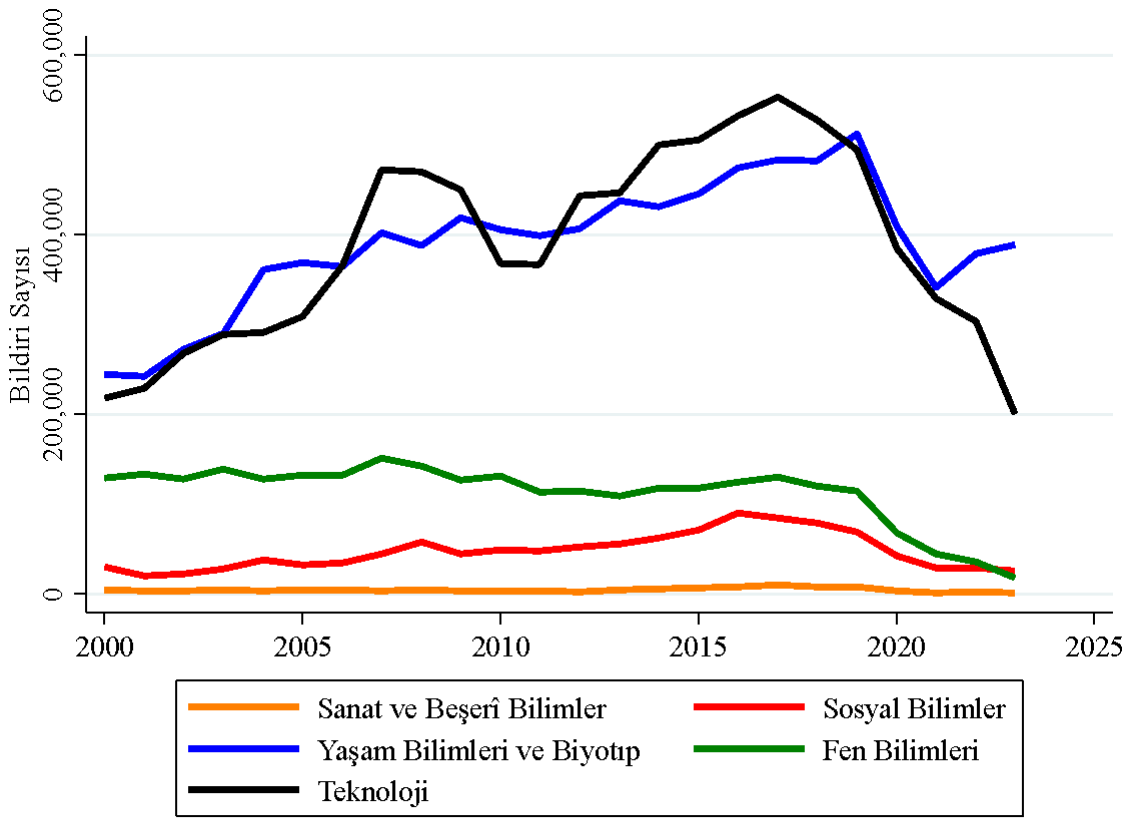

Şekil 12, 2000-2023 yılları arasında dünyadaki bildirilerde araştırma alanlarının payını göstermektedir. Yaşam Bilimleri ve Biyotıp, 2023 yılında %61'e ulaşarak en büyük paya sahip olmuştur. 2020 sonrasında bu alanda önemli bir artış yaşanmıştır. Teknolojinin payı 2000 yılında %35'ten başlayarak 2017 yılında %44'e yükselmiş, ancak 2023 yılında %32'ye düşmüştür. Son yıllarda teknolojide bir düşüş yaşanmıştır. 2000 yılında %21 olan Fen Bilimlerinin payı istikrarlı bir şekilde azalarak 2023 yılında %3'e düşmüştür. 2000 yılında %5 olan Sosyal Bilimlerin bu alandaki payı 2023 yılında %4'e gerilemiştir ve genel olarak sabittir. Diğer alanlarla karşılaştırıldığında, sosyal bilimler nispeten küçük bir paya sahiptir. Sanat ve Beşerî Bilimler 2000 yılında %1'lik bir payla başlamış ve 2023 yılına kadar genel olarak %1'in altında kalmıştır.

Şekil 12

Dünyadaki Bildirilerde Araştırma Alanlarının Payı (2020-2023)

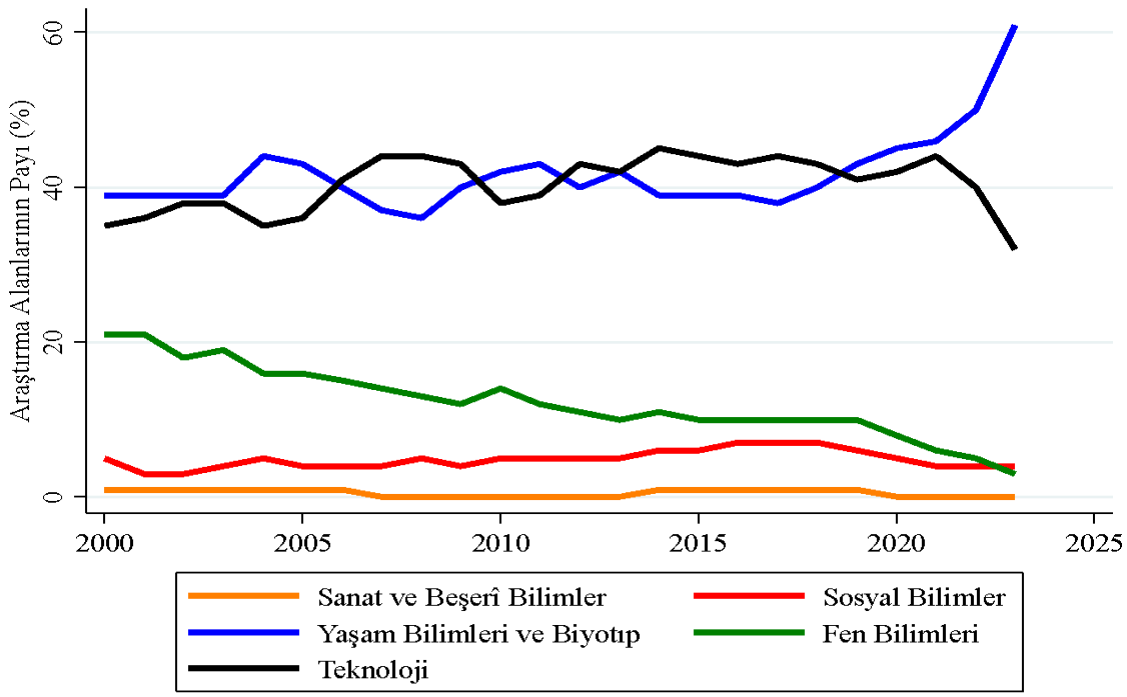

Şekil 13, 1990 ve 2023 yılları arasında farklı araştırma alanlarında dünyadaki bildiri sayısının artış oranını göstermektedir. Sanat ve Beşerî Bilimlerde, 2007 ve 2009 yıllarında büyük düşüşler yaşanmış ve 2023 yılında %51,43'lük bir düşüş kaydedilmiştir. Sosyal Bilimler de 2000'li yılların başında büyüme göstermiş, ancak özellikle 2020'den sonra istikrarlı bir düşüş yaşamıştır. Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal genel olarak pozitif büyüme göstermiş ancak 2020 ve 2021'de %20 ve %16 oranında gerilemiştir. Fen Bilimleri ve Teknoloji ise 2020'den sonra büyük gerilemeler yaşamış, bu iki alandaki artış oranları özellikle 2023'te sırasıyla %50 ve %34 oranında düşmüştür.

Şekil 13

Farklı Araştırma Alanlarında Dünyadaki Bildiri Sayısının Artış Oranı (2000-2023)

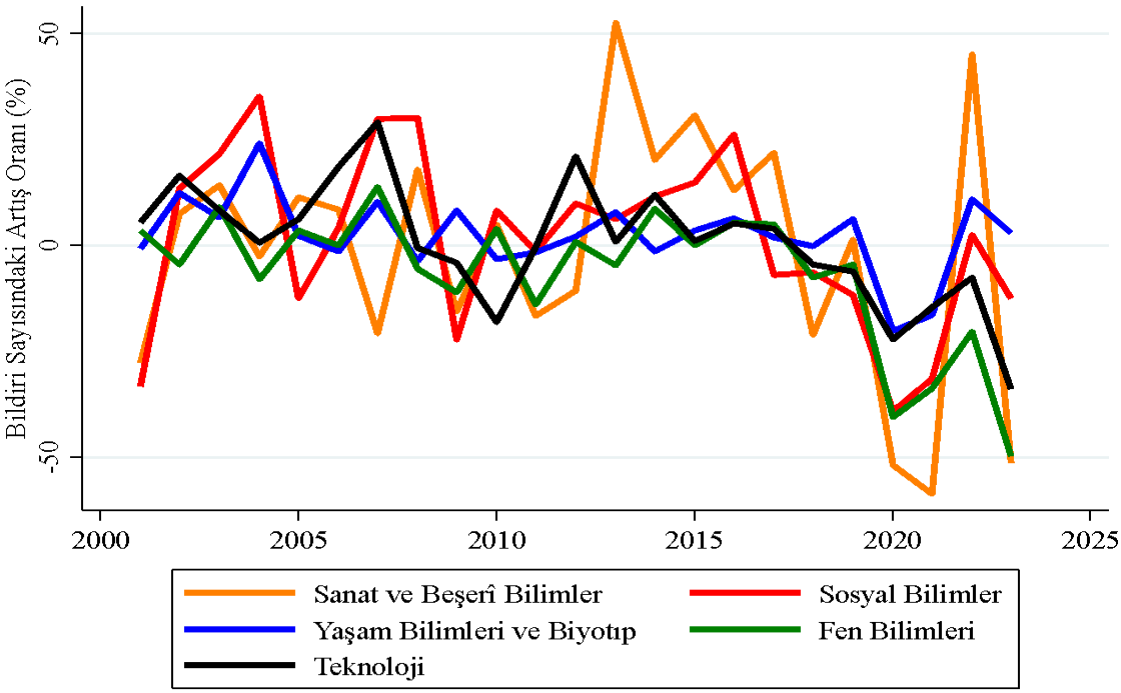

Şekil 14, 1990 yılından 2023 yılına kadar farklı araştırma alanlarında Türkiye'deki bildiri sayılarını göstermektedir. Şekildeki veriler beş ana disipline ayrılmıştır. Sanat ve Beşerî Bilimler dışındaki tüm disiplinler 2015 yılına kadar yükselen, sonrasında ise azalan eğilimler göstermektedir. Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal, dönem boyunca en yüksek sayıda bildiriye sahip olmuştur. Teknoloji alanındaki bildiri sayılarında önemli dalgalanmalar olmuştur. Fen Bilimleri alanındaki bildiri sayısı genel olarak sabit kalmıştır. Sosyal Bilimler alanındaki bildiri sayısı zaman içinde dalgalanmaktadır. 2000'de 99 olan bildiri sayısı 2015'te 2.186'ya ulaşmıştır. Ancak 2016-2022 yılları arasında bir düşüş yaşanmış ve 2023 yılında 666'ya ulaşmıştır. Sanat ve Beşerî Bilimler alanı diğer alanlara kıyasla en düşük makale sayısına sahiptir.

Şekil 14

Türkiye'deki Farklı Araştırma Alanlarındaki Bildiri Sayısı (2000-2023)

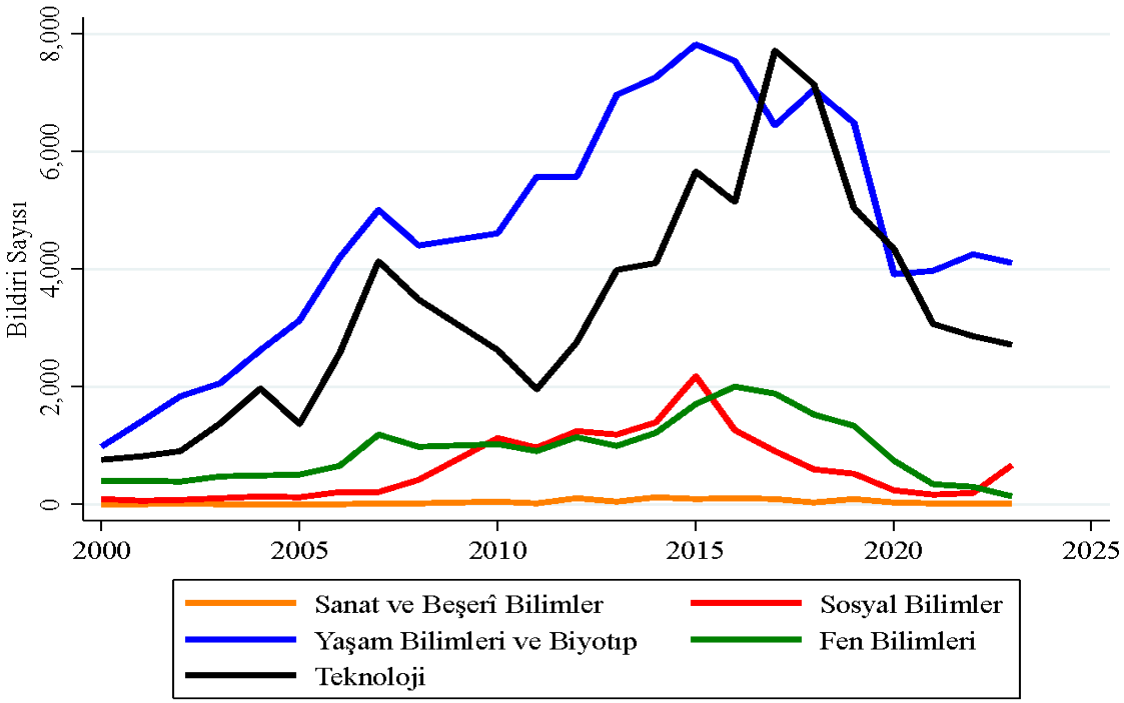

Şekil 15, 2000-2023 yılları arasında Türkiye'deki bildirilerde araştırma alanlarının payını göstermektedir. Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal, tüm araştırma alanları arasında en yüksek paya sahiptir. Bu alanın payı 2000 yılında %44 iken, 2023 yılında %54'e yükselmiştir. Teknoloji alanı, işlemlerdeki payında kayda değer bir artış göstermiştir. Teknoloji alanının payı 2000 yılında %34 iken, 2023 yılında %36'ya yükselmiştir. Fen Bilimler alanı daha düşük bir bildiri payına sahipti. Fen bilimlerin payı 2000 yılında %18 idi. 2023 yılına gelindiğinde bu pay %2'ye düşmüştür. Bu düşüş, araştırma önceliklerinin değiştiğine veya diğer alanlar lehine Fen Bilimlerine verilen önemin azaldığına işaret ediyor olabilecektir. Sosyal Bilimler, bildirilerin payında dalgalanmalar yaşamıştır. 2000 yılında %4 olan pay zaman içinde azalarak 2021 yılında %2'ye ulaşmıştır. Ancak 2023 yılında %9'a yükselmiştir. Bu, sosyal araştırmalara artan ilginin bir işareti olabilecektir. Sanat ve Beşerî Bilimler, veri setinde sürekli olarak düşük bir paya sahip olmuştur. 2000'den 2023'e kadar bu alanın payı %0'dır ve bu da Türkiye'de akademik araştırmaların bu alanda çok düşük olduğunu göstermektedir.

Şekil 15

Türkiye'deki Bildirilerde Araştırma Alanlarının Payı (2000-2023)

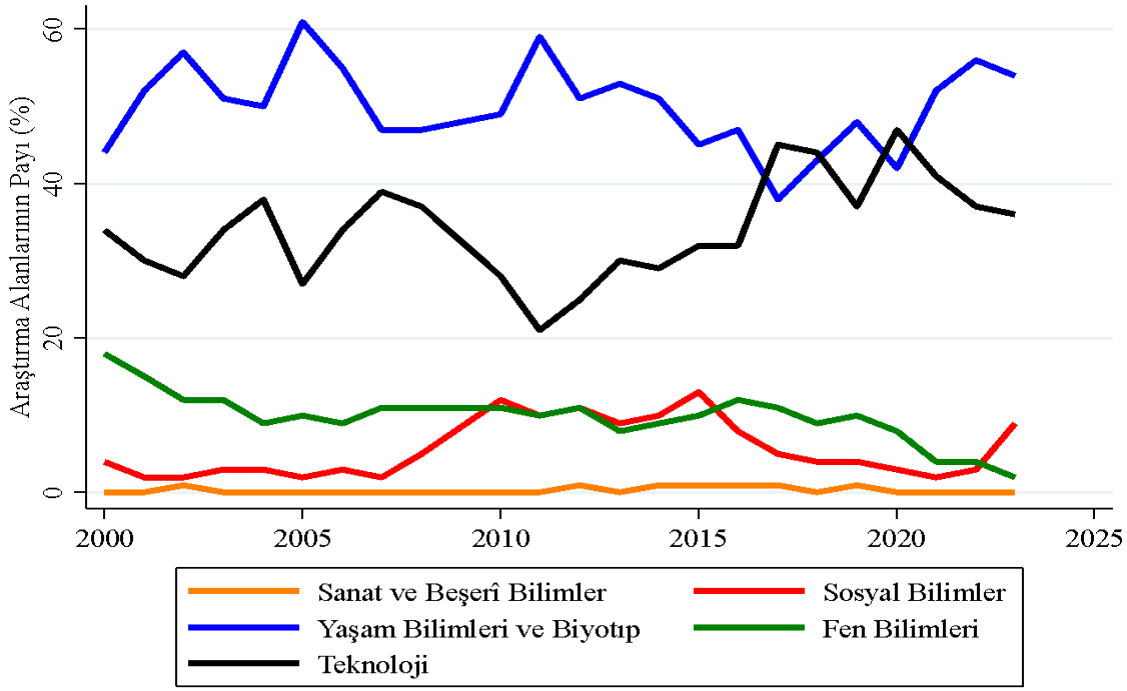

Şekil 16, 1990 ve 2023 yılları arasında Türkiye'de farklı araştırma alanlarındaki bildiri sayısının artış oranını göstermektedir. Genel olarak, yıllar arasında büyük dalgalanmalar görülmektedir. Sanat ve Beşerî Bilimler 2001 yılında %400 gibi yüksek bir artış göstermiş ancak sonraki yıllarda çoğunlukla negatif büyüme oranlarıyla karşılaşmıştır. Sosyal Bilimler 2023'te %230'luk bir artışla özellikle dikkat çekerken, bu alandaki artış oranları yıllar içinde dalgalanmıştır. Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal çoğunlukla pozitif büyüme oranlarına sahip olsa da 2016, 2017, 2019, 2020 ve 2023 yıllarında düşüşler yaşamıştır. Fen Bilimleri genellikle düşük veya negatif artış oranları sergilemiştir. Teknoloji alanı 2006 yılında %88 gibi yüksek bir artış oranı göstermiş, ancak sonraki yıllarda dalgalanmalar yaşamıştır. 2023 yılına gelindiğinde, Sosyal Bilimler dışındaki çoğu alan düşük veya negatif artış oranlarına sahip olmuştur.

Şekil 16

Türkiye'de Farklı Araştırma Alanlarındaki Bildiri Sayısının Artış Oranı (2000-2023)

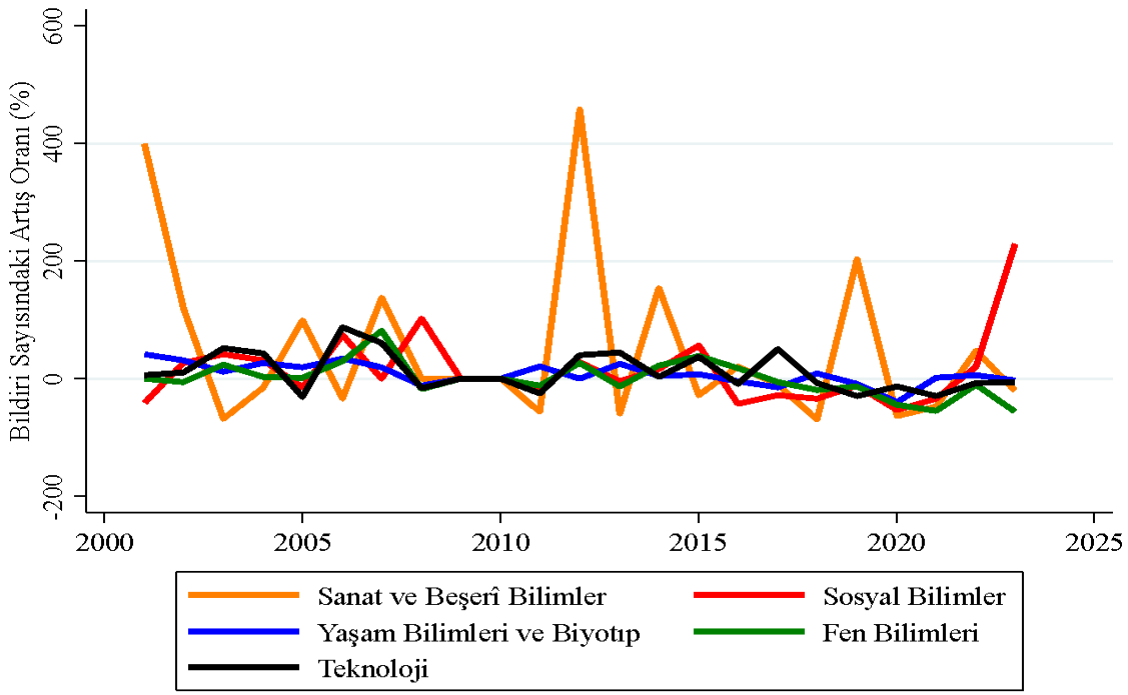

Şekil 17, 1990 yılından 2023 yılına kadar farklı araştırma alanlarındaki Türkiye adresli bildirilerin dünyadaki payını göstermektedir. Türkiye'nin Sanat ve Beşerî Bilimlerdeki payı 2012 yılında %3,67'ye, 2023 yılında ise %1,71'e yükselmiştir. Sosyal Bilimlerde Türkiye'nin payı 2010 yılında %2,32 iken 2023 yılında %2,56'ya yükselmiştir. Türkiye'nin Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal alanındaki payı genel olarak %1 civarında seyretmiş ve 2007 yılında %1,24 ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Fen Bilimler alanında Türkiye'nin katkısı 2016 yılında %1,60'a yükselmiş, ancak 2023 yılında %0,76'ya gerilemiştir. Teknoloji alanında Türkiye'nin payı 2007'de %0,87'den 2023'te %1,36'ya yükselmiştir. Genel olarak, Türkiye'nin ilerlemelere katkısı özellikle Sosyal Bilimler ve Teknolojide artarken, diğer alanlarda dalgalanmalar gözlenmiştir.

Şekil 17

Farklı Araştırma Alanlarında Türkiye Adresli Bildirilerin Dünyadaki Payı (2000-2023)

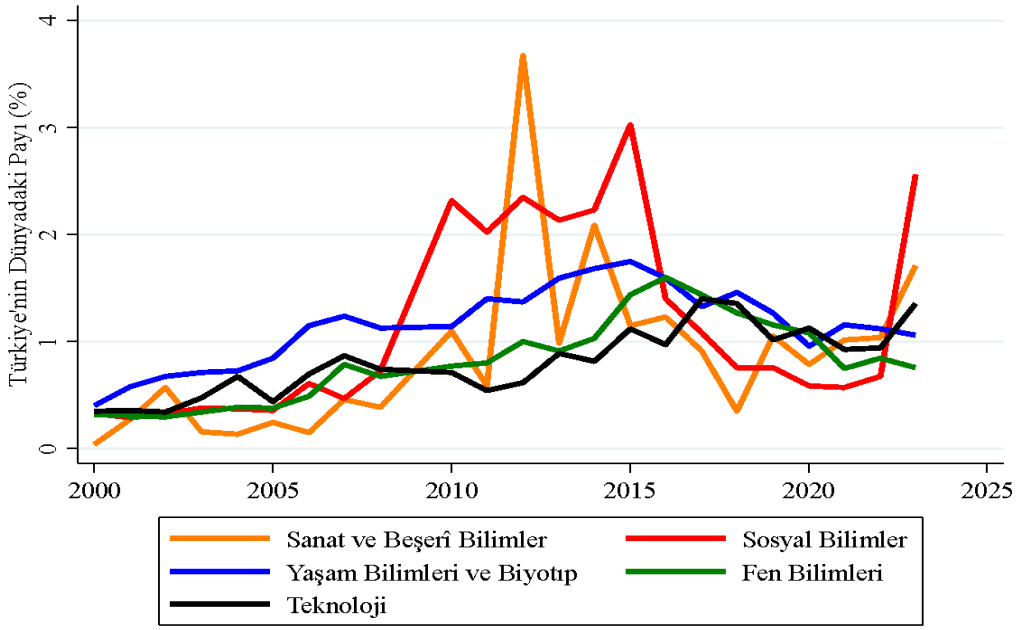

2000–2023 döneminde bildiriler için gözlenen eğilimler, makale eğilimlerinden belirgin biçimde ayrışmaktadır. Dünya genelinde özellikle teknoloji ve Fen Bilimleri alanlarında 2000'ler ve 2010'ların ortasına kadar hızlı artışlar görülürken, 2015 sonrasında ve özellikle 2020 sonrası dönemde bildirilerin birçok alanda keskin bir azalma eğilimine girdiği dikkat çekmektedir. Bu gerileme, birkaç faktörle açıklanabilir: (i) WoS ve benzeri veri tabanlarında konferans bildirilerinin kapsama ve sınıflandırma ölçütlerinde yapılan değişiklikler, (ii) kurumsal değerlendirme ve teşvik sistemlerinde dergi makalelerinin bildirilerden daha yüksek ağırlık kazanması, (iii) COVID-19 pandemisi nedeniyle 2020–2021'de pek çok yüz yüze konferansın iptali ya da çevrim içi formata geçmesi ve bu süreçte bildirilerin daha sınırlı şekilde tam metin olarak yayımlanması gibi unsurlar, bildirilerdeki düşüşü tetiklemiş görünmektedir.

Türkiye verileri de bu küresel eğilimle büyük ölçüde paralellik göstermektedir. 2000'ler ve 2010'ların ortasına kadar bildiriler, özellikle sosyal bilimler ve teknoloji alanlarında araştırmacılar için önemli bir üretim kanalı olmuş; 2015 civarında zirveye ulaşmıştır. Ancak daha sonra hem Türkiye'deki teşvik ve atama kriterlerinde uluslararası dergi makalelerine verilen önemin artması hem de konferans ve sempozyumların yayın politikalarındaki değişimler sonucunda, bildirilerin göreli cazibesi azalmıştır. 2020 sonrası dönemde pandeminin etkisiyle dünya genelindeki düşüşe benzer bir daralma Türkiye için de gözlenmektedir. Dolayısıyla makale sayısındaki artış ile bildiri sayısındaki azalış, çelişkili değil; akademik üretimin ağırlık merkezinin konferans bildirilerinden hakemli dergi makalelerine doğru kaydığını gösteren birbirini tamamlayıcı iki eğilim olarak okunmalıdır.

2.4.3. Kitap Bölümleri

Şekil 18, 2000 yılından 2023 yılına kadar çeşitli araştırma alanlarındaki kitap bölümlerinin sayısını göstermektedir. Başlangıçta, toplam bölüm sayısı nispeten mütevazıydı, ancak 2003'ten itibaren, özellikle Sosyal Bilimler ve Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal alanlarında büyük artışlar oldu. En yüksek yıl, 310.000'den fazla bölümün yayınlandığı 2017 gibi görünmektedir. Bu dönem boyunca, özellikle 2000'li yılların ortalarında Sosyal Bilimler sürekli olarak en büyük paya sahip olurken, Yaşam Bilimleri de özellikle 2010'lu yılların sonlarında önemli bir büyüme göstermiştir. Buna karşılık, Teknoloji alanındaki fasılların sayısı dalgalanmalar yaşamış, 2016 yılında zirve yapmış ancak sonraki yıllarda düşüş göstermiştir. 2023 yılına gelindiğinde genel eğilim, özellikle Sosyal Bilimler ve Yaşam Bilimlerinde önceki zirvelerden kademeli bir düşüşe işaret etmekte, bu da finansman kısıtlamaları veya akademik önceliklerin değişmesi gibi araştırma çıktılarının sürdürülmesinde olası zorluklara işaret etmektedir. Genel olarak veriler, değişen toplumsal ihtiyaçları ve akademik disiplinlerin son yirmi yılda geçirdiği evrimi yansıtarak küresel araştırmanın dinamik yapısının altını çizmektedir.

Şekil 18

Dünyadaki Farklı Araştırma Alanlarındaki Kitap Bölümlerinin Sayısı (2000-2023)

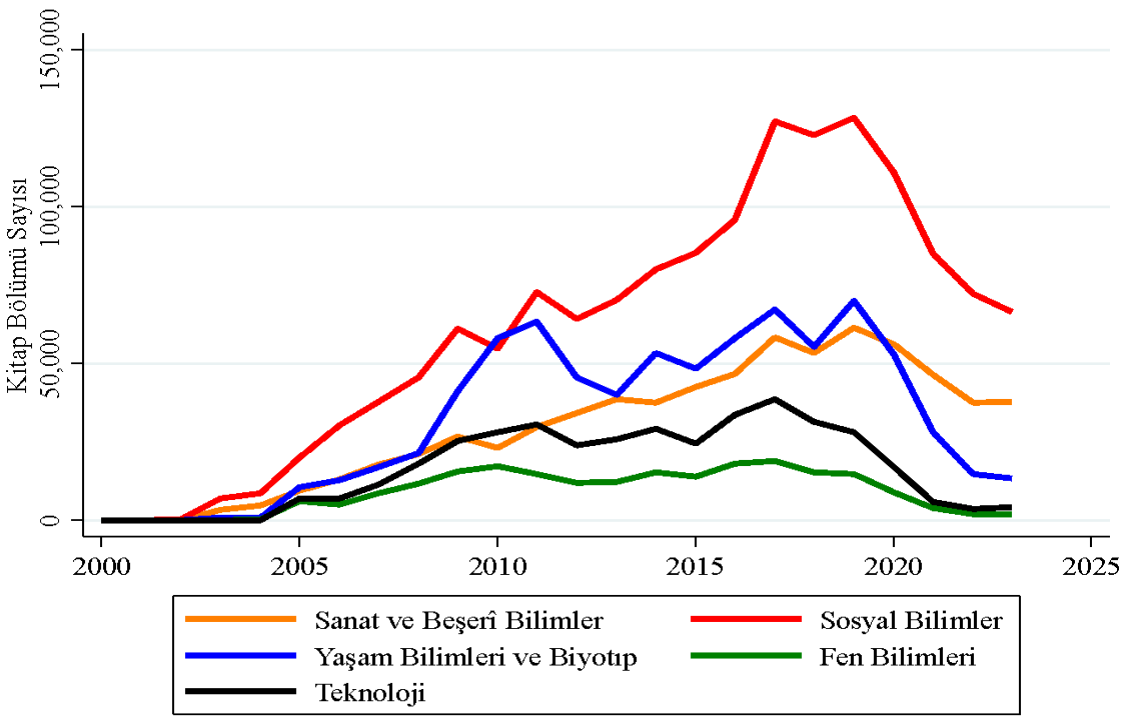

Şekil 19, 2000-2023 yılları arasında dünya genelinde kitap bölümlerindeki araştırma alanlarının dağılımını göstermektedir. Sosyal Bilimler en büyük paya sahip alan olmuştur.

Özellikle 2002 (78%) ve 2022 (56%) gibi yıllarda büyük bir artış gösteriyor. Sanat ve Beşerî Bilimler alanının payı zamanla artış göstermiş, 2023'te %31 ile zirveye ulaşmıştır. Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal başlangıçta düşükken 2009-2012 arasında artış göstermiş (%24-%32) ve son yıllarda tekrar azalmaya başlamıştır (%11 - 2023). Fen Bilimleri ve Teknoloji payı, her iki alanda da yıllar içinde dalgalanmalar yaşanmış ve bu alanlar genellikle diğer dört alanın arkasında kalmıştır. Özellikle Fen Bilimleri %37 ile 2000 yılında zirve yaparken, 2023'te %1,56'ya kadar düşmüştür.

Şekil 19

Dünyada Kitap Bölümlerindeki Araştırma Alanlarının Payı (2000-2023)

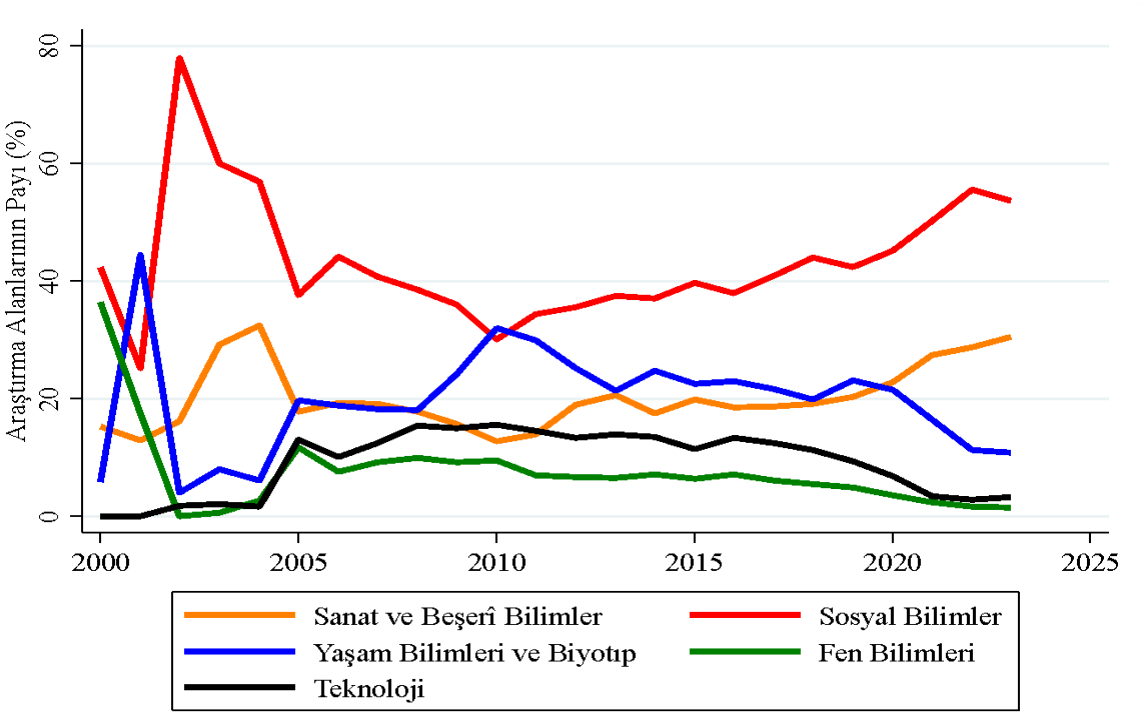

Şekil 20, 2000-2023 yılları arasında dünyada farklı araştırma alanlarındaki kitap bölümlerinin yıllık artış oranlarını göstermektedir. Sosyal Bilimler ve Sanat ve Beşerî Bilimler genellikle pozitif artışlar göstermiştir, özellikle 2002 ve 2003 yıllarında. 2002'de Sosyal Bilimler %658'lik, Sanat ve Beşerî Bilimler ise %209'luk büyük artışlar göstermiştir. Ancak, 2020'den sonra her iki alanda da artış oranlarında düşüşler yaşanmıştır. Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal 2001'de büyük bir artış (%850) göstermiş, ancak daha sonraki yıllarda büyük dalgalanmalar olmuştur. Örneğin, 2021 ve 2022'de %47'lik düşüşler olmuştur. Fen Bilimleri dalgalı bir seyir izlemekte olup, 2001 ve 2002'de negatif artış oranları görmüş, 2003'te %0 büyüme yaşanmıştır. 2004'te büyük bir sıçrama (%469) kaydedilmiş, ancak 2020'den itibaren keskin düşüşler yaşanmıştır. Teknoloji alanındaki büyüme de oldukça dalgalı olmuştur.

2003'te %3125'lik devasa bir artış yaşanmış, ancak son yıllarda bu büyüme oranı 2020'den itibaren sürekli olarak negatif olmuştur.

Şekil 20

Dünyada Farklı Araştırma Alanlarındaki Kitap Bölümü Sayısının Artış Oranı (2000-2023)

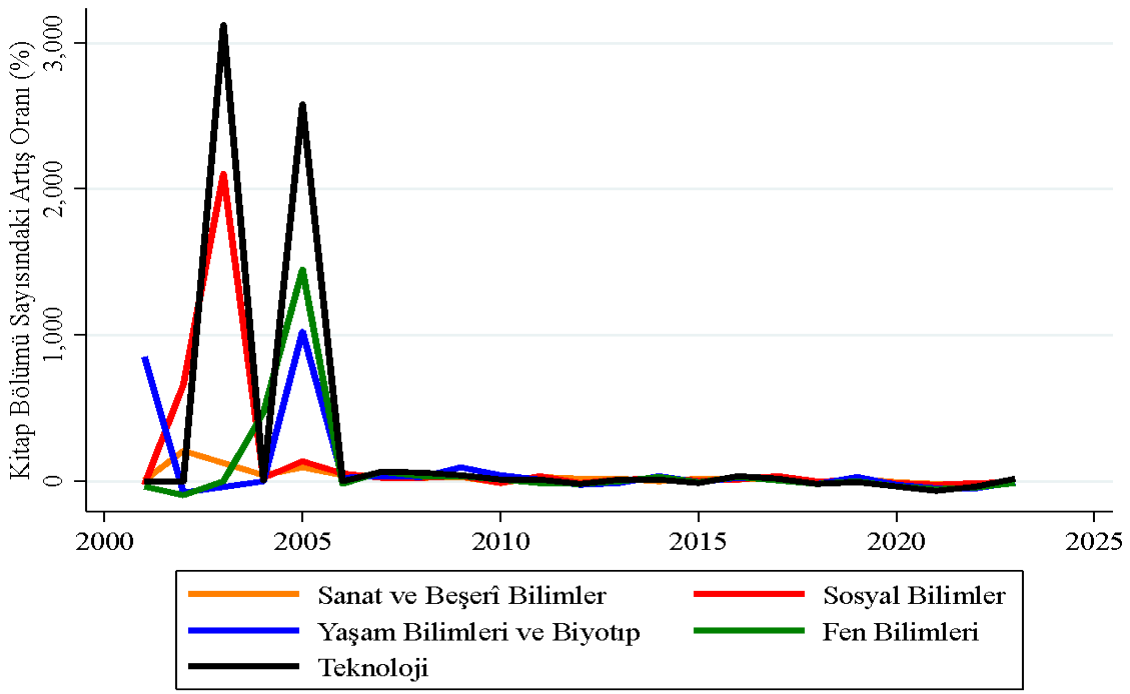

Şekil 21, 2000-2023 yılları arasında Türkiye'de çeşitli araştırma alanlarında kitap bölümlerinin sayısını göstermektedir. Özellikle Sosyal Bilimler ve Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal alanlarındaki kitap bölümlerinin sayısında belirgin bir artış görülmekte ve bu artış 2016 yılı civarında zirveye ulaşmaktadır. Bununla birlikte, son yıllarda özellikle Sosyal Bilimler ve Teknoloji alanlarında kitap bölümü üretiminde bir düşüş görülmektedir.

Şekil 21

Türkiye'de Farklı Araştırma Alanlarındaki Kitap Bölümlerinin Sayısı (2000-2023)

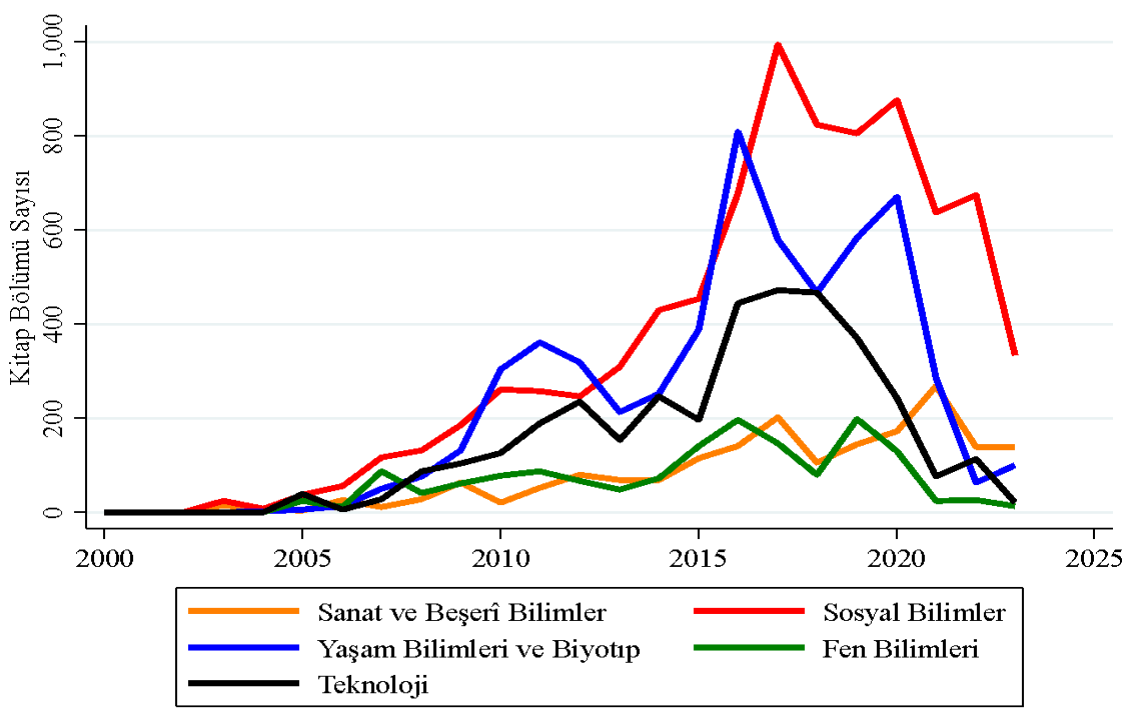

Şekil 22, 2000-2023 yılları arasında Türkiye'de kitap bölümlerindeki araştırma alanlarının dağılımını göstermekte ve birkaç temel eğilimi ortaya koymaktadır. Başlangıçta, Sosyal Bilimler ve Sanat ve Beşerî Bilimler, özellikle ilk yıllarda bölümlerin önemli bir kısmını oluşturarak alana hâkimdir. Zaman içinde, Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal, sağlıkla ilgili araştırmalara artan bir odaklanmayı yansıtacak şekilde, 2010'ların ortalarında zirveye ulaşarak paylarında kademeli bir artış görmektedir. Bununla birlikte, Teknoloji alanındaki fasılların oranı dalgalanmakta ve dönem boyunca nispeten düşük kalmaktadır. Özellikle, 2021 ve 2022 yıllarında Sosyal Bilimlerin payında önemli bir artış görülmekte, bu da bu alana olan ilginin veya yatırımın yeniden canlandığını göstermektedir. 2023 yılına gelindiğinde, Sosyal Bilimler hala güçlü bir konuma sahipken, Sanat ve Beşerî Bilimler ile Yaşam Bilimleri de kayda değer paylarını korumakta ve araştırma katkılarında daha dengeli bir manzaraya işaret etmektedir.

Şekil 22

Türkiye'de Kitap Bölümlerindeki Araştırma Alanlarının Payı (2000-2023)

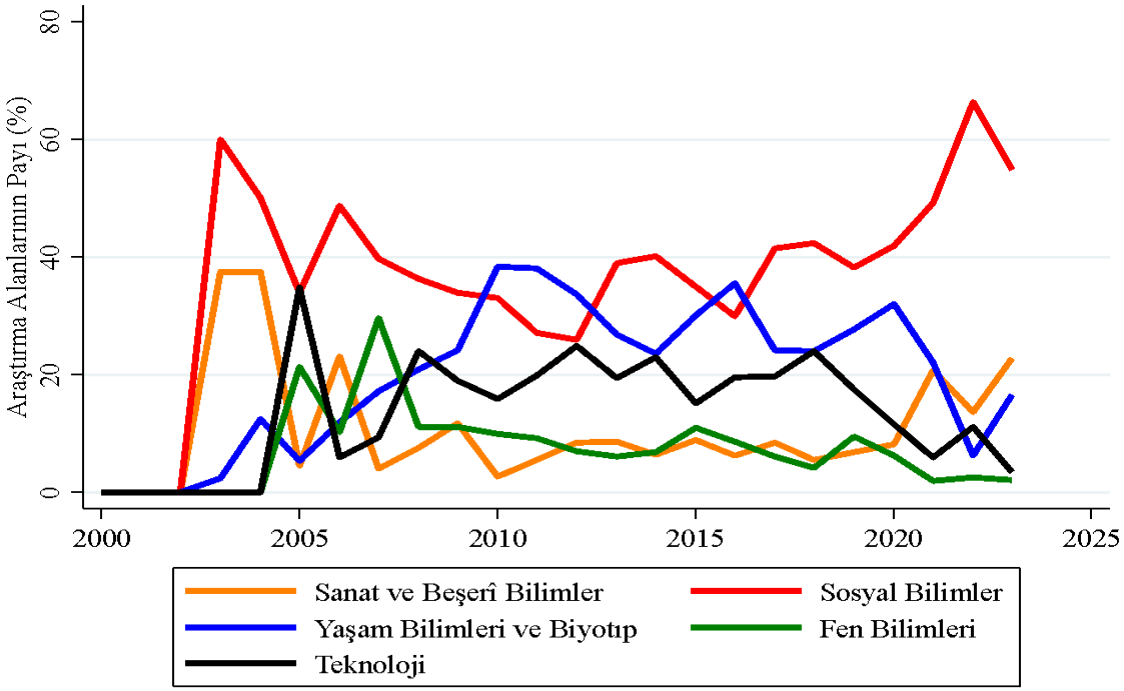

Şekil 23, 2000-2023 yılları arasında Türkiye'deki çeşitli araştırma alanlarındaki kitap bölümlerinin büyüme oranlarını sunmakta ve akademik çıktıdaki önemli dalgalanmaları ortaya koymaktadır. Başlangıçta, 2000'li yılların başında başta Sanat ve Beşeri Bilimler ile Sosyal Bilimler olmak üzere birçok alanda keskin düşüşler yaşanmıştır. Ancak 2005 yılına gelindiğinde, Sosyal Bilimlerde %375'lik bir artışla dramatik bir canlanma kaydedilmiştir. Sonraki yıllarda da dalgalanma devam etmiş, özellikle 2006 ve 2007 yıllarında Yaşam Bilimleri ve Biyomedikal alanında %130'u aşan büyüme oranlarıyla önemli artışlar kaydedilmiştir. Buna karşılık, Teknoloji bu yıllarda negatif büyüme göstererek sınırlı bir genişlemeye işaret etmiştir. 2010'ların ortalarında, özellikle 2016'da %107'nin üzerinde kayda değer bir artışla zirveye ulaşan Yaşam Bilimlerinde nispeten istikrarlı bir büyüme görüldü. Ancak 2018'den itibaren Sosyal Bilimler ve Teknoloji de dâhil olmak üzere birçok alanda önemli düşüşler yaşanmıştır. Yaşam Bilimleri 2023'te biraz toparlansa da sonraki yıllar çoğu alan için bu aşağı yönlü gidişatı sürdürmüştür.

Şekil 23

Türkiye'de Farklı Araştırma Alanlarındaki Kitap Bölümü Sayısının Artış Oranı (2000-2023)

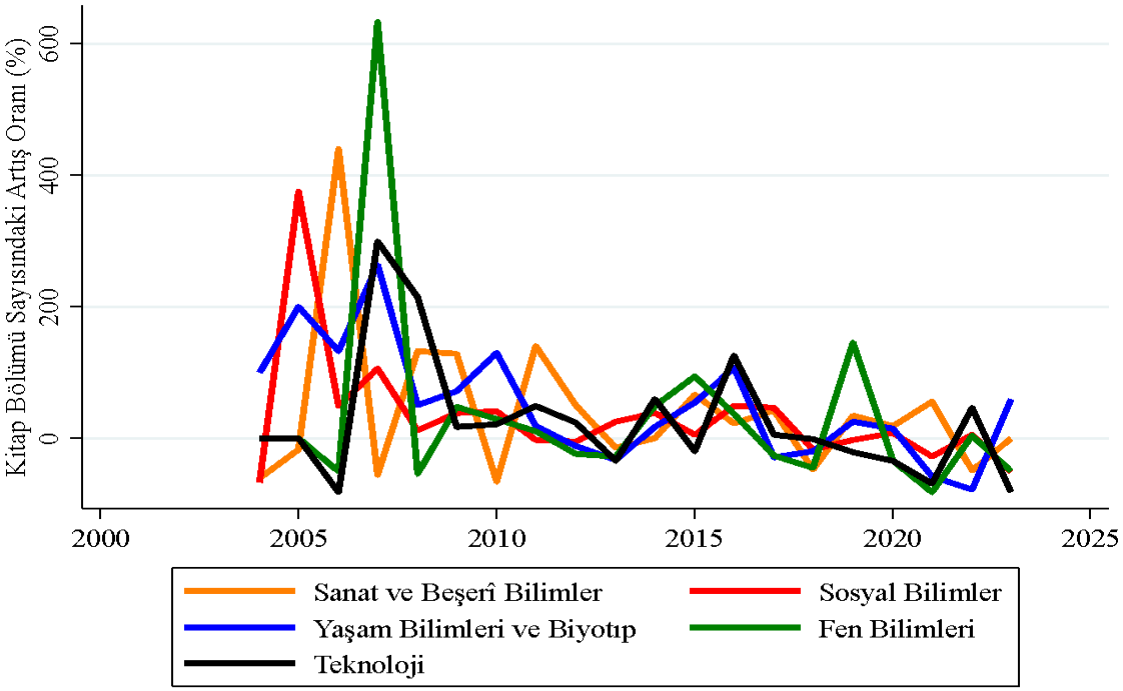

Şekil 24, 2000-2023 yılları arasında Türkiye adresli kitap bölümlerinin dünyadaki farklı araştırma alanlarında ne kadar paya sahip olduğunu göstermektedir. Türkiye, 2000'li yılların başından itibaren dünya çapındaki kitap bölümlerine olan katkısını önemli ölçüde artırmıştır. Özellikle Teknoloji ve Sosyal Bilimler alanlarındaki pay artışı dikkat çekmektedir. Teknoloji alanı 2016'dan itibaren Türkiye'nin dünya genelindeki en güçlü olduğu alanlardan biri olmuştur. 2016 yılında %1,32, 2020'de %1,43 ve 2022'de %3,07 gibi önemli bir paya ulaşmıştır. Sosyal Bilimler alanı, Türkiye'nin istikrarlı büyüme gösterdiği bir diğer önemli alandır. 2020 yılında %0,79'a kadar yükselmiş, 2022'de ise %0,93 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Fen Bilimleri ve Yaşam Bilimleri gibi diğer alanlarda da büyüme olmasına rağmen, bu büyüme genellikle daha dalgalı bir seyir izlemiştir.

Şekil 24

Farklı Araştırma Alanlarında Türkiye Adresli Kitap Bölümlerinin Dünyadaki Payı (2000-2023)

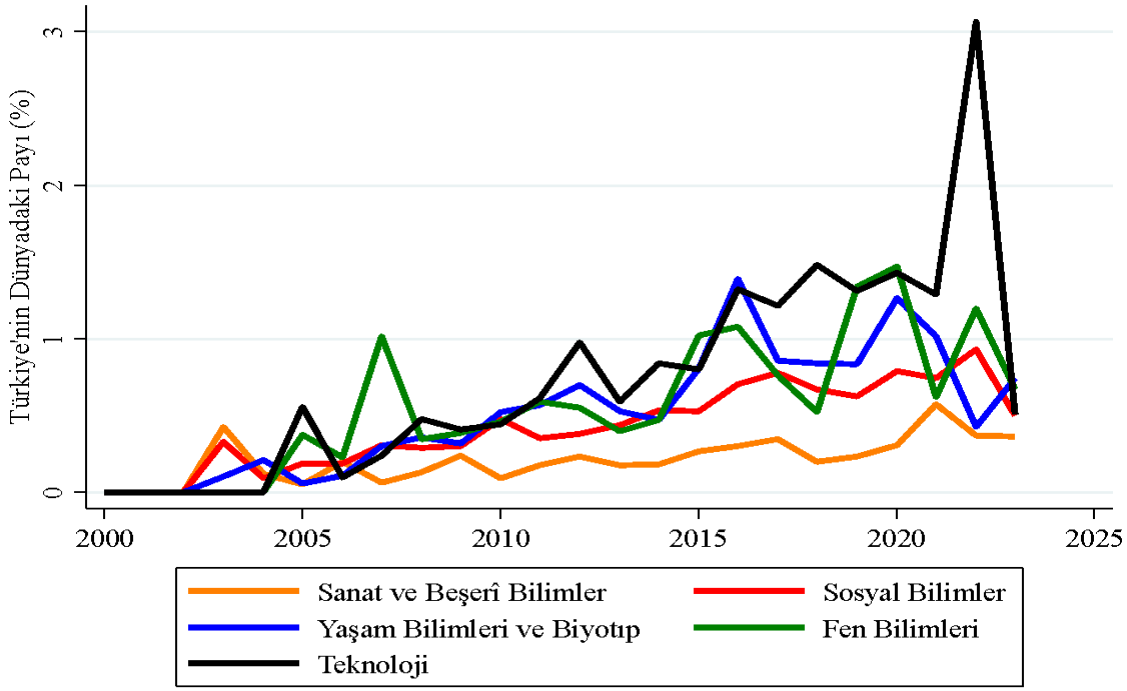

2.4.4. Sosyal Bilimlerinin Dünyada ve Türkiye'de Yeri

Bu alt bölümde, önceki kısımlarda alanlar bazında ortaya konulan bulgular, bu kez sosyal bilimler özelinde dünya–Türkiye karşılaştırması çerçevesinde ele alınmaktadır. Amaç, sosyal bilimlerde yayın hacminin zaman içindeki seyrini, farklı yayın türleri (makale, bildiri, kitap ve kitap bölümü) açısından karşılaştırmalı olarak ortaya koymak ve Türkiye'nin küresel eğilimlere hangi ölçüde yaklaştığını ya da onlardan ne yönde ayrıştığını göstermektir.

Bu genel çerçeve ışığında, Şekil 25, 1980-2023 döneminde dünyada sosyal alanlardaki yayınlarının sayısını göstermektedir. 1980 yılında 68.316 makale yayınlanmışken, bu sayı 2020 yılında 425.238'e ulaşmıştır. Bildiri metinleri ve kitaplar da benzer bir artış göstermiş, özellikle 2007-2016 yılları arasında bildiri metinleri ve kitap bölümlerinde önemli bir artış olmuştur. 2009 yılında bildirilerde 66.516 ile zirve yaşanırken, 2016 yılında kitap ve kitap bölümlerinde 95.201 yayın yapılmıştır. Bununla birlikte, 2021'den itibaren genel bir düşüş yaşanmış ve 2023'te hem makale hem bildiri hem de kitap bölümlerinde kayda değer bir azalma olmuştur.

Şekil 25

Dünyada Sosyal Bilimler Alanındaki Yayın Sayısı (1980-2023)

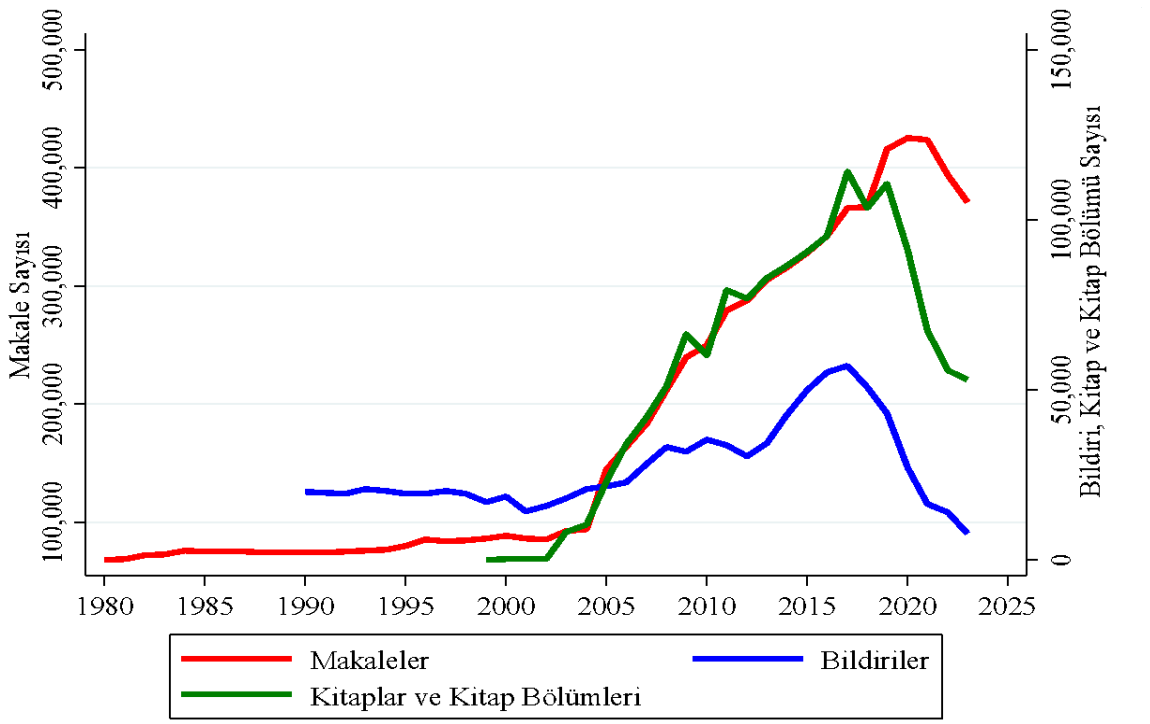

Şekil 26 dünyadaki Sosyal Bilimler alanındaki yayın sayısı 1980-2023 dönemi için Fakülteler/Bölümler bazında göstermektedir. 1980-2023 yılları arasında dünyadaki akademik disiplinlerin kitap bölümleri üzerindeki veriler, belirgin bir artış trendi göstermektedir. Mimarlık, İletişim ve Sanat alanları, başlangıçta düşük rakamlara sahipken, özellikle 2000'li yıllardan itibaren ciddi bir yükseliş kaydetmiştir. 2023 itibarıyla Mimarlık 3.231 bölümle, İletişim 13.128 bölümle ve Sanat 9.169 bölümle dikkat çekmektedir. İlahiyat alanı, 12.842 bölümle önemli bir üretkenlik göstermekte, Hukuk ise 32.257 bölümle sağlam bir akademik varlık sergilemektedir. Eğitim ve İnsan ve Toplum Bilimleri disiplinleri de 47.258 ve 175.108 bölümle öne çıkmaktadır. Ancak en yüksek yayın sayısına sahip alan, İktisadi ve İdari Bilimler olup 142.661 bölümle dikkat çekmektedir. Bu veriler, dünyadaki akademik üretkenliğin giderek arttığını ve özellikle sosyal bilimler alanındaki ilginin yükseldiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 26

Dünyada Sosyal Bilimlerde Fakülteler Bazında Yapılan Yayın Sayısı (1980-2023)

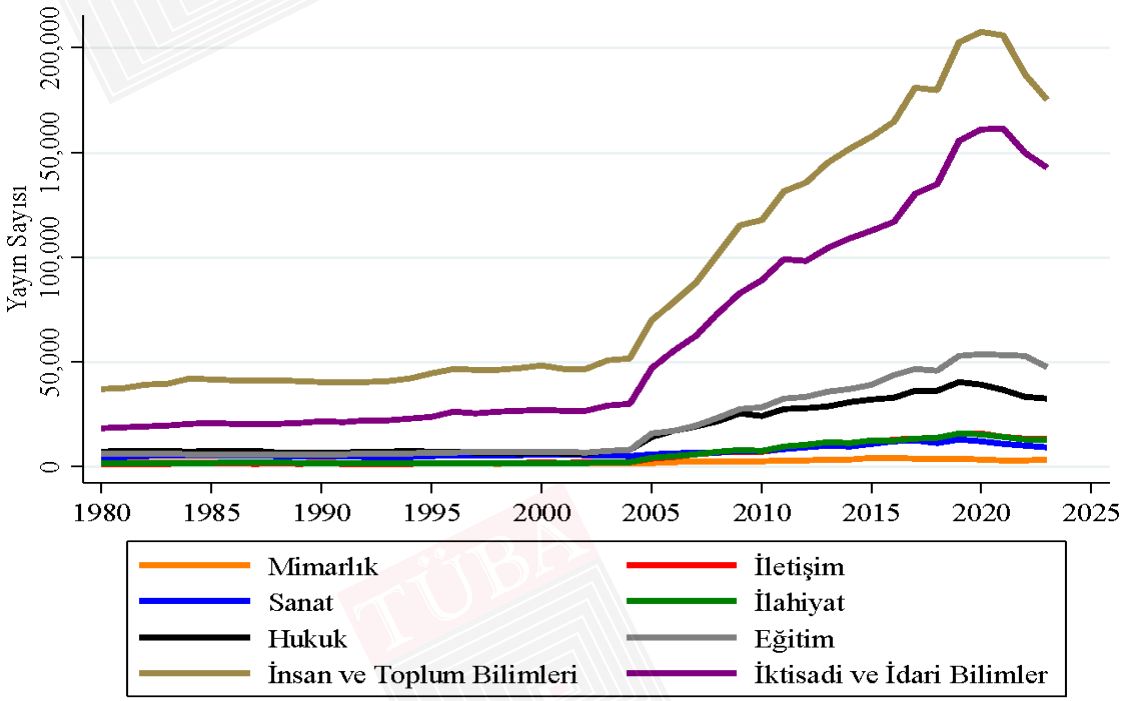

Şekil 27, 1980-2023 döneminde Türkiye'deki sosyal bilimler yayınlarının sayısını göstermektedir. Yıllar içinde önemli bir artış olmuştur. 1980 yılında sadece 28 makale yayınlanırken, bu sayı 2022 yılında 8.337'ye yükselmiştir. Bildiri sayısında da artış gözlenmiş, özellikle 2009 yılında 586 bildiri yayınlanmıştır. Kitaplar ve kitap bölümleri de 2000'li yıllarda artış göstererek 2016 yılında 489, 2020 yılında ise 556 yayına ulaşmıştır. Sosyal bilimlerdeki bu eğilim, Türkiye'nin akademik üretkenliğinde istikrarlı bir artışı yansıtmaktadır. Ancak 2023 yılında hem makalelerde hem de kitap/kitap bölümlerinde bir düşüş dikkat çekmektedir.

Şekil 27

Türkiye'de Sosyal Bilimler Alanındaki Yayın Sayısı (1980-2023)

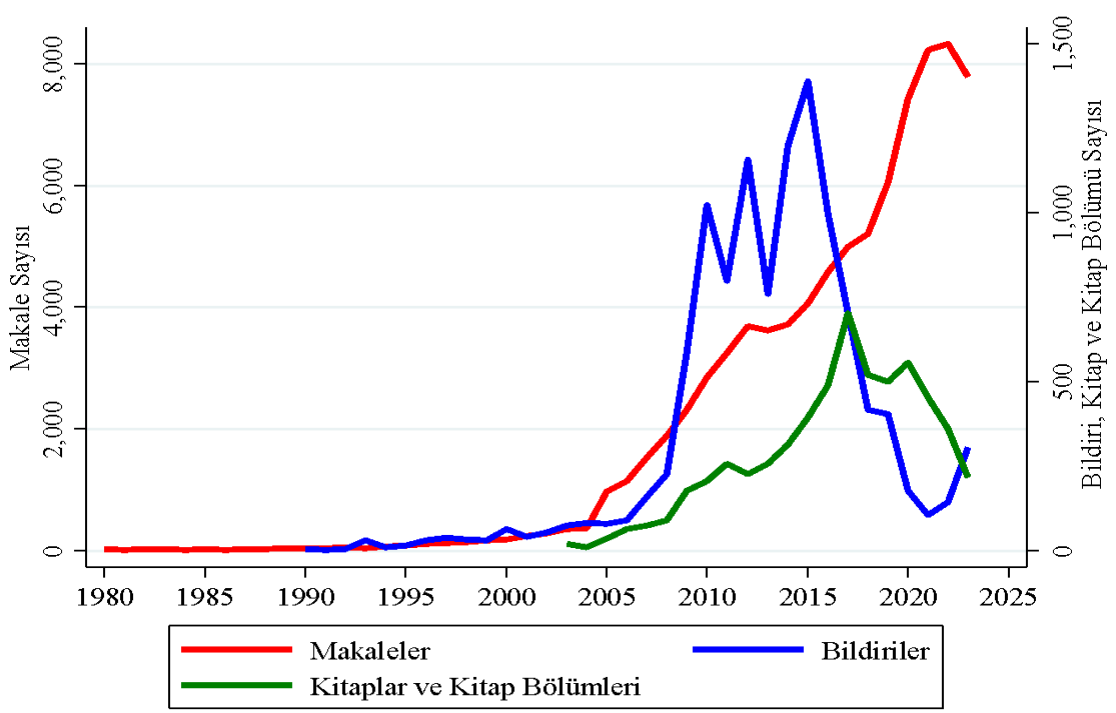

Şekil 28, 1980-2023 döneminde Türkiye'deki yayınların dünyadaki payını göstermektedir. Türkiye'nin dünyadaki yayın payına bakıldığında 2000 ile 2023 yılları arasında önemli bir artış görülmektedir. Makalelerdeki pay 2000 yılında %0,21 iken bu oran 2023 yılında %2,1'e yükselmiştir. Makale sayısında da benzer bir artış yaşanmış ve 2023 yılında dünyadaki makalelerin %4'ü Türkiye kaynaklı olmuştur. Kitap ve kitap bölümlerinin payı ise daha düşük kalarak 2023 yılında %0,41'e düşmüştür. Genel olarak, Türkiye'nin akademik yayınlara küresel katkısı, özellikle makale ve bildirilerde istikrarlı bir şekilde artarken, kitap ve kitap bölümlerinde daha değişken olmuştur.

Şekil 28

Türkiye'deki Sosyal Bilimler Alanındaki Yayınların Dünyadaki Payı (%, 1980-2023)

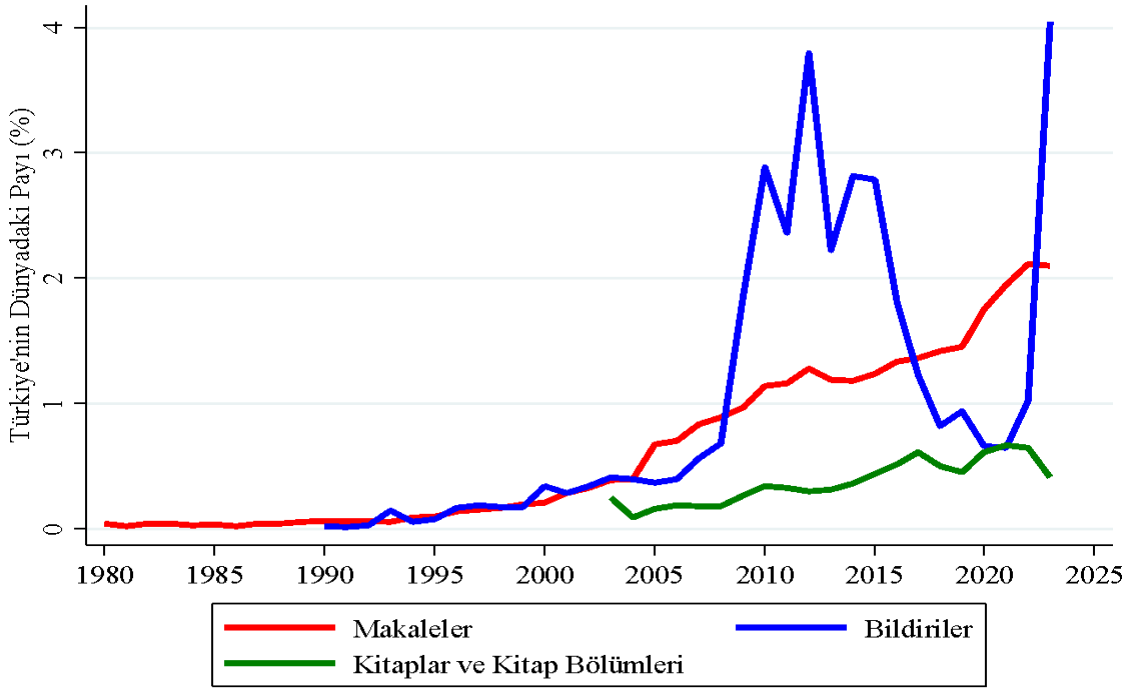

Şekil 29, Türk yayınlarının dünya içindeki payını göstermektedir. Genel olarak, Mimarlık, İletişim, Sanat, İlahiyat, Hukuk, Eğitim, İnsan ve Toplum Bilimleri ile İktisadi ve İdari Bilimler alanlarında yayın sayıları zamanla artış göstermiştir. Mimarlık alanında, 1980'lerde hemen hemen hiç yayın yokken, 2020'li yıllara gelindiğinde bu sayı 5,2 gibi yüksek bir değere ulaşmıştır. 2021 ve 2022 yıllarında belirgin bir artış gözlemlenmektedir. İletişim disiplininde ise, 1980'lerde neredeyse sıfır olan yayın sayısı 2022'de 1,25'e kadar çıkmıştır. Bu alan, zamanla daha fazla dikkate alınmış görünmektedir. Sanat alanındaki yayınlar, başlangıçta oldukça düşük kalmasına rağmen, özellikle 2020 yılından itibaren belirgin bir artış göstermiştir; 2022'de 2,13 gibi bir değere ulaşmıştır. İlahiyat alanında da benzer bir yükseliş mevcuttur. 1980'lerde düşük olan sayılar, 2022'de 3,44'e yükselmiştir, bu da bu alana olan ilginin arttığını göstermektedir. Hukuk disiplininde, 2020 ve 2021 yıllarında bir dalgalanma görülse de genel trend artış yönündedir. 2022'de bu sayı 1,27'ye çıkmıştır. Eğitim alanı, sürekli bir artış sergileyerek 2022 yılında 3,26'ya ulaşmıştır. Eğitim bilimleri, toplumsal ihtiyaçlarla paralel olarak gelişim göstermektedir. İnsan ve Toplum Bilimleri ise, özellikle 2010'lu yıllardan itibaren önemli bir artış yaşamış, 2022'de 1,58'e ulaşmıştır. İktisadi ve İdari Bilimler disiplini, 2022'de 2,11 gibi bir değere ulaşarak sürekli bir büyüme göstermektedir.

Şekil 29

Türkiye'de Sosyal Bilim Alanlarında Fakülte Bazında Yayınların Dünya İçindeki Payı (%, 1980-2023)

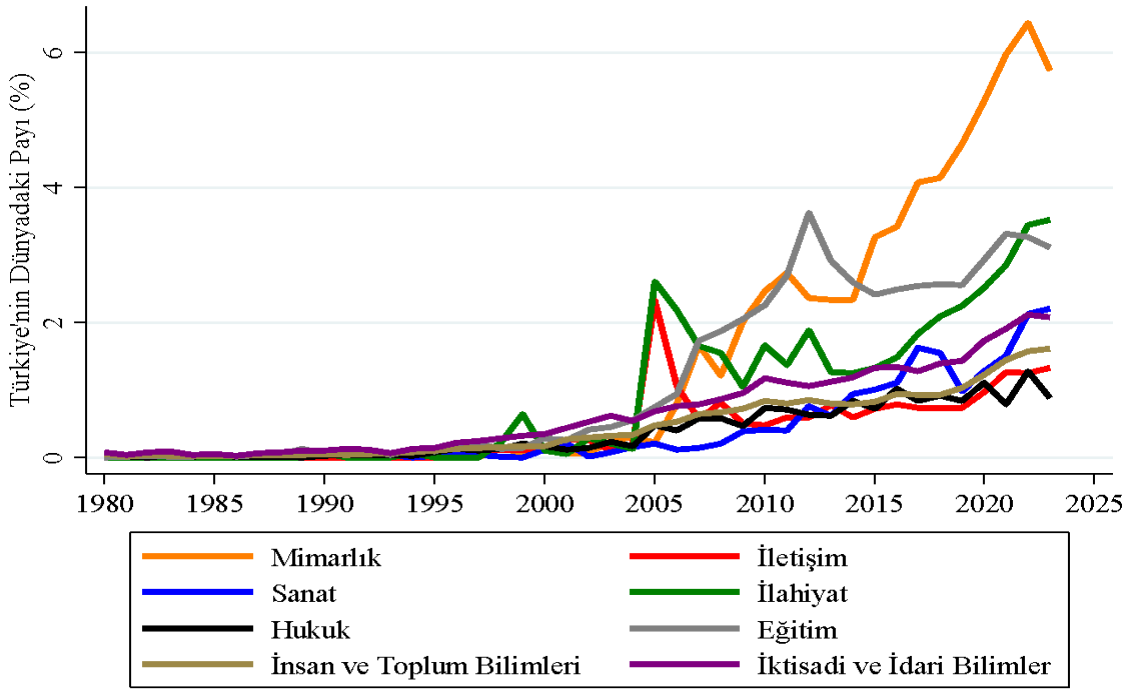

Şekil 30, Türkiye'de Sosyal Bilimler alanlarındaki yayın sayısı 1980-2023 dönemi için göstermektedir. 1980-2023 yılları arasında Türkiye'deki akademik disiplinlerdeki kitap bölümlerinin sayısında belirgin bir artış gözlemlenmiştir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren bu artış hızlanmış ve 2010'lu yıllarda zirveye ulaşmıştır. Mimarlık, İletişim ve Sanat gibi disiplinlerdeki yayın sayıları, 2000'lerden sonra hızla yükselmiş, 2023 itibarıyla Mimarlık 185, İletişim 175 ve Sanat 202 bölümle öne çıkmıştır. İlahiyat, 2023'te 453 bölümle dikkat çekerken, Eğitim ve İnsan ve Toplum Bilimleri alanları 1.469 ve 2.829 bölümle en yüksek seviyelere ulaşmıştır. Özellikle İktisadi ve İdari Bilimler, 2023'te 2.964 bölümle en çok yayımlanan alandır. Bu veriler, Türkiye'deki akademik üretkenliğin son yıllarda önemli ölçüde arttığını göstermektedir.

Şekil 30

Türkiye'de Sosyal Bilim Alanlarında Fakülte Bazında Yayın Sayısı (1980-2023)

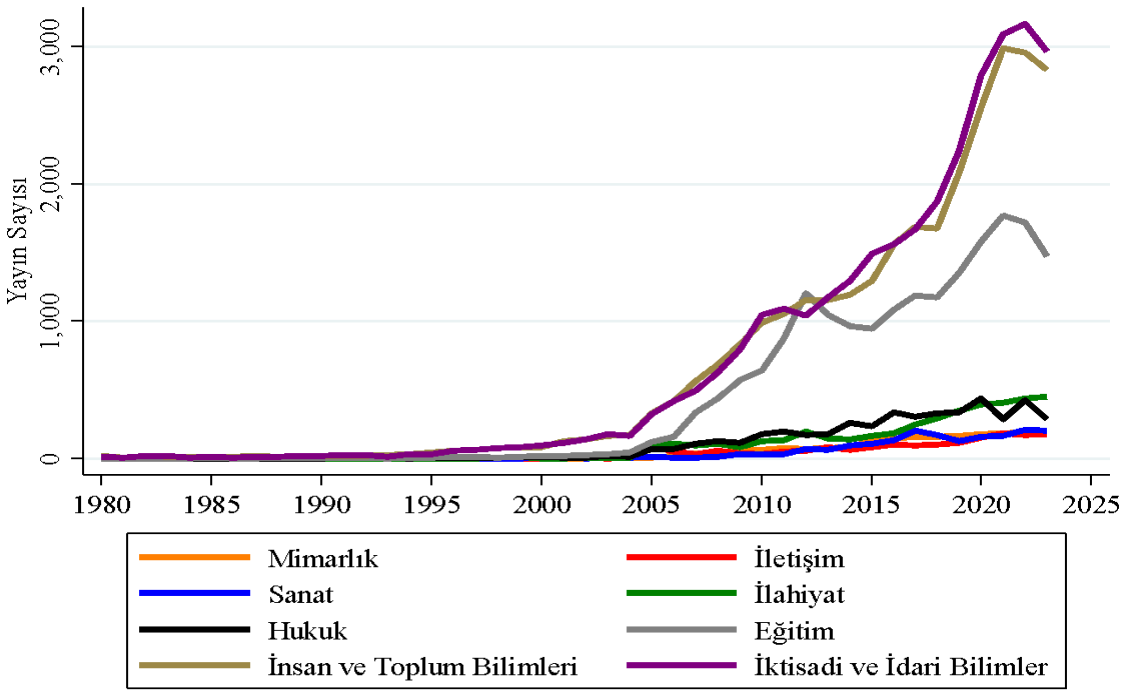

Şekil 31, 1980-2023 yılları arasında dünyada ve Türkiye'de sosyal bilimler alanındaki makale sayılarını göstermektedir. 1980 yılından 2023 yılına kadar Türkiye'nin yıllık verileri, başlangıçta 28 olarak kaydedilen sayının zamanla belirgin bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle 1990'ların ortalarından itibaren Türkiye'de önemli bir yükseliş yaşanmış ve 2000'li yılların başında bu artış ivme kazanmıştır. 2005 yılında 977'ye ulaşan sayı, 2008'de 1.885'e, ardından 2010'da 2.853'e yükseldi. 2020'de 7.434'e ulaşan Türkiye verisi, 2021'de hafif bir artışla 8.233'e, 2022'de ise 8.337'ye çıkmıştır. Ancak 2023'te 7790'a gerilemiştir. Dünya genelindeki veriler ise sürekli bir artış gösterirken, 2023 yılında 370.800'e ulaşmıştır. Bu verilere bakıldığında, Türkiye'nin büyüme dinamikleri ve küresel eğilimler arasındaki ilişki dikkat çekicidir.

Şekil 31

Dünyadaki ve Türkiye'de Sosyal Bilimler Alanlarında Makale Sayısı (1980-2023)

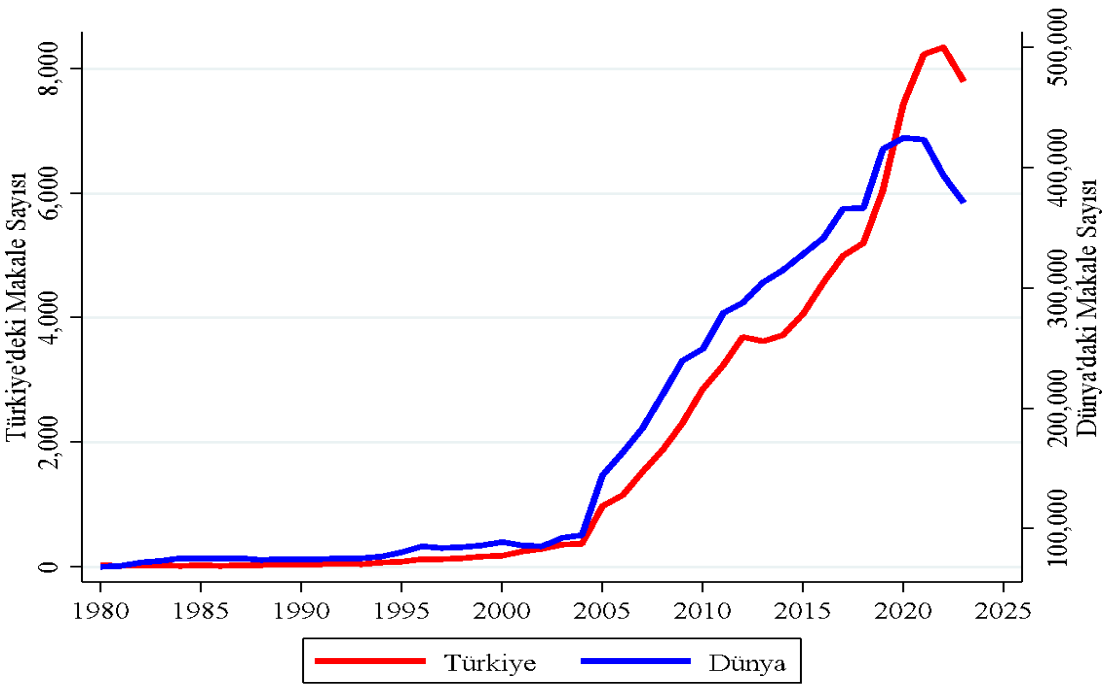

Şekil 32, 1990-2023 yılları arasında dünyada ve Türkiye'de sosyal bilimler alanındaki bildiri sayılarını göstermektedir. 1980-2023 yılları arasında Türkiye'nin sosyal bilimler alanındaki bildiri sayısı önemli bir artış gösterirken, dünya genelindeki bildiri sayıları da benzer bir eğilim izlemiştir. 1990 yılında Türkiye'de yalnızca 4 bildiri varken, bu sayı zamanla hızla yükselerek 2009'da 586'ya ve 2012'de 1.156'ya ulaşmıştır. 2015'te en yüksek değeri olan 1.388 ile zirve yaptıktan sonra, 2023'te 306'ya gerilemiştir. Dünya verileri ise daha istikrarlı bir artış sergileyerek 2023'te 7.557'ye çıkmıştır.

Şekil 32

Dünyadaki ve Türkiye'de Sosyal Bilimler Alanlarında Bildiri Sayısı (1990-2023)

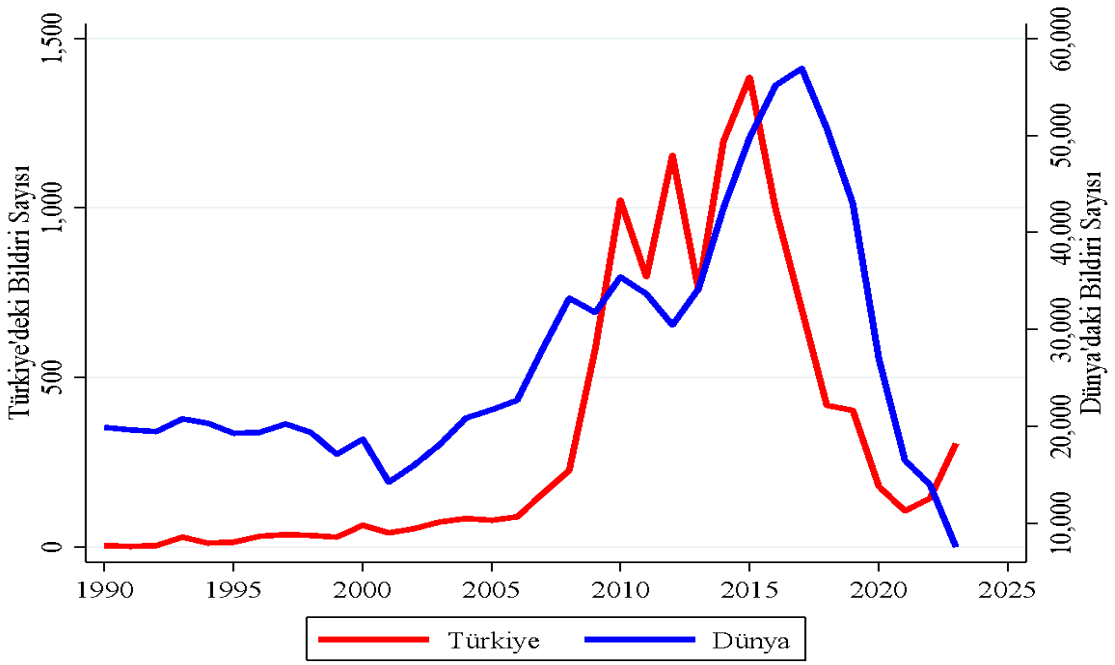

Şekil 33, 2000-2023 yılları arasında dünyada ve Türkiye'de sosyal bilimler alanındaki kitap ve kitap bölümü sayılarını göstermektedir. 1980-2023 yılları arasında Türkiye'nin sosyal bilimler alanındaki kitap ve kitap bölümü sayısı, başlangıçta oldukça düşükken, 2000'li yıllardan itibaren belirgin bir artış göstermiştir. 2000 yılında Türkiye'de sadece birkaç kitap ve kitap bölümü varken, 2002'de bu sayı 252'ye yükselmiştir. 2009 yılında 177 kitap ve kitap bölümü ile dikkat çeken bir yükseliş yaşanmış, ardından 2017'de 702 kitap ve kitap bölümüne ulaşılmıştır. Ancak son yıllarda Türkiye'deki kitap ve kitap bölümü sayısı 2023'te 216'ya gerileyerek bir düşüş göstermiştir. Dünya genelindeki kitap ve kitap bölümü sayısı ise sürekli bir artış trendi izleyerek 2023'te 52.973'e ulaşmıştır. Bu veriler, Türkiye'nin bilimsel üretkenliğinin global ölçekteki gelişmelere paralel bir artış gösterdiğini ancak son dönemlerdeki azalma ile birlikte farklı dinamiklerin etkili olabileceğini ortaya koymaktadır.

Şekil 33

Dünyadaki ve Türkiye'de Sosyal Bilimler Alanlarında Kitap ve Kitap Bölümü Sayısı (2000-2023)

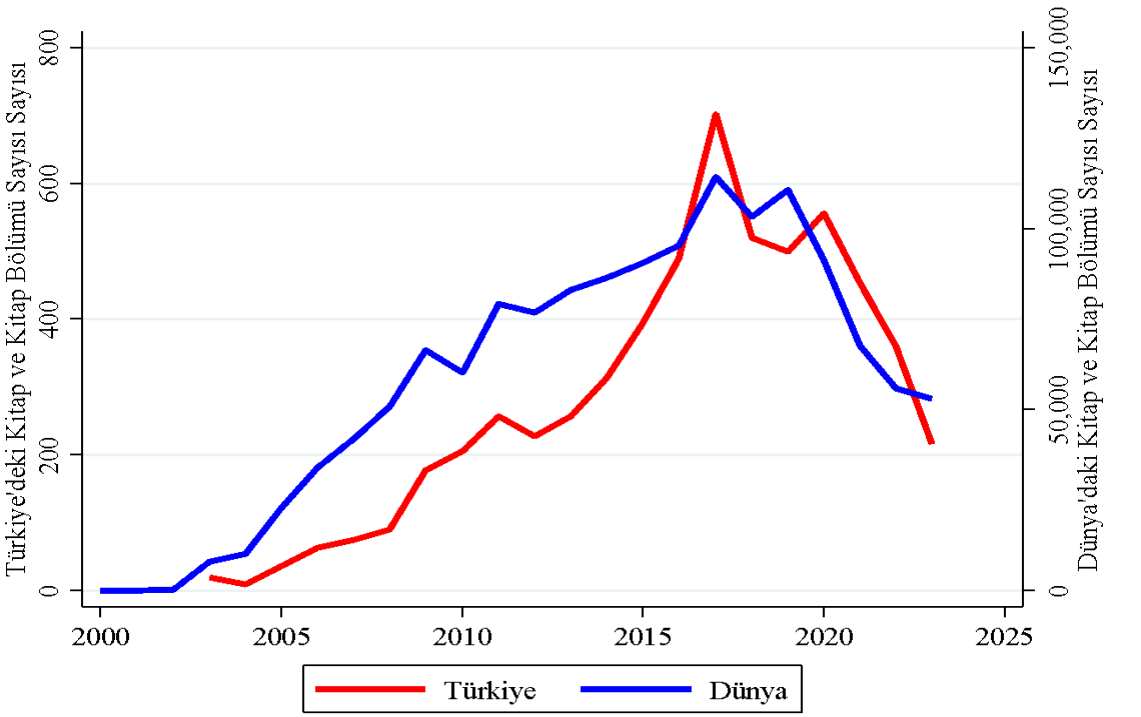

2.4.5. Türkiye'de Sosyal Bilimlerde İş Birliklerinin Yönü

Şekil 34, Türkiye'deki üniversitelerin yayımladığı makale sayısını göstermektedir. İlk olarak, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) ve Hacettepe Üniversitesi, makale sayısında en yüksek sıralarda yer almakta, sırasıyla 4.234 ve 4.214 makale ile dikkat çekmektedir. İkinci sıradaki İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, 3.367 makale ile önemli bir konumdadır. İstanbul'daki diğer üniversiteler de İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi gibi, yüksek makale sayılarıyla araştırma alanında güçlü bir varlık sergilemektedir. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Koç Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi ilk ondadır.

Şekil 34

Türkiye'de Üniversitelerin Sosyal Bilimlerdeki Bilimsel Makale Sayısı (1980-2024)

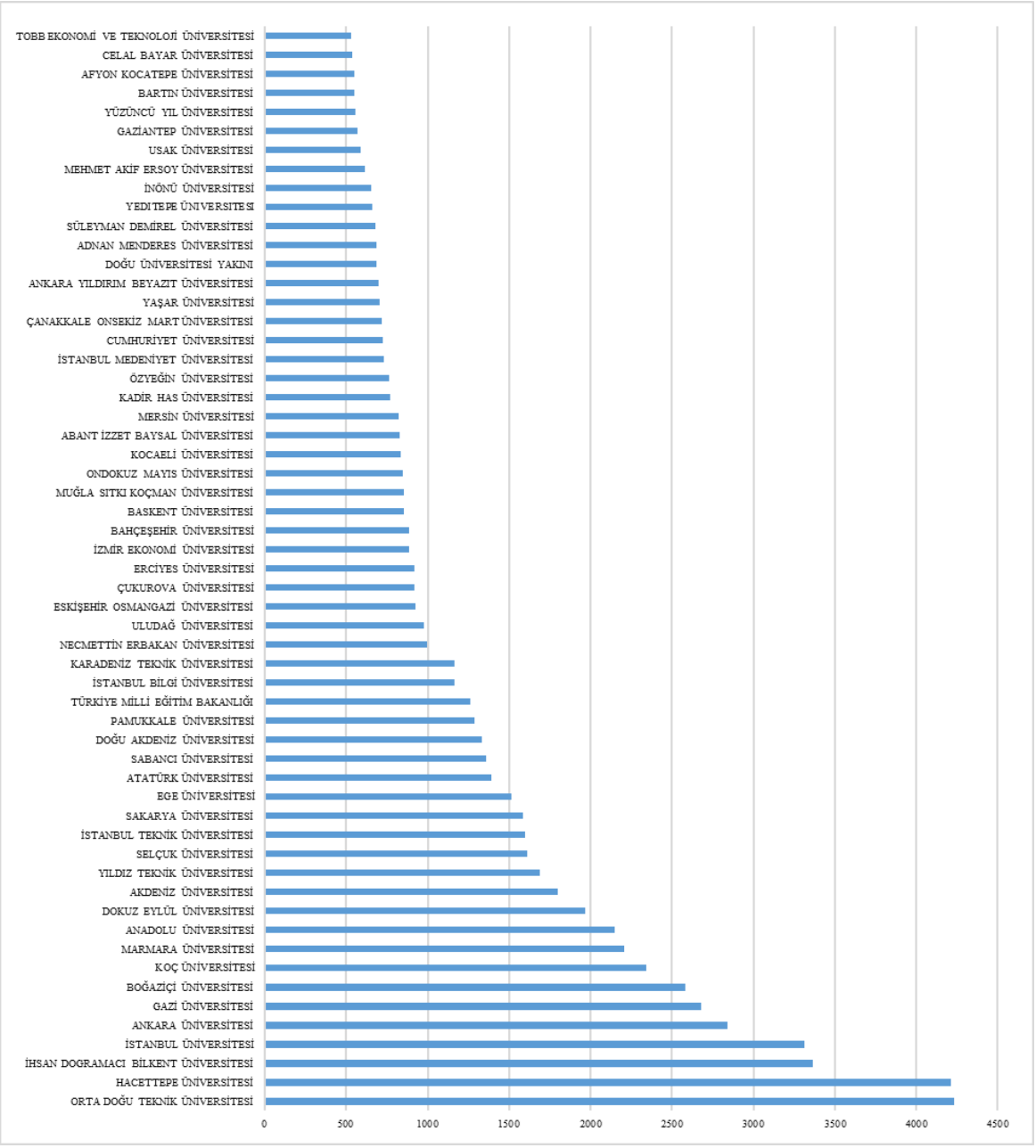

Şekil 35, 1980-2024 yılları arasında ABD, Çin, AB15, OECD, İİT ve TDT ülkeleri arasında iş birliği yapılan makalelerde ülke/topluluk için makale sayılarını göstermektedir. Tablo, 1980'den 2024'e kadar farklı ülkeler ve ülke gruplarının yayımladıkları makale sayılarındaki

artışı karşılaştırmaktadır. ABD, 1980'lerde düşük sayılarla başlamasına rağmen sürekli ve istikrarlı bir artış göstererek 2020-2024 döneminde 2,530 makale ile öne çıkmıştır. Çin, 2000'lere kadar oldukça düşük sayılarda kalmış, ancak 2005 sonrasında hızlı bir yükselişle 2020-2024 döneminde 669 makaleye ulaşmıştır. AB15, 1990 sonrası makale üretiminde önemli bir artış sergilemiş ve 2020-2024 döneminde 6.076 makale ile en yüksek üretime sahip bölge olmuştur. OECD ülkeleri, makale üretiminde toplamda en yüksek seviyelere ulaşarak 2020-2024 döneminde 11.686 makale yayımlamıştır. İİT ve TDT grupları ise başlangıçta düşük sayılarda kalmış olmasına rağmen özellikle 2010 sonrasında üretimlerini artırmış ve 2020-2024 döneminde sırasıyla 2.898 ve 426 makaleye ulaşmıştır. Veriler, özellikle Çin ve diğer gelişmekte olan grupların makale üretiminde hızlanan büyümesini, ancak ABD, AB15 ve OECD gibi grupların hâlâ baskın konumlarını koruduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 35

İş Birliği Yapılan Ülkelere Göre Makale Sayısı (1980-2024)

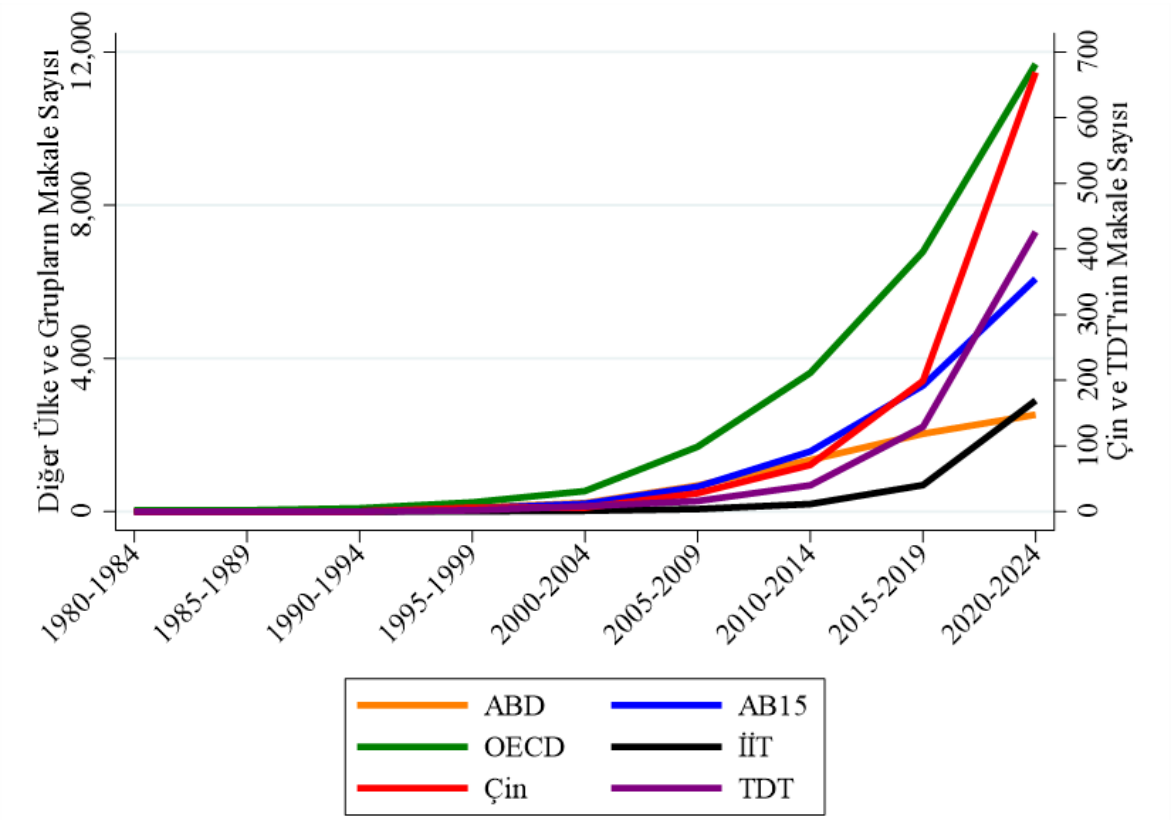

Şekil 36, 1980-2024 yılları arasında ABD, Çin, AB15, OECD, İİT ve TDT ülkeleri arasında iş birliği yapılan makalelerin payını göstermektedir. ABD, 1980'lerde yüksek iş birliği oranına sahipken (%47), bu oran yıllar içinde sürekli düşmüş ve 2020-2024 döneminde %14'e gerilemiştir. Çin, iş birliği oranı açısından 1980'lerde yok denecek kadar düşük seviyelerdeyken, 2000'lerden itibaren kademeli bir artış göstermiş ve 2020-2024 döneminde %4 ile sınırlı bir pay elde etmiştir. AB15 ülkeleri, iş birliği oranını yıllar içinde artırarak özellikle 2015-2019 döneminde %38 ile zirveye ulaşmış ve 2020-2024 döneminde de %34 ile yüksek bir seviyede kalmıştır. OECD ülkeleri, başlangıçta %89 gibi oldukça yüksek bir iş birliği oranına sahipken, bu oran zamanla azalarak 2020-2024 döneminde %65'e gerilemiştir. İİT ülkelerinin iş birliği oranı, 1980'lerde %3 gibi düşük bir seviyede iken, 2020-2024 döneminde %16'ya yükselmiş ve belirgin bir artış sergilemiştir. TDT ülkeleri ise iş birliği oranında çok sınırlı bir değişim göstermiş ve dönem boyunca %2'ye kadar yükselmiştir. Veriler, ABD'nin iş birliği oranındaki düşüşüne karşın AB15 ve İİT gibi grupların iş birliğini artırdığını ve küresel akademik iş birliği dinamiklerinde değişen bir yapıyı işaret etmektedir.

Şekil 36

İş Birliği Yapılan Ülkelere Göre Makale İş Birliği Payları (%, 1980-2024)

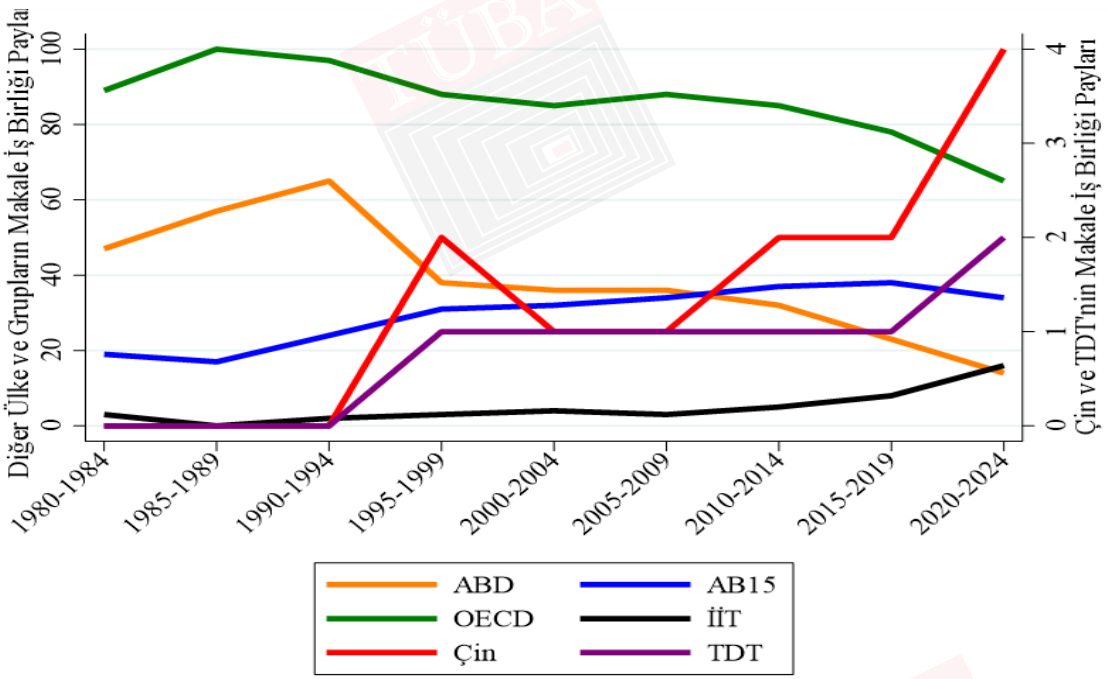

Şekil 25–36 birlikte değerlendirildiğinde, sosyal bilimler alanında Türkiye ile dünya arasındaki eğilimlerin genel çerçevede benzeştiği, ancak zamanlama ve hız bakımından bazı farklılıklar olduğu görülmektedir. Dünya genelinde 1980'lerden itibaren sosyal bilimlerde makale, bildiri ve kitap/kitap bölümü sayılarında kademeli bir artış gözlenirken, Türkiye'de

asıl sıçrama 2000'li yıllar sonrasında gerçekleşmiştir. Türkiye'nin dünya içindeki payının özellikle makalelerde düzenli biçimde yükselmesi, bu gecikmeli fakat hızlı yakınsama sürecinin bir göstergesi niteliğindedir.

Buna karşılık, kitap ve kitap bölümleri ile bildirilerde hem dünyada hem Türkiye'de son yıllarda gözlenen azalma, sosyal bilimlerde yayın formatlarının ve teşvik mekanizmalarının yeniden yapılandığı bir döneme işaret etmektedir. Uluslararası dizinlerde yer alan dergi makalelerine verilen önemin artması, kitap ve bildiri türü yayınların nispi ağırlığını azaltmakta; bu durum Türkiye'de daha belirgin hissedilmektedir. Özetle, incelenen dönem boyunca Türkiye, sosyal bilimler alanında küresel üretim yapısına büyük ölçüde eklemlenmiş; makale temelli yayıncılıkta dünya eğilimlerine hızla yaklaşırken, bildiriler ve kitaplar açısından hem küresel dalgalanmaların hem de ulusal politika ve teşvik değişikliklerinin etkisiyle daha kırılgan bir görünüm sergilemiştir.

Makaleler, kitap bölümleri, tebliğler gibi yayınlar açısından baktığımızda elde edilen veriler, bilimsel üretimde gözlenen nicel artışın her zaman nitel bir dönüşümü beraberinde getirmediğini açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle sosyal bilimler alanında yayın sayılarındaki dikkat çekici yükseliş, bu artışın içeriğine ve etkisine dair daha derinlemesine bir sorgulamayı zorunlu kılmaktadır. Nitekim birçok ülkede ve kurumda sayıca fazla olan akademik üretim, özgünlük, kuramsal katkı ve toplumsal etki bakımından aynı oranda ilerleme kaydedememektedir. Bu bağlamda, disiplinler arası entegrasyonu teşvik etmeyen, sosyal bilimlerin güncel toplumsal sorunlarla bağ kurmasını desteklemeyen yapılar içerisinde sürdürülen araştırmalar, çoğu zaman yüzeysel kalmakta ve derinlikli bir analiz kapasitesi geliştirememektedir.

Sosyal bilimlerin, Teknoloji ve Yaşam Bilimleri gibi alanlarla kıyaslandığında daha yavaş bir büyüme sergilemesinin arkasında ise çeşitli yapısal nedenler yer almaktadır. Özellikle uluslararası fonlara erişimde yaşanan eşitsizlikler, kurumsal düzeydeki desteklerin sınırlılığı, akademik ekosistem içerisindeki koordinasyon eksikliği ve disiplinler arası işbirliği kültürünün zayıflığı gibi etkenler bu durumu açıklamaktadır. Ayrıca, sosyal bilimlerin çoğu zaman kısa vadeli çıktı beklentileriyle uyumsuz olması ve değerlendirme sistemlerinin nicelik odaklı işlemesi, araştırmacıları özgün ve uzun soluklu projeler geliştirmekten alıkoyabilmektedir. Dolayısıyla bu alandaki değişimlerin daha sağlıklı biçimde yönlendirilmesi, sadece nicel verilerin izlenmesiyle değil; aynı zamanda söz konusu yapısal zorlukların doğru analiz edilmesi ve buna uygun stratejik çözümlerin geliştirilmesiyle mümkün olacaktır.

2.5. Sonuç ve Değerlendirme

Türkiye'deki araştırma ekosisteminde çeşitli yapısal sorunlar bulunduğuna ilişkin bulgular mevcuttur. Öncelikle, sosyal bilimler araştırmalarına yönelik bütüncül bir bakış açısının yeterince kurumsallaşmadığı görülmektedir. Birlikte çalışması gereken kurum ve kuruluşlar arasında etkin bir eşgüdüm sağlanamaması; bazı alanlarda aynı tür faaliyetlerin tekrarlanmasına, bazı alanlarda ise belirgin boşlukların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Ayrıca, araştırma ekosistemi kapsamında uygulanmakta olan kural ve düzenlemelerin zaman zaman birbirleriyle çeliştiği ve bütüncül bir çerçeve oluşturmak yerine parçalı bir yapı yarattığı gözlenmektedir.

Araştırma ekosisteminin çok büyük ölçüde kamusal kaynaklarla finanse ediliyor olması, bütüncül bakış açısını hayati hale getirmektedir. Yönlendirme ve etkileme kapasitesi bulunan kurum ve kuruluşlar birbirini tamamlamayan çalışmalara yol vermektedir. Bu bağlamda ulusal kurumlar arasında mevcut bulunmayan eşgüdümün uluslararası kuruluşlarla olması zaten beklenmemektedir. Söz gelimi, Türk yükseköğretim sistemi içinde yer alan kurumların araştırma strateji ve taktiklerinin uyumlu olduğunu söylemek zordur. YÖK marifetiyle pek çok konuda merkezi kararlar alınıyorken araştırma ekosistemi konusunda böylesi bir mekanizmanın tesis edilmemesi ya da işletilmemesi doğru bir işlem ve tercih değildir.

Oysa gerek insan kaynakları gerekse mali ve teknik-teknolojik kaynakların zenginliği ortada iken, bu potansiyelden yeterince yararlanıldığını ifade etmek kolay değildir. Araştırma bağlamında kamusal kaynaklarla ve kamu görevlileri eliyle yürütülen araştırmalar Türkiye'de sosyal bilimlere dönük sağlıklı bir altyapı ve buna bağlı çıktıların ortaya konulmasında oldukça değerli bir etki yapma durumundadır. Araştırma bağlamında birtakım iç içe geçmiş ilişkiler olduğu görülmüştür. Ancak en önemli tespit bu araştırma ekosistemindeki koordinasyonsuzlukla alakalıdır.

Özel sektör ve sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan kaynakların yönlendirilmesinde farklı etkenlerin bulunduğu ifade edilebilecektir. Aynı değerlendirme uluslararası finans kaynakları ile fonlanan projelerde de baş göstermektedir. Doğal olarak, araştırma mali kaynaklarını kim temin ederse proje ve araştırma koşullarını da o belirleme hakkına sahip olabilmektedir. Bu nedenle kamu haricindeki kuruluşlar tarafından son derece sınırlı düzeyde veri paylaşılması bir sorun kaynağı olarak değerlendirilebilecektir.

Sosyal bilimler araştırma ekosistemi içerisinde veri temini önemli bir sorun kaynağıdır. Yukarıda ifade edilen bütüncül bakış açısı ve amaçlı eylemlerle yürütülecek araştırmalar sağlıklı veriye erişim imkânı sağlanmayan ortamlarda araştırmaların koordinasyonu mevzubahis olamayacaktır. Araştırma kaynak ve sonuçlarının etkinliği konusunda sağlıklı veri bulunmaması, araştırma performans ve etki değerinin çıktılarının değerlendirme konusu yapılmaması başlı başına bir sorun kaynağıdır. Araştırma niteliği konusunda doğru değerlendirme doğru veriye ulaşımla mümkün olabilmektedir.

Kaynakça | References

About SBE. (n.d.). *NSF - National Science Foundation*. https://new.nsf.gov/sbe/about

Aktürk, Ş. (2019). Temporal Horizons in the Study of Turkish Politics: Prevalence of Non-Causal Description and Seemingly Global Warming Type of Causality. *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace, 8*(2), 117-133.

Aktürk, Ş. (2023). Reversing the Gaze and Decolonizing Political Science. *APSA-CP Newsletter,* 33(1), 5-8. https://www.comparativepoliticsnewsletter.org/wp-content/uploads/2023/06/APSA-CP_May_2023.pdf

Alexseev, M. A., & Zhemukov, S. N. (2015). From Mecca with tolerance: religion, social recategorization and social capital. *Religion, State & Society, 43*(4), 371-391.

Alexseev, M. A., & Zhemukov, S. N. (2017). *Mass Religious Ritual and Intergroup Tolerance: The Muslim Pilgrims' Paradox.* New York: Cambridge University Press.

All prizes in economic sciences. (n.d.). *NobelPrize.org.* https://www.nobelprize.org/prizes/lists/all-prizes-in-economic-sciences/

ALLEA. (2024). *Publications*. https://allea.org/publications/

Altbach, P.G. (2004). Globalisation and the University: Myths and Realities in an Unequal World. *Tertiary Education and Management, 10*, 3–25.

American Educational Research Association (AERA). (2023). *Awards*. https://www.aera.net

Anheier, H. K. (2023). Global Social Sciences? Introducing a Series of Special Collections on the State and the Potential of the Social Sciences across the Globe. *Global Perspectives, 4*(1), 75284.

Apple, M.W. (1995). *Education and Power* (2nd ed.). Routledge.

Bloom, B.S. (1956) Taxonomy of Educational Objectives, *Handbook: The Cognitive Domain*. David McKay, New York.

Botticini, M., & Eckstein, Z. (2012). *The Chosen Few*. Princeton University Press.

Bourdieu, P., & Passeron, J. C. (1964). *Les Héritiers. Les Étudiants et la Culture*. Paris: Les Éditions de Minuit.

Bourdieu, P., & Passeron, J. C. (1977) *Reproduction in education, society and culture*. London: Sage Publications.

Bowles, S., & Gintis, H. (1976). *Schooling in capitalist America: Educational reform and the contradictions of economic life*. New York, NY: Basic Books.

Bruner, J. (1960). *The process of education*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Castells, M. (1996). *The rise of the network society*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

Condliffe Lagemann, E. C. (1997). John Dewey and progressive education. In J. Doe (Ed.), *Progressive education across the continents* (ss. 45-67). Routledge.

Congratulations to the 2024 APSA Award Winners. (2024, July 17). *PoliticalScienceNow.com* -. https://politicalsciencenow.com/congratulations-to-the-2024-apsa-award-winners/

Counts, G. S. (1932). *Dare the School Build a New Social Order?* New York: Arno Press, 1969

Cremin, L. A. (1961). *The transformation of the school: Progressivism in American education, 1876–1957*. New York: Alfred A. Knopf.

Cuban, L. (1993). Computers Meet Classroom: Classroom Wins. *Teachers College Record, 95*(2), 185-210.

Çağrıcı, M. (2024). İslamîlik Endeksleri. *Karar,* 26 Haziran 2024.

Çukur, C. Ş, (2007). Kültürü Anlamak, Ölçmek ve İlişkilendirmek: Karşılaştırmalı Kültürel Yaklaşımlar, R. Erdem ve C. Ş. Çukur (Ed), *Kültürel Bağlamda Yönetsel-Örgütsel Davranış* içerisinde (ss. 13 – 33). Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Çukur, C. Ş. (1999). Kültürün Psikoloji Bilimindeki Yeri Üzerine Görüşler, *Türk Psikoloji Yazıları, 3*(1), 1–16.

Dahlman, C. J., Zeng, D. Z., & Wang, S. (2007). *Enhancing China's competitiveness through lifelong learning*. World Bank Publications.

Demir, Ö. (2022). *İslamilik Endeksi Kimin Ne İşine Yarar?* https://omer-demir.net/islamilik-endeksi-kimin-ne-isine-yarar/ (29 Ekim 2022).

Dewey, J. (1938). *Experience and education*. Macmillan.

Dewey, J. (1916). *Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education*. Macmillan.

Doğrul, M., & Çemrek, M. (2023). Meiji'den Günümüze Japonya'da Uluslararası İlişkiler Disiplininin Tarihsel Gelişimi. *Gazi Akademik Bakış, 16*(32), 209-229.

Dönmez, E. (2024). The Future of Education: AI-Supported Reforms in the USA and China. In *Global Agendas and Education Reforms: A Comparative Study* (pp. 135-150). Singapore: Springer Nature Singapore.

European Commission. Directorate-General for Research. (2009). *Emerging trends in socio-economic sciences and humanities in Europe: the METRIS report*. Publications Office.

Fish, M. S. (2011). *Are Muslims Different? A Look at the Evidence.* New York: Oxford University Press.

Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. Seabury Press

Foucault, M. (1995). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison.* New York: Vintage

Geiger, R. L. (1986). *To advance knowledge: The growth of American research universities, 1900–1940*. New York: Oxford University Press.

Grawemeyer Awards. (2023). *Education*. https://grawemeyer.org/education/

Grants-in-Aid for scientific research. (n.d.). *JSPS*. https://www.jsps.go.jp/english/e-grants/index.html

Harbison, Frederick, and Charles A. Myers (1964). *Education, Manpower, and Economic Growth: Strategies of Human Resource Development*, New York, McGraw-Hill Book Co.

Herbst, J. (1991). *And sadly teach: Teacher education and professionalization in American culture*. University of Wisconsin Press.

How cult internet character Mr. Perestroika divided N.Y.U.'s political science department. (2002, January 7). *Observer*. https://observer.com/2002/01/how-cult-internet-character-mr-perestroika-divided-nyus-political-science-department/

Huang, M. D., & Wu, T. Y. (2017). The Belt and Road Initiative and the establishment of higher education quality standards. *China Higher Education, 10*, 28-30.

IAP. (2024). *Publications*. https://www.interacademies.org/activities/publications

IAS. (2024). *Islamic World Academy of Sciences Conference Proceedings.* https://www.iasworld.org/conference-proceeding

Institute for Advanced Study. (n.d.). *Institute for Advanced Study*. https://www.ias.edu/

Institute of Education Sciences (IES). (2023). *About us*. https://ies.ed.gov

ISA. (n.d.). *International Sociological Association*. https://www.isa-sociology.org

Islamicity Indices. (2024). *Islamicity Indices*. https://islamicity-index.org/wp/ (10 Aralık 2024).

Japonya Bilimi Geliştirme Derneği. (n.d.). *JSPS*. https://www.jsps.go.jp/english/

Japonya Hükümeti Kültür İşleri Ajansı. (n.d.). *文化庁.* https://www.bunka.go.jp/english/index.html

Japanese government (MEXT) scholarship. (n.d.). *Study in Japan Official Website.* https://www.studyinjapan.go.jp/en/planning/scholarships/mext-scholarships/

Japanese Studies Fellowships. (n.d.). *The Japan Foundation*. https://www.jpf.go.jp/e/project/intel/study/fellowship/

Japan student services organization. (n.d.). *JASSO*. https://www.jasso.go.jp/en/index.html

Japonya Uluslararası İşbirliği STK Merkezi. (n.d.). *JANIC*. https://www.janic.org/en/

Japonya Vakfı Burs Programı. (n.d.). *The Japan Foundation*. https://www.jpf.go.jp/e/project/intel/study/fellowship/

Japonya Vakfı'nın Yurtdışı Yayın Desteği Programı. (n.d.). *The Japan Foundation*. https://www.jpf.go.jp/e/project/culture/publication/supportlist_publish/list.html

Japonya Yayıncılık Endüstrisi Kültür Vakfı. (n.d.). *JPIC*. https://www.jpic.or.jp/

Kilpatrick, W. H. (1918). The Project Method. *Teachers College Record*, *19*(4), 1-5.

Kline, P., Walters, C. R. (2016). Evaluating Public Programs with Close Substitutes: The Case of Head Start, *The Quarterly Journal of Economics*, 131(4), 1795–1848.

Laitin, D. D. (2003). The Perestroikan Challenge to Social Science. *Politics & Society, 31*(1), 163–184.

Lagemann, E. C. (2000). *An elusive science: The troubling history of education research*. The University of Chicago Press.

Lubeck, S., DeVries, M., Nicholson, J. & Post, J. (1997). Head Start in Transition, *Early Education and Development, 8*(3), 219-244.

Luke, T. W., & McGovern, P. J. (2010). The rebels' Yell: Mr. Perestroika and the causes of this rebellion in context. *PS: Political Science & Politics, 43*(4), 729-731.

Mahoney, J. (2010). *Cambridge studies in comparative politics: Colonialism and postcolonial development: Spanish America in comparative perspective*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

Mannheim, K. (1936). *Ideology and Utopia: An Introduction to the Sociology of Knowledge*. New York: Harcourt, Brace, and World

Mearsheimer, J. J. (2014). *The tragedy of great power politics*. New York, NY: WW Norton.

Mearsheimer, J. J. (2019). *The great delusion*. New Haven, CT: Yale University Press.

Ministry of Education of the People's Republic of China. (n.d.). (http://en.moe.gov.cn/)

Montessori, M. (1936). *The Secret of Childhood*. India: Binani Printers Ltd.

Piaget, J. (1926). *The Language and Thought of the Child*. Harcourt, Brace.

National Science Foundation (NSF). (2023). https://www.nsf.gov/about

National Commission on Excellence in Education (1983). *A Nation at Risk: The Imperative for Educational Reform*. Washington, D.C.: National Commission on Excellence in Education

National Science Foundation (NSF). (2024, August 31). *USAspending.gov*. https://www.usaspending.gov/agency/national-science-foundation?fy=2024

New Europe college institute for advanced study. (n.d.). *Netias*. https://netias.science/member_new-europe-college-institute-for-advanced-study

Nippon Vakfı. (2024, May 22). *The Nippon Foundation*. https://www.nippon-foundation.or.jp/en/what/projects

Nobel prize - Laureates. (n.d.). *Explore — Opendatasoft.* https://public.opendatasoft.com/explore/dataset/nobel-prize-laureates/table/?disjunctive.category

OECD (2020). https://www.oecd.org/en/countries/china-people-s-republic-of.html

Opening Oxford: 1871-2021. (2021, June 16). *University of Oxford*. https://www.ox.ac.uk/news/2021-06-16-opening-oxford-1871-2021

Organization. (n.d.). JSPS. https://www.jsps.go.jp/english/e-organization/budget/

Opening Oxford: 1871-2021. (2021). *University of Oxford*. https://www.ox.ac.uk/news/2021-06-16-opening-oxford-1871-2021

Postdoctoral Fellowships for Research in Japan. (n.d.). *JSPS*. https://www.jsps.go.jp/english/e-fellow/index.html

PrizeLaureates. (n.d.). *Skytteprize*. https://www.skytteprize.com/prize-laureates

Ravitch, Diane. (2010). *The death and life of the great American school system : how testing and choice are undermining education*. New York, NY: Basic Books,

Rees, C. A., Ali, M., Kisenge, R., Ideh, R. C., Sirna, S. J., Britto, C. D., ... & Manji, K. P. (2021). Where there is no local author: a network bibliometric analysis of authorship parasitism among research conducted in sub-Saharan Africa. *BMJ Global Health, 6*(10), e006982.

Results of the Survey of Research and Development. (2023). *Statistics Bureau of Japan*. https://www.stat.go.jp/english/data/kagaku/1550.html

Said, E.W. (1978). *Orientalism*, New York: Vintage

Schoenegger, P., & Pils, R. (2023). Social sciences in crisis: on the proposed elimination of the discussion section. *Synthese, 202*(2), 1-23.

Science Council of Japan. (n.d.). *Science Council of Japan*. https://www.scj.go.jp/en/

Selwyn, N. (2014). *Digital technology and the contemporary university: Degrees of digitization*. Routledge.

Shanghai Ranking. (2024). *Shanghai Ranking: Academic Ranking of World Universities.* https://www.shanghairanking.com/rankings/arwu/2024

Solovey, M., & Daye, C. (Eds.). (2021). *Cold War Social Science*. Springer International Publishing.

Spencer Foundation. (2023). *About the foundation*. https://www.spencer.org

Suntory Vakfı. (n.d.). **Suntory Foundation.** https://suntory.com/sfnd/publication/

Terman, L.M., vd. (1947). *Genetic Studies of Genius*, 4 Vols. Vol. 1, *Mental and physical traits of one thousand gifted children*, 1925; Vol. 2*, The early mental traits of three hundred geniuses*, 1926; Vol. 3, The promise of youth, 1930; Vol. 4, The gifted child grows up, 1947. Stanford University Press.

The Nippon Foundation. (n.d.). *The Nippon Foundation*. https://www.nippon-foundation.or.jp/en

The Nobel prize amounts. (n.d.). *NobelPrize.org*. https://www.nobelprize.org/prizes/about/the-nobel-prize-amounts/

The 2010 *World Social Science Report* is a co-publication commissioned by UNESCO from the International Social Science Council (ISSC).

The Sasakawa Peace Foundation. (n.d.). *The Sasakawa Peace Foundation*. https://www.spf.org/en/

The Japan Academy. (n.d.). *The Japan Academy*. https://www.japan-acad.go.jp/en/

The Japan Foundation. (n.d.). *The Japan Foundation*. https://www.jpf.go.jp/e/

The Japan Foundation Program Guidelines. (n.d.). *The Japan Foundation*. https://www.jpf.go.jp/e/program/index.html

Thorndike, E. L. (1913). *Educational Psychology*. New York, Teachers College, Columbia University

Tokyo Yabancı Çalışmalar Üniversitesi Yayın Sübvansiyonu. (n.d.). *Tokyo University of Foreign Studies*. https://www.tufs.ac.jp/english/research/publication/

Travers, R. M. W. (1983). *How research has changed American schools: A history from 1840 to the present*. Mythos Press.

Tyack, D., & Hansot, E. (1982). *Managers of virtue: Public school leadership in America, 1820–1980*. Basic Books.

UNESCO. (2020). *Education for Sustainable Development: Towards achieving the SDGs*. https://unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/15th_Meeting_SC/Doc/Presentations/Item_10 _ESDfor2030_UNECE_201020.pdf

URAP. (2024). *University Ranking by Academic Performance*. https://urapcenter.org/

Von Humboldt, W. (2017). Chapter 7: On Germany's Educational System. In L. Menand, P. Reitter, & C. Wellmon (Eds.), *The Rise of the Research University: A Sourcebook* (pp. 105–120). Chicago: University of Chicago Press.

Wallerstein, I. (1989). The French Revolution and the Birth of Modernity, *Social Research, 56*(1), 33-52.

World Bank. (2023). *Education overview.* https://www.worldbank.org

World University rankings. (2023, September 29). *Times Higher Education (THE).* https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2024/world-ranking

Yukichi F. (2009). *An Outline of a Theory of Civilization*, Çev. David A. Dilworth & G. Cameron Hurst. New York: Columbia University Press.

Zhou, C., & Li, Y. (2021). The focus and trend of STEM education research in China—visual analysis based on CiteSpace. *Open Journal of Social Sciences, 9*(7), 168-180.

Zhou, Z., & Zhao, W. (2019). Funding system reform for excellence in science: an interview with Jinghai Li, President of NSFC. *National Science Review, 6*(1), 177-181.

Yazarlar Hakkında | About Authors

Prof. Dr. Muzaffer ŞEKER | Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) | mseker[at]tuba.gov.tr | ORCID: 0000-0002-7829-3937

Prof. Şeker 1961 yılında İzmir'de doğdu. 1986'da Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nden mezun oldu. 1995 yılında İngiltere'de Leicester Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde İnsan Anatomisi üzerine doktora derecesi aldı. 2000 yılında doçent, 2006 yılında da profesör oldu. Birleşik Arap Emirlikleri'nde iki yıl öğretim görevlisi olarak çalıştı. Selçuk Üniversitesi Meram Tıp Fakültesi Tıp Eğitimi ve Bilişimi Ana Bilim Dalı Başkanı olarak da görev yapan Şeker, 2008-2010 yılları arasında İstanbul Medipol Üniversitesi Kurucu Mütevelli Heyeti'nde de görev aldı. Aynı zamanda Kamu Yönetimi Lisans mezunu olan Şeker, Aralık 2010 yılında Konya Üniversitesi'ne kurucu rektör olarak atandı. Necmettin Erbakan Üniversitesi Rektörlüğüne Aralık 2014 yılında ikinci dönem için tekrar atandı. TÜBA Asli Üyesi ve TÜBA Konsey Üyesi, TÜBİTAK Bilim Kurulu Üyesi, Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) Tıp Sağlık Eğitim Konsey Üyesi, Sağlık Bakanlığı Sağlık Turizmi Üst Kurul Üyesi, Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) Doçentlik Konsey Üyesi, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Engelli Öğretim Komisyon Üyesi, KOP Bölgesi Üniversiteler Birliği (UNİKOP) Dönem Başkanı, Üniversite Hastaneler Birliği Yönetim Kurulu Asil Üyesi, Ahmet-Nezahat Keleşoğlu Eğitim Vakfı Mütevelli Heyet Üyesi, Selçuklu Otizmli Bireyler Eğitim Vakfı (SOBE) Kurucu Mütevelli Üyesi, İstanbul İlim ve Eğitim Vakfı (İSİLEV) Kurucu Mütevelli Üyesi, Birlik Vakfı Danışma Kurulu Üyesi ile İNNOPARK Yönetim Kurulu Üyesidir. Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı (TÜSEB) Aziz Sancar Bilim, Hizmet ve Teşvik Ödülleri, TÜBA-GEBİP Teşvik Ödülleri, TÜBİTAK Bilim, Hizmet ve Teşvik Ödülleri seçici kurullarında idari görev yürüttü. G20 ülkelerinin Bilim-20 (S20) toplantılarında ve World Science Forum'da ülkemizi temsil etmektedir. Ayrıca 2002 yılından bu yana üyesi olduğu Türk Anatomi ve Klinik Anatomi Derneği ile Temel Tıp Bilimleri Platformu yönetimlerinde farklı görevler yürüten Şeker, evli ve üç çocuk babasıdır.

Prof. Dr. Muzaffer ŞEKER | Turkish Academy of Sciences (TÜBA) | mseker[at]tuba.gov.tr | ORCID: 0000-0002-7829-3937

Professor Şeker was born in İzmir in 1961. He graduated from the Faculty of Veterinary Medicine at Uludağ University in 1986. In 1995, he received his PhD in Human Anatomy from the Faculty of Medicine at the University of Leicester in the United Kingdom. He became an associate professor in 2000 and a full professor in 2006. He worked for two years as a faculty member in the United Arab Emirates. Şeker also served as Head of the Department of Medical Education and Informatics at Selçuk University Meram Faculty of Medicine, and between 2008 and 2010 he was a member of the Founding Board of Trustees of Istanbul Medipol University. In addition, having also completed an undergraduate degree in Public Administration, Şeker was appointed founding rector of Konya University in December 2010. He was reappointed as Rector of Necmettin Erbakan University for a second term in December 2014. He is a Full Member of the Turkish Academy of Sciences (TÜBA) and a Member of the TÜBA Council, a Member of the Scientific Board of TÜBİTAK (The Scientific and Technological Research Council of Türkiye), a Member of the Council on Medical and Health Education of the Interuniversity Board (ÜAK), a Member of the High Council on Health Tourism of the Ministry of Health, a Member of the Associate Professorship Council of the Interuniversity Board (ÜAK), a Member of the Higher Education Council (YÖK) Commission on Disability in Higher Education, Term President of the KOP Regional Universities Union (UNİKOP), a Full Member of the Board of the Association of University Hospitals, a Member of the Board of Trustees of the Ahmet-Nezahat Keleşoğlu Education Foundation, a Founding Member of the Board of Trustees of the Selçuklu Autism Individuals Education Foundation (SOBE), a Founding Member of the Board of Trustees of the Istanbul Science and Education Foundation (İSİLEV), a Member of the Advisory Board of the Birlik Foundation, and a Member of the Board of Directors of İNNOPARK. He has held administrative roles on the selection committees of the Aziz Sancar Science, Service and Incentive Awards of the Turkish Health Institutes Presidency (TÜSEB), the TÜBA-GEBİP Young Scientist Awards, and the TÜBİTAK Science, Service and Incentive Awards. He represented Türkiye at the Science 20 (S20) Summits of the G20 countries and at the World Science Forums. In addition, since 2002 he has undertaken various duties in the administrations of the Turkish Society of Anatomy and Clinical Anatomy and the Basic Medical Sciences Platform. Professor Şeker is married and has three children.

Prof. Dr. Halit YANIKKAYA | Gebze Teknik Üniversitesi | halityanikkaya[at]gtu.edu.tr | ORCID: 0000-0003-1542-0174

Halit Yanıkkaya doktorasını 2001 yılında Delaware Üniversitesi'nden (Amerika Birleşik Devletleri) almıştır. Gebze Teknik Üniversitesi'nde İktisat Profesörü olarak görev yapmaktadır. Başlıca araştırma alanları büyüme ekonomisi, kalkınma ekonomisi, endüstriyel politikalar ve kurumsal iktisattır. Çalışmalarında uluslararası finans kurumlarının kredi verme uygulamaları, sosyo-politik istikrarsızlık, siyasi istikrar ve doğal kaynak bolluğu gibi seçilmiş ekonomik, politik ve kurumsal değişkenlerin büyüme etkilerini incelemiştir. Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) Asosiye üyesidir (2015).

Prof. Dr. Halit YANIKKAYA | Gebze Technical University | halityanikkaya[at]gtu.edu.tr | ORCID: 0000-0003-1542-0174

Halit Yanıkkaya received his Ph.D. degree in 2001 from the University of Delaware, Delaware, USA. He is a full professor in Economics at the Gebze Technical University, Türkiye. His primary research interest is growth economics, development economics, industrial policies, and institutional economics. In his studies, he has examined the growth effects of selected economic, political, and institutional variables such as the lending practices of international financial institutions, socio-political instability, polity stability, and natural resource abundancy. He is an elected associate member (2015) of the Turkish Academy of Sciences (TÜBA).

Prof. Dr. Şener AKTÜRK | Koç Üniversitesi | sakturk[at]ku.edu.tr | ORCID: 0000-0002-5897-6714

Prof. Dr. Şener Aktürk Koç Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesidir. Lisans ve yüksek lisans derecelerini Chicago Üniversitesi'nde (1999-2003), doktora derecesini Kaliforniya Üniversitesi, Berkeley'de (2003-2009) tamamladı. Harvard Üniversitesi Siyaset Bölümü ve Rusya Çalışmaları Merkezi'nde ziyaretçi öğretim görevlisi ve doktora sonrası araştırmacı (2009-2010) olarak bulundu. International Security, World Politics, Journal of Democracy, Perspectives on Politics, Comparative Politics, Post-Soviet Affairs, Journal of Ethnic and Migration Studies, European Journal of Sociology, Social Science Quarterly, Turkish Studies ve Mediterranean Politics başta olmak üzere çeşitli uluslararası akademik dergilerde makaleleri yayınlandı. Regimes of Ethnicity and Nationhood in Germany, Russia, and Turkey başlıklı kitabı 2013 yılında Joseph Rothschild kitap ödülüne, International Security dergisinde yayınlanan makalesi 2025 yılında Amerikan Siyaset Bilimi Derneği Uluslararası Tarih ve Siyaset şubesinin Üstün Makale Ödülü'ne, ve çalışmaları bir bütün olarak Kadir Has Gelecek Vadeden Bilim İnsanı Ödülü (2015), Türkiye Bilimler Akademisi GEBİP Ödülü (2016), TÜBİTAK Teşvik Ödülü (2019) ve Dede Korkut Bilim Ödülü (2025) dahil olmak üzere bir dizi ulusal ödüle layık görüldü.

Prof. Dr. Şener AKTÜRK | Koç University | sakturk[at]ku.edu.tr | ORCID: 0000-0002-5897-6714

Şener Aktürk is Professor in the Department of International Relations at Koç University. After completing his B.A. and M.A. at the University of Chicago and his Ph.D. in political science at the University of California, Berkeley, he was a postdoctoral fellow at the Davis Center for Russian and Eurasian Studies and a Visiting Lecturer at the Department of Government at Harvard University. His book, Regimes of Ethnicity and Nationhood in Germany, Russia, and Türkiye received the Joseph Rothschild book prize in 2013. His article, "Not So Innocent: Clerics, Monarchs, and the Ethnoreligious Cleansing of Western Europe," received the Outstanding Article Award from American Political Science Association's International History and Politics section in 2025. His articles were published in prestigious journals including International Security, World Politics, Perspectives on Politics, Journal of Democracy, Comparative Politics, Mediterranean Politics, Journal of Ethnic and Migration Studies, Turkish Studies, Osteuropa, European Journal of Sociology, Social Science Quarterly, and Post-Soviet Affairs.

**Prof. Dr. Önder KUTLU | Necmettin Erbakan Üniversitesi |
okutlu[at]erbakan.edu.tr | ORCID: 0000-0002-7533-9960**

Prof. Dr. Önder Kutlu, Ankara'da doğdu (1967). Lisans öğrenimini Ankara Üniversitesi, SBF, Kamu Yönetimi Bölümünde (1990); Yüksek Lisans (1996) ve Doktora (2001) çalışmalarını, YÖK bursu ile University of Exeter – Department of Politics'te tamamladı. Exeter Üniversitesinde iki yıl öğretim üyeliği ve Devon County Council adına altı ay EAL öğretmenliği yaptı. Niğde (2002) ve Selçuk Üniversitelerinde (2002-2015) çalıştı. 2005 yılında Doçent, 2011 yılında Profesör oldu. Selçuk Üniversitesinde Bölüm başkanlığı, Rektör danışmanlığı ve Dış İlişkiler ve Erasmus Koordinatörlüğü gibi görevler yürüttü. Üniversitenin kurul ve komisyonlarında görevler aldı. 2015 yılından itibaren Necmettin Erbakan Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesinde görev yapmaktadır. Burada Rektör Yardımcılığı ve Dekanlık (Hukuk ve SBF) yaptı. YÖK, ÜAK; TÜBA ve YÖKAK bünyesindeki kurul, komisyon ve çalışmalarda akademik ve idari görevler üstlenip, Bakanlık, yerel yönetimler (Büyükşehir, İlçe belediyeleri; İl Özel İdaresi) ve meslek kuruluşlarında (Sanayi ve Ziraat) danışmanlıklar ifa etti. Bologna Ulusal Takımı'nda (2008-2009) yer aldı. Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi ve Temel Alan Yeterlilikleri Hazırlama Komisyonunda katkı sağladı (2008-2010). AB ve BM projeleri yanında ulusal destekli (Başbakanlık, Bakanlık, valilik, yerel yönetim, meslek kuruluşu, kalkınma ajansı, üniversite) pek çok projede yürütücü, koordinatör ve danışmanlık görevlerinde bulundu. Çalışma alanları kamu politikası, reform, politika transferi, yerel yönetimler, kurumsal kapasite ve sivil toplumdur. Sekiz adet kitabı bulunmaktadır. Evli ve dört çocuk babasıdır.

**Prof. Önder KUTLU | Necmettin Erbakan University |
okutlu[at]erbakan.edu.tr | ORCID: 0000-0002-7533-9960**

Prof. Önder Kutlu was born in Ankara (1967). Obtained his BA degree at Ankara University, FPS, Public Administration Department (1990), MA and PhD degrees (with the financial support of the HEC) at Exeter University, Department of Politics in 1996 and 2001 respectively. Worked two years as tutor at Exeter University and six months as EAL Teacher at Devon County Council in the UK; lecturer at Niğde (2002) and Selçuk Universities (2002-2015) before attending Necmettin Erbakan University in 2015. Acquired academic titles: Associate Professorship (2005) and Professorship (2011). Served at several administrative and academic posts as head of department, adviser to rector, Erasmus and external relations coordinators, and members of countless commissions and councils at Selçuk University. Was appointed as Vice-rector and dean (Law and Political Science Faculties) at Necmettin Erbakan. Accumulated experience in various administrative and academic positions at the HEC, IUB and HEQC. Önder Kutlu has performed advising responsibilities at ministries, local governments (metropolitan & district municipalities, Provincial Special Administration) as well as professional associations (Chamber of Industry and Agriculture). Was a member of National Bologna Team (2008-2009). Took part in the preparation of Turkish Higher Education Qualifications Framework and Basic Area Competencies (2008-2010). Project experiences include EU and UN supported programs and nationally funded projects (i.e. Prime ministry, ministry, governorship, local government, professional association, development agency and university) as project director, coordinator and adviser. His academic interests are public policy, reform, policy transfer, local governments, institutional capacity and civil society. Has written eight books and numerous articles in the field. Married and has four children.

**Prof. Dr. Hüseyin TUTAR | Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi |
huseyintutar[at]aybu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-9861-3053**

Prof. Dr. Hüseyin Tutar Kırıkkale Üniversitesi'nde araştırma görevlisi, Milli Eğitim Bakanlığı'nda öğretmen, Kars Kafkas Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde ve Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde Yardımcı Doçent olarak çalıştı. Kars, Ağrı, Ardahan ve Iğdır illerini kapsayan Serhat Kalkınma Ajansı'nın kurucu genel sekreterliğini yaptı. 2010-2013 Bölge Planı'nda üst düzey yönetici olarak görev yaptı. Houston/Teksas'taki Türkiye Başkonsolosluğu'nda eğitim ataşesi ve Washington D.C'deki Türkiye Büyükelçiliği'nde eğitim müşaviri olarak çalıştı. ABD yükseköğretim kurumlarında dil eğitimi alan ve yüksek lisans ve doktora yapan öğrencilerden sorumluydu. Dr. Tutar'ın uzmanlık alanları (uzmanlık) alan bilgisine dayalı ve uygulama odaklıdır. Uluslararası öğrenci hareketliliği, uluslararası öğrencilerin akademik ve kültürel adaptasyonu, Eğitim Yönetimi Liderliği, Bölge Planlama; Sivil Toplum Kuruluşları, İç Göçün Etkileri ve Proje Döngüsü Yönetimi en çok odaklanılan konulardır.

**Prof. Dr. Hüseyin TUTAR | Ankara Yıldırım Beyazıt University |
huseyintutar[at]aybu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-9861-3053**

Prof. Dr. Hüseyin Tutar worked as a research assistant at Kırıkkale University, a teacher at the Ministry of National Education, and an assistant Prof. at Kars Kafkas University, Department of Political Science and Public Administration, and Ankara Yıldırım Beyazıt University, Department of Sociology. He also served as the founding general secretary of the Serhat Development Agency, which covers the provinces of Kars, Ağrı, Ardahan, and Iğdır. He served as the executive manager of the Regional Plan of 2010-2013. He worked as an education attaché at the Turkish Consulate General in Houston/Texas and as an educational counselor at the Turkish Embassy in Washington D.C. He was responsible for the students studying language and pursuing their masters, and Ph.D.'s in US higher education institutions. Dr. Tutar's areas of specialization (expertise) are based on field knowledge, and application-oriented. International student mobility, academic and cultural adaptation of international students, Executive Educational Leadership, Regional Planning; Non-Governmental Organizations, The Effects of Internal Migration, and Project Cycle Management is the most focused subjects.

**Prof. Dr. Mehmet KOÇAK | İstanbul Medipol Üniversitesi |
mehmetkocak[at]medipol.edu.tr | ORCID: 0000-0002-3386-1734**

Prof. Dr. Mehmet Koçak, lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi İstatistik Bölümü'nde (1996), yüksek lisansını Michigan State Üniversitesi Uygulamalı İstatistik programında (1999) ve doktorasını University of Memphis'te Uygulamalı İstatistik alanında (2011) tamamlamıştır. 2002-2021 yılları arasında St. Jude Children's Research Hospital ve Pediatric Brain Tumor Consortium bünyesinde çok sayıda Faz-I ve Faz-II beyin tümörü klinik araştırmasında biyostatistikçi olarak görev yapmıştır. 2011 yılında University of Tennessee Health Science Center (UTHSC) Önleyici Tıp Bölümü'ne katılmış ve 2021 yılına kadar UTHSC tarafından yürütülen klinik ve gözlemsel çalışmalara destek vermiştir. Daha sonra İstanbul Medipol Üniversitesi Uluslararası Tıp Fakültesi'ne Biyostatistik profesörü olarak katılmış olup, halen Temel Tıp Bilimleri, Biyostatistik ve Tıbbi Bilişim Anabilim Dalı Başkanlığı görevini yürütmekte ve Multi-Omics Tasarım ve Analiz Stüdyosu'nun direktörlüğünü yapmaktadır. Araştırma alanları arasında klinik çalışmalar, meta-analiz, sağkalım ve kategorik veri analizi, istatistiksel programlama ve simülasyonlar yer almaktadır

**Prof. Dr. Mehmet KOÇAK | İstanbul Medipol University |
mehmetkocak[at]medipol.edu.tr | ORCID: 0000-0002-3386-1734**

Prof. Dr. Mehmet Kocak earned his Bachelor's Degree of statistics from Hacettepe University (1996), MSc in applied statistics from Michigan State University (1999) and PhD in applied statistics from University of Memphis (2011). He worked as a biostatistician for numerous Phase-I and Phase-II brain tumor clinical trials at St. Jude Children's Research Hospital and Pediatric Brain Tumor Consortium between 2002-2021. He joined the Department of Preventive Medicine at the University of Tennessee Health Science Center (UTHSC) in 2011 and supported clinical and observational studies conducted by UTHSC until 2021. He then joined International School of Medicine at Istanbul Medipol University as a professor of Biostatistics and is currently serving as the chair of Basic Medical Sciences and Biostatistics and Medical Informatics, and the director of Multi-Omics Design and Analysis Studio. His areas of research include clinical trials, meta-analysis, survival and categorical data analysis, statical programming and simulations.

**Prof. Dr. Firdevs KARAHAN | Kocaeli Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi |
firdevs.karahan[at]kocaelisaglik.edu.tr | ORCID: 0000-0001-7077-9353**

Prof. Dr. Firdevs Karahan, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimlerini Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dilbilimi alanında tamamlamıştır. Hacettepe, Başkent, Çankaya, Maltepe ve Sakarya Üniversitelerinde araştırma görevlisi, öğretim görevlisi, yardımcı doçent, doçent ve profesör olarak görev yapmış; 2014–2020 yılları arasında Eğitim Fakültesi Dekanı olarak hizmet vermiştir. 2022 yılında Kocaeli Sağlık ve Teknoloji Üniversitesi'ne Profesör olarak atanmış olup hâlen Rektör Yardımcısı ve Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Dekanı olarak görevini sürdürmektedir. Araştırma alanları dilbilim, iki dillilik, söylem analizi, yabancı dil eğitimi, konuşma teknolojileri ve çeviri çalışmalarıdır. Bu alanlarda uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülen projelerde araştırmacı ve danışman olarak yer almıştır. TÜBİTAK, Avrupa Birliği ve çeşitli kurumsal projelerde yürütücülük ve araştırmacılık yapmış; çok sayıda ulusal ve uluslararası yayına katkı sunmuştur. Prof. Dr. Karahan ayrıca, ÖSYM İngilizce ÖABT Üst Komisyon Üyesi, YÖK Öğretmen Yetiştirme Komisyon Üyesi olarak çalışmış, halen YÖKAK Kurumsal Akreditasyon Programı kapsamında değerlendirici ve takım başkanı, ve EPDAD'da Danışma Kurulu Üyesi olarak ulusal düzeyde öğretmen yetiştirme ve kalite güvencesi çalışmalarına aktif katkı sağlamaktadır.

**Prof. Dr. Firdevs KARAHAN | Kocaeli Health and Technology University |
firdevs.karahan[at]kocaelisaglik.edu.tr | ORCID: 0000-0001-7077-9353**

Prof. Dr. Firdevs Karahan completed her bachelor's, master's, and doctoral studies in English Linguistics at Hacettepe University. She served as a research assistant, instructor, assistant professor, associate professor, and professor at Hacettepe, Başkent, Çankaya, Maltepe, and Sakarya Universities, and held the position of Dean of the Faculty of Education between 2014 and 2020. In 2022, she was appointed as a Professor at Kocaeli University of Health and Technology, where she currently serves as Vice Rector and Dean of the Faculty of Social and Human Sciences. Her research focuses on linguistics, bilingualism, discourse analysis, foreign language education, speech technologies, and translation studies. She has contributed as a researcher and consultant to projects conducted by international organizations in these fields. She has taken part in numerous TÜBİTAK, European Union, and institutional projects as a principal investigator and researcher, and has produced extensive national and international publications. Prof. Dr. Karahan has also served as a member of the ÖSYM English ÖABT Upper Commission and the YÖK Teacher Education Commission. She currently contributes to national quality assurance efforts as a YÖKAK institutional evaluator and team chair, and as a member of the EPDAD Advisory Board.

**Prof. Dr. Cem Şafak ÇUKUR | Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi |
cemsafakcukur [at] aybu.edu.tr | ORCID: 0000-0003-0213-489X**

Prof. Dr. Cem Şafak Çukur Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümünden lisans eğitimini tamamladıktan sonra, sosyal psikoloji alanında Old Dominion Üniversitesinde (ODU, ABD) yüksek lisans eğitimini, University of Nebraska- Lincoln (UNL, ABD) doktorasını tamamlamıştır. Doktor öğretim üyesi olarak Muğla Psikoloji Bölümünde (2001) göreve başlamış, kurucusu olduğu Ankara Yıldırım Psikoloji Bölümünde 2010 itibaren çalışmaya devam etmektedir. Çalışma alanları uygulamalı psikoloji (adalet, yoksulluk, sağlık, vb.), kültür, duygular ve ileri düzey istatistik ve psikometridir. İlgili alanlarda çok sayıda ulusal ve uluslararası makale, kitap ve kitap bölümü bulunmaktadır. Psikoloji Bölümleri Konseyi ve Türk Psikologlar Derneği başkanlığı döneminde ülkemizde psikologların bilimsel ve mesleki gelişmelerine katkı sunacak politikaların geliştirilmesinde katkı sunmuştur. Benzer şekilde resmî kurumlarda (Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, vb.) bilim kurullarında psikoloji alanı ile ilgili politika geliştirmekte katkı sunmaya devam etmektedir.

**Prof. Dr. Cem Şafak ÇUKUR | Ankara Yıldırım Beyazıt University |
cemsafakcukur [at] aybu.edu.tr | ORCID: 0000-0003-0213-489X**

Prof. Dr. Cem Şafak Çukur, after completing his undergraduate degree in the Department of Psychology at Hacettepe University, completed his master's degree in social psychology at Old Dominion University (ODU, USA) and his doctorate at the University of Nebraska-Lincoln (UNL, USA). He began his career as an assistant professor at the Muğla Department of Psychology in 2001 and has been working at the Ankara Yıldırım Department of Psychology, which he founded, since 2010. His research interests include applied psychology (justice, poverty, health, etc.), culture, emotions, and advanced statistics and psychometrics. He has authored numerous national and international articles, books, and book chapters in related fields. During his time as president of the Council of Psychology Departments and the Turkish Psychological Association, he contributed to the development of policies that would contribute to the scientific and professional development of psychologists in Türkiye. Similarly, he continues to contribute to the development of policies related to psychology on scientific committees in official institutions (Ministry of Justice, Ministry of Health, etc.).

Doç. Dr. Kevser ÇINAR | Necmettin Erbakan Üniversitesi |
kcinar[at]erbakan.edu.tr | ORCID: 0000-0002-3482-7212

Kevser Çınar, Necmettin Erbakan Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı'nda Doçent Doktor olarak görev yapmakta olup, turizm işletmeciliği alanındaki doktora derecesini aynı üniversiteden almıştır. Lisans eğitimini 2003 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde tamamlayan Çınar, Euro-Asia Tourism Studies Association (EATSA) Başkanı ve Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Başkan Danışmanı görevlerini yürütmektedir. Yirmi yılı aşkın süredir AB projeleri alanında uzman olarak görev yapan Çınar; iNCLUSION, TOURBINE, Get2Action, TOURBAN, TOURIBOOST gibi pek çok uluslararası projede koordinatör, SCOUT, E-GAME, Heritage4Growth, Sports4Fun, Gsmart ve SMARTDEMA projelerinde ise araştırmacı olarak yer almıştır. Toplam bütçesi 3 milyon Avro'yu aşan 30'dan fazla AB projesinde görev alan Çınar'ın araştırma alanları inovasyon, tüketici davranışı ve turizm eğitimidir. TEDx konuşmacısı olan Çınar, TÜBA-HER ve TÜBA-KED dergilerinde editöryel kurulda yer almakta; uluslararası etkinliklerde düzenli olarak alanı ile ilgili davetli konuşmalar ve eğitimler vermektedir.

Assoc. Prof. Dr. Kevser ÇINAR | Necmettin Erbakan University |
kcinar[at]erbakan.edu.tr | ORCID: 0000-0002-3482-7212

Kevser Çınar is an Associate Professor in the Department of Tourism Management at Necmettin Erbakan University, where she also completed her PhD in Tourism Management. She graduated from Middle East Technical University in 2003. Çınar currently serves as the President of the Euro-Asia Tourism Studies Association (EATSA) and as Adviser to the President of the Turkish Academy of Sciences (TÜBA). With more than twenty years of experience in EU-funded projects, she has coordinated several international projects such as iNCLUSION, TOURBINE, Get2Action, TOURBAN and TOURIBOOST, and contributed as a researcher to projects including SCOUT, E-GAME, Heritage4Growth, Sports4Fun, Gsmart and SMARTDEMA. She has participated in over 30 EU projects with a total budget exceeding €3 million. Her research interests include innovation in tourism, consumer behavior and tourism education. A TEDx speaker, Çınar also serves on the editorial boards of TÜBA-HER and TÜBA-KED journals and frequently delivers invited talks and trainings at international events.

Doç. Dr. Mürsel DOĞRUL | Milli Savunma Üniversitesi |
mursel.dogrul[at]msu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-0637-843X

Doç. Dr. Mürsel Doğrul, Uluslararası İlişkiler alanında uzmanlaşmış olup Millî Savunma Üniversitesi'nde öğretim üyesidir. Uluslararası İlişkiler lisans eğitimini Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesinde tamamlamıştır. Dr. Doğrul, Avrupa Birliği Başkanlığı ile Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığında staj yapmıştır. Japonya'nın Terörle Mücadele Politikası üzerine odaklanan Uluslararası İlişkiler yüksek lisans derecesini Necmettin Erbakan Üniversitesinden almış; 2021 yılında Millî Savunma Üniversitesinde Japon Dış Politikasında Orta Doğu başlıklı doktora tezini tamamlayarak doktora derecesini kazanmıştır. Japan Foundation Bursiyeri olarak 2023 yılında Meiji Üniversitesinde misafir araştırmacı olarak, 2024 yılında ise Tokyo Üniversitesinde Erasmus bursiyeri olarak bulunmuştur. Araştırma alanları arasında güvenlik çalışmaları, Japon dış politikası, enerji politikası ve uluslararası güvenlik bulunmaktadır. Dr. Doğrul, uluslararası güvenlik ve uluslararası ilişkilerin değişen dinamiklerini ele alan akademik çalışmalarıyla alana önemli katkılar sunmuştur. Hâlen Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Başkanının danışmanı ve Türk Genç Akademisi temsilcisi olarak görev yapmaktadır.

Assoc. Prof. Dr. Mürsel DOĞRUL | National Defence University |
mursel.dogrul[at]msu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-0637-843X

Dr. Mürsel Doğrul is an Associate Professor at the National Defence University, specializing in International Relations. He received his degree in International Relations from Bolu Abant İzzet Baysal University. Dr. Doğrul completed internships at the Ministry of EU Affairs and the Ministry of Foreign Affairs of Türkiye. He received an M.Sc. degree in International Relations from Necmettin Erbakan University, focusing on the Counterterrorism Policy of Japan, and earned his Ph.D. at the National Defence University in 2021 with a dissertation titled The Middle East in Japanese Foreign Policy. As a Japan Foundation Fellow, he was a visiting scholar at Meiji University in 2023, and in 2024, he served as an Erasmus Fellow at the University of Tokyo. His research interests include security studies, Japanese foreign policy, energy policy, and international security. Dr. Doğrul has made significant contributions to the field through his academic work, examining the evolving dynamics of international security and international relations. He is currently the President of the Türkish Young Academy.

Dr. Zeynep AYSAN ŞAHİNTAŞ | Türkiye Bilimler Akademisi |
zeynep.aysan[at]tuba.gov.tr | ORCID: 0000-0002-0125-3048

Dr. Zeynep Aysan-Şahintaş, lisans derecesini Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngiliz Dili Eğitimi Bölümü'nden aldı. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu'nda bir süre öğretim görevlisi olarak çalıştıktan sonra Bilkent Üniversitesi'nde TEFL Programı'nda yüksek lisansını tamamladı. Ardından Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde İngiliz Dili Eğitimi alanında doktora yapmak üzere kabul edildi ve bu esnada ODTÜ'de araştırma görevlisi olarak çalıştı. Doktora çalışmaları sırasında ve sonrasında araştırma makaleleri yayımladı; uluslararası ve ulusal düzeydeki araştırma projelerinde araştırmacı olarak çalıştı. Başlıca ilgi alanları öğretmen eğitimi, yükseköğretim çalışmaları, çokdillilik, toplumdilbilim ve bilim diplomasisidir. Şu anda Türkiye Bilimler Akademisi'nde uzman olarak çalışmakta ve aynı zamanda ODTÜ'de yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak toplumdilbilim dersi vermektedir.

Dr. Zeynep AYSAN ŞAHİNTAŞ | Turkish Academy of Sciences |
zeynep.aysan[at]tuba.gov.tr | ORCID: 0000-0002-0125-3048

Dr. Zeynep Aysan-Şahintaş graduated from the Department of English Language Teaching (ELT) at Boğaziçi University. Having taught several years at Aydın Adnan Menderes University Preparatory School, she got her M.A. in TEFL Program at Bilkent University. She then was accepted to Middle East Technical University (METU), where she also worked as a research assistant, to pursue Ph.D. in ELT. She published research articles and worked as a researcher in international and national level research projects. Her main interests are teacher education, higher education, multilingualism, sociolinguistics and science diplomacy. She is currently working at the Turkish Academy of Sciences as an expert and also teaching sociolinguistics at METU as a part time instructor.

Muhammet Furkan AKBAŞ | Türkiye Bilimler Akademisi |
furkanakbas94[at]gmail.com | ORCID: 0000-0002-5413-7892

Muhammet Furkan Akbaş, 2018 yılında Nişantaşı Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nü burslu olarak onur derecesiyle tamamlamıştır. Mezuniyetinin ardından geniş ölçekli kentsel dönüşüm projelerinin tasarım süreçlerinde görev almıştır. Sonrasında dil eğitimi için İngiltere'ye gitmiş ve bu süre içerisinde dekorasyon projeleri üzerinde çalışarak mesleki deneyimini geliştirmiştir. Aynı dönemde sürdürülebilir mimarlık alanında yüksek lisans eğitimi için çeşitli üniversitelerden kabul almış, ancak Covid-19 salgını nedeniyle çalışmalarına Türkiye'de devam etmiştir. 2020 yılında başladığı İstanbul Üniversitesi İşletme Yöneticiliği yüksek lisansını 2022 yılında başarıyla tamamlamıştır. Beraberinde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yapı Fiziği ve Malzemesi Programı'nda tezli yüksek lisans eğitimini tamamlayarak aynı bölümde 2024 yılı itibarıyla doktora çalışmalarını sürdürmektedir. Akbaş, akademik çalışmalarının yanı sıra 2023 yılından bu yana Türkiye Bilimler Akademisi'nin bilimsel proje, araştırma ve yayınlarında görev almaktadır.

Muhammet Furkan AKBAŞ | Turkish Academy of Sciences |
furkanakbas94[at]gmail.com | ORCID: 0000-0002-5413-7892

Muhammet Furkan Akbaş graduated with honors from the Architecture Department of Nişantaşı University in 2018, where he studied on a scholarship. Following his graduation, he took part in the design processes of large-scale urban transformation projects. He later moved to the United Kingdom for language education and gained further professional experience by working on interior and decoration projects. During this period, he received offers of admission from several universities for a master's degree in sustainable architecture; however, due to the Covid-19 pandemic, he continued his academic path in Türkiye. He successfully completed his Master of Business Administration at Istanbul University in 2022. Concurrently, he finished his thesis-based master's degree in Building Physics and Materials at Mimar Sinan Fine Arts University and has been pursuing his doctoral studies in the same department since 2024. In addition to his academic work, Akbaş has been contributing to scientific projects, research activities, and publications at the Turkish Academy of Sciences since 2023.